

LIVADY OY

2020

Nikkilän Rakennusperintö- selvitys

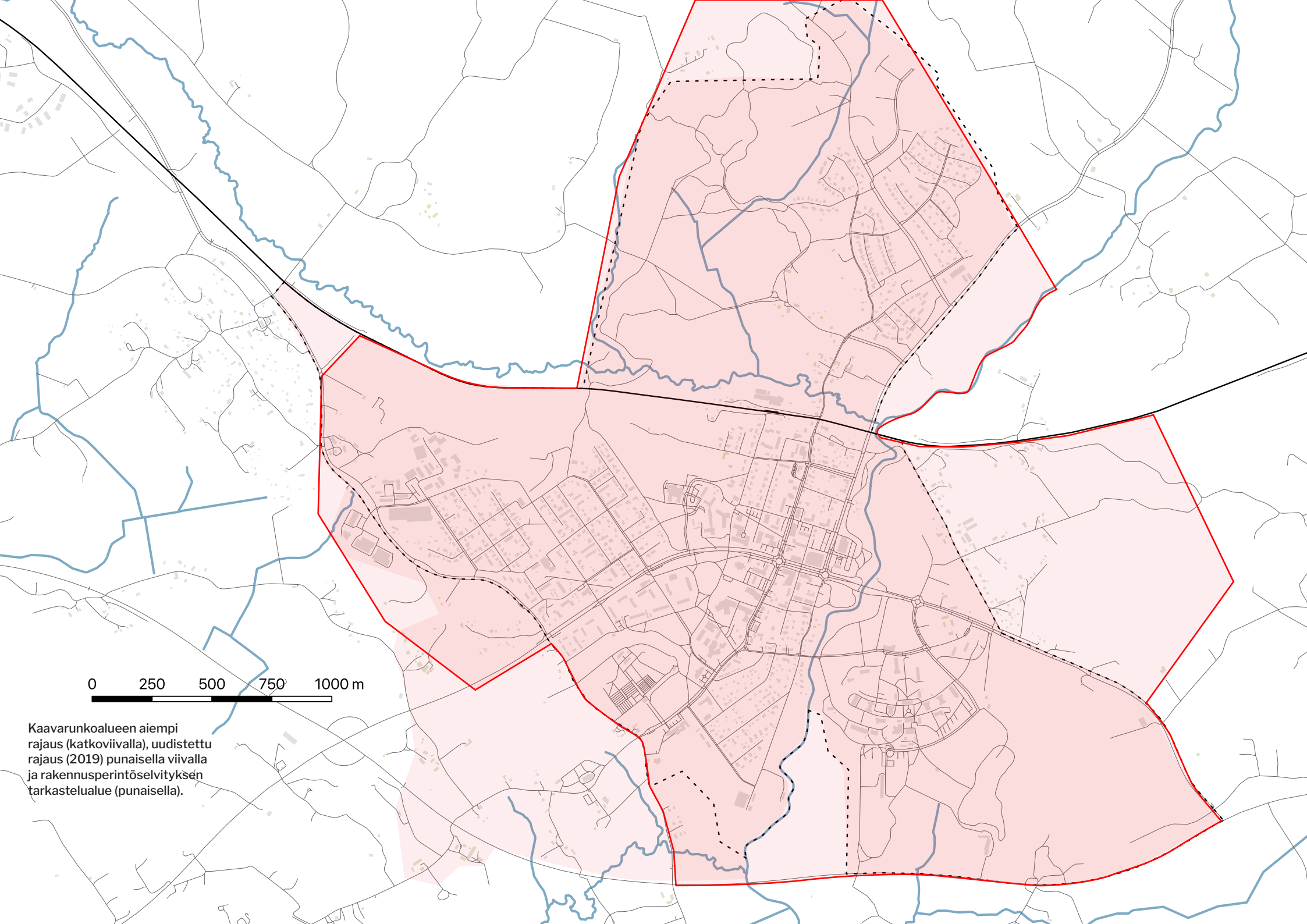
RAKENNUKSET

MUINAISJÄÄNNÖKSET

KULTTUURIMAISEMA

Nikkilän rakennusperintöselvitys | Rakennukset, kulttuurimaisema ja muinaisjäännökset – Kaavarunkoalueen analyysi / Tilaaja ja kustantaja: Sipoon kunta / Tilaajan edustaja: Kaisa Jama ja Dennis Söderholm / Tekijät: Arkkitehtitoimisto Livady – Panu Savolainen, Panu Lehtovuori, Miia Norrmén, Jesús López Baeza, Jaakko Muikku / Valmistunut: 2020 / Julkaisupaikka: Helsinki / Paino: Grano Oy
Ulkoasu: Johannes Nieminen / Taitto: Livady / Kuvat: Livady Oy, ellei toisin mainittu. / Etukannen kuva: Nikkilä 1930-luvulla. HKM / © Arkkitehtitoimisto Livady

0 250 500 750 1000 m

Kaavarunkoalueen aiempi rajaus (katkoviivalla), uudistettu rajaus (2019) punaisella viivalla ja rakennusperintöselvityksen tarkastelualue (punaisella).

Sisällys

2	Perustiedot	37	3. Maisema ja rakennettu ympäristö
7	Esipuhe	37	Arvotuksen periaatteet
		38	Kohteiden arvoluokitus
9	1. Johdanto	41	Arvoluokituksen kokonaiskuva
9	Tavoitteet ja rajaukset	43	Muinaisjäännökset
11	Suojelutilanne	45	Kylämaisema
11	Lähtötiedot ja selvityksessä tuotettu aineisto	49	Taaja ja rautatie, kirkonkylästä kuntakeskukseksi
		53	Sairaala
13	2. Nikkilän ja Kirkonkylän historia	57	Kaupunkiseudun osakeskus
17	Kylämaisema	60	Inventointikohteet
19	Kirkonkylästä kuntakeskukseksi ja Porvoon rata		
23	Nikkilän sairaala	71	4. Kaavarungon reunaehdot
27	Sodanjälkeiset lohkomiset ja pientaloalueet	71	Nikkilän kehityskuvan periaatteet
29	Kaupunkiseudun osakeskus	72	Olevan rakenteen muutospotentiali
		75	Rakennusperinnön ja kulttuuriympäristön avainkohteet
		87	Historiallisen identiteetin vahvistaminen vetovoimatekijänä
		89	Lähteet

Esipuhe

Sipoo on pitkään toiminut esimerkiksi kaupunkisuunnittelijana ja suunnitteluprosessien avoimuuden edistäjänä. Sibbesborg-kilpailu 2010 ja sitä seuranneet hankevaiheet ja työpajat ovat tästä esimerkkejä, samoin kuin Nikkilän kehittäminen, jossa on tehty strateginen kehityskuva, kerätty muistoja asukkailta, selvitetty sairaalan kehittämiskonseptia ja sovellettu kulttuurisuunnittelun periaatteita. Toimiminen internetin yli avoimesti ja helpokäyttöisillä välineillä on tässä tärkeää, mutta kasvokkainen kohtaaminen ja luottamus ovat ehkä suurimmat voimavarat. Nikkilän suunnittelussa muun muassa ideointityöpajat ovat palvelleet tätä.

Nikkilä on lähivuosisikymmeninä kehittymässä kirkonkylästä Helsingin kaupunkiseudun yhdeksi noodiksi, maaseudun ympäröimäksi pikkukaupungiksi. Seudun väestönkasvu ja uudenlaiset entistä tiiviimpää urbanismia tukevat arvostukset myös Helsingin, Espoon ja Vantaan ulkopuolella antavat tähän mahdollisuuksia.

Hyvän suunnittelun lähtökohta on muutosdynamiikan ymmärtämisen ohella olevan ympäristön arvojen tunnistaminen. Parhaimmillaan jokainen hanke parantaa ympäristöään. Nikkilä rakentuu jo 1200-luvulla käytetyn Turku-Viipuri -maantien varteen. Se on hyvin varhaista eteläsuomalaista asumisen, maanviljelyn ja liikkumisen ympäristöä. Sen vuoksi rakennusperintö ja kulttuurimaisemat ovat Nikkilässä aivan keskeisiä uuden suunnittelun ja ympäristön muutosten lähtökohtia.

Tämän hankkeen tavoitteena on tuoda jo kerätty ja inventoitu tieto Nikkilän raken-

nusperinnöstä suunnittelijoiden ja osallisten käyttöön, täydentää tietoja, arvottaa kohteita ja ennen kaikkea tulkita tietoa suunnittelun tueksi. Kaikki tieto pyritään esittämään avoimesti niin, että eri toimijoilla on samat mahdollisuudet ymmärtää rakennusperinnön vaalimisen merkitys osana uuden – monin tavoin muuttuvan – Nikkilän suunnittelua.

Kiitokset Sipoon kunnalle ja Ramboll Oy:lle hyvästä yhteistyöstä! Toivomme että tämä työ palvelee kaikkia Nikkilän kehittämisen osallisia ja tuo osaltaan tietoon Nikkilän ainutlaatuiset paikat ja ympäristöt.

Helsingissä 12.6.2020

Livadyn työryhmä

Lival Oy:n rakennukset 1990-luvun alusta ovat Nikkilän rakennusperinnön uusinta arvokasta kerrostumaa.

Uutta ja vanhaa Nikkilää
helmikuussa 2019.

1. Johdanto

Tavoitteet ja rajaukset

Tämän selvityksen tarkoitus on tuottaa rakennettua kulttuuriympäristöä koskevaa tietoa Sipoon Nikkilän kaavarunkotyön pohjaksi. Selvityksen kohdeyleisönä ovat viranomaiset, kaavarunkotyöhön osallistuvat konsultit sekä kaavahankkeen osalliset. Lisäksi raportti paikatietoaineistoneen pyrkii lisäämään kaavatyön tausta-aineistojen saavutettavuutta ja ymmärrettävyyttä. Etenkin tästä syystä pääpaino on kartallisissa, graafisissa ja kuvallisissa esityksissä.

Raportti rakentuu 1) rajauksen, suojelutilanteen ja aineistoja käsittelevästä johdannosta, 2) Nikkilän ja Kirkonkylän kylämaiseman ja taajaman syntyä valottavasta historiallisesta katsauksesta, 3) Alueen maisemahistoriaa ja maiseman arvoja koskevasta osiosta, jossa pääpaino on karttatarkastelussa ja 4) luvusta, jossa kaavarungon reunaehtoja tarkastellaan alueen rakennusperinnön historiallisia, kulttuurisia ja maisemallisia arvoja vasten. Inventointitiedot tämän selvityksen yhteydessä tehtyine täydennyksineen on koottu verkossa olevaan interaktiiviseen karttaan sekä raportin lukuun 3.

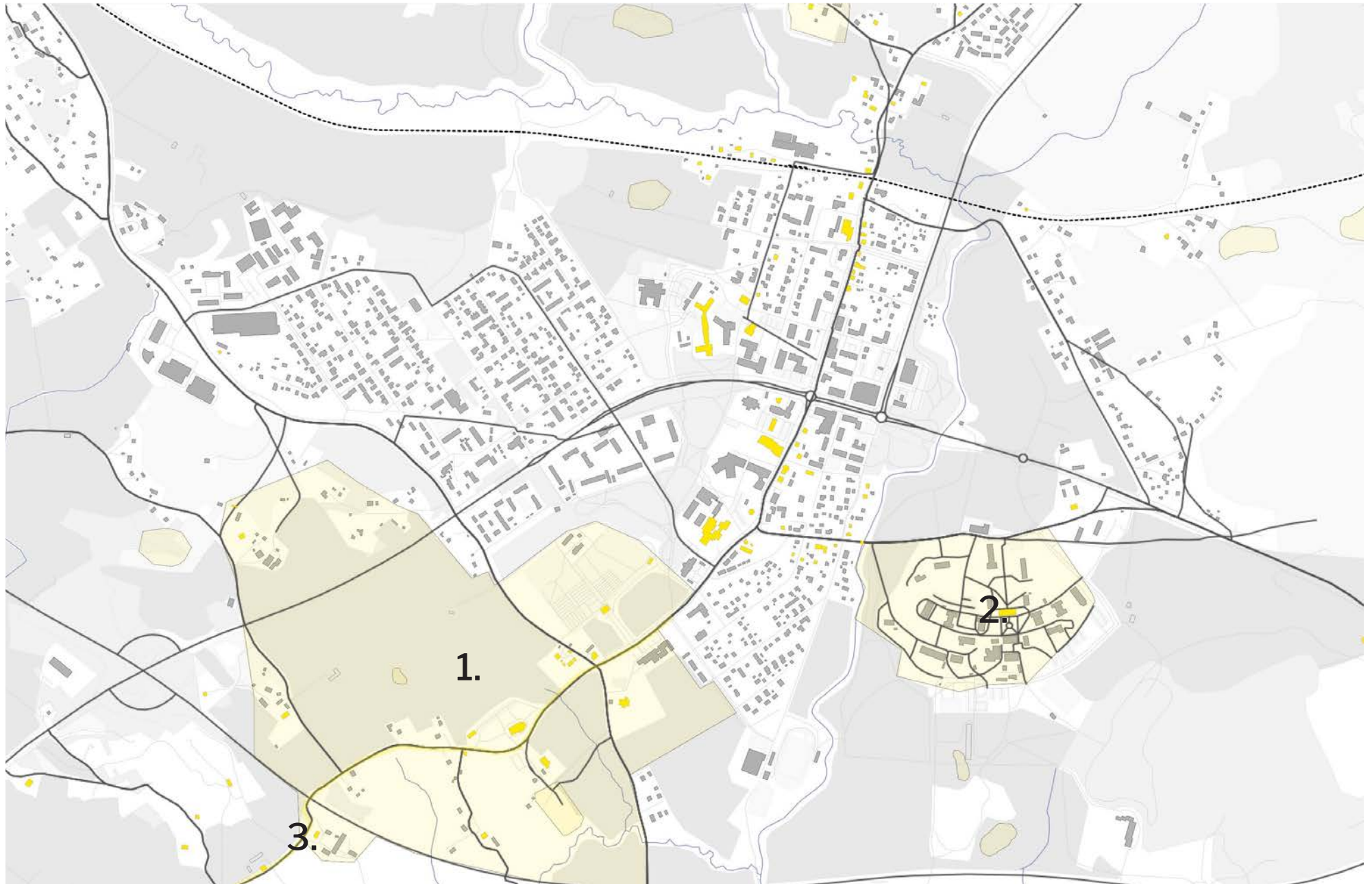
Nikkilän kaavarunko käsittelee 645 hehtaarin aluetta kunnan keskustaajamassa ja sen ympärillä. Kaavarunko on kunnan oma suunnittelutyökalu, joka ohjaa asemakaavoitusta ja ”toimii keskustelualustana eri sidosryhmien, kuten kunnan viranhaltijoiden ja päätöksentekijöiden sekä asukkaiden ja yritysten välillä” (kaavarungon nettisivut).

Kaavatyö pohjautuu Nikkilän kehityskuvaan, jonka päätavoite on mahdollistaa taajaman laajentuminen ja sen joidenkin osien tii-

vistyminen niin että asukasmäärä voi kasvaa 10 000 asukkaaseen, mikä mahdollistaisi Nikkilän rautatiepysäkin toteuttamisen. Kehityskuvassa todetaan, että ”on mahdollista, että vuonna 2030 Nikkilästä kuljetaan Talman kautta Keravalle, Vantaalle, Helsinkiin sekä muualle pääradan varteen junalla” (kehityskuvan nettisivut).

Rakennusperintöselvityksen tavoite tässä muuttuvan Nikkilän kontekstissa on tarkistaa ja tarvittaessa määritellä ne alueen rakennetun kulttuuriympäristön arvot, joilla on vaikutusta kaavarungon tavoitteisiin ja suunnitteluratkaisuihin. Selvityksen tarkastelualue on hieman kaavarunkoaluetta laajempi, sillä Kirkonkylän maisema ja rakennusperintö nivoutuu saumattomasti Martinkyläntiehen rajautuvaan kaavarungon käsittämään alueeseen. Tämän vuoksi selvityksen tarkastelualue kattaa kaavarunkoalueen ohella Kirkonkylän ja Sipoon pitäjänkeskuksen RKY-alueen. Selvitys ehdottaa ratkaisuja siihen, miten olemassa oleva rakentaminen otetaan suunnitelmassa huomioon ja miten historiallisia piirteitä alueella tarkastellaan. Työn pääpaino on inventointitiedon tulkinnassa ja suunnitelmaratkaisujen arvioinnissa.

Selvityksessä kohteet on jaettu valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviin kohteisiin. Inventointitiedot ja arvotus on koottu interaktiiviseen karttaan. Yksittäisten kohteiden rinnalla on tarkasteltu ja arvoitettu sellaisia rakennetun ympäristön ja kulttuurimaiseman kokonaisuuksia, joilla voi olla merkitystä suunnittelun kannalta.

RKY-kohteet ja muinaisjäännösalueet (vaaleankeltaiset alueet), vuoden 2006 inventoinnissa arvetetut kohteet (keltainen).

Suojelutilanne

Kaavarungon kannalta merkittävin suojellinen status liittyy alueen RKY-kohteisiin. Kaavarunkoalueella sijaitsee kolme RKY-kohdetta, jotka ovat Nikkilän sairaala-alue, Kirkonkylän ja pitäjänkeskuksen alue sekä Suuri Rantatie.

1) **Kirkonkylän ja Pitäjänkeskuksen alue** käsittää 1400-luvun puolivälissä rakennetun pyhän Sigfridin harmaakivikirkon, 1800-luvun lopun uuden tiilikirkon sekä niitä ympäröivät tilakeskukset peltoineen, pappilan sekä kappalaisen ja lukkarin virkatalot. Alueen maisemallinen luonne on säilynyt pitkälti samanlaisena kuin se esiintyy vanhimmissa 1600-luvun lopulta olevissa kartoissa.

2) **Nikkilän sairaala-alue** on poikkeuksellisen yhtenäisenä säilynyt entinen mielisairaala-alue, jossa näkyvät mielisairaanhoidon toiminnalliset ja arkkitehtoniset periaatteet ja niiden muutokset 1900-luvun alusta vuosisadan lopulle. Sairaalan toiminta on loppunut vuonna 1999, minkä jälkeen se on muutettu *Itäinen Jokipuis-to* -asuinalueeksi.

3) **Suuri Rantatie** oli keskiajalta 1900-luvulle Etelä-Suomen merkittävin maaliikenneväylä. Sen varrella on runsaasti merkittäviä maisema-alueita, rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja historiallisia kohteita. Rantatien linjaus on säilynyt Nikkilän ympäristössä etenkin Kirkonkylän kulttuurimaisemassa.

Sipoon kaksi kirkkoa ovat kirkkolain perusteella suojeltuja (säädös vuotta 1917 vanhempien kirkollisten rakennusten suojelusta). Sipoon

Rakennusperintöselvityksen paikkatietoanalyysin vaiheet

vanha kirkko lukeutuu kiinteänä muinaisjäännonksenä myös muinaismuistolain nojalla suojeltuihin kohteisiin.

Kaavarunkoalueelta tunnetaan runsaasti todennettuja ja mahdollisia esihistoriallisia ja historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Paikallisesti merkittäviä rakennetun ympäristön kohteita on tarkastelualueella toista sataa. Kiinteät muinaisjäännökset vaikuttavat maankäyttöön vähintään pelastuskaivausten muodossa.

Lisäksi useita etenkin 1900-luvun puoliväliä vanhempia yksittäisiä rakennuksia Nikkilän taajamassa on suojeltu asemakaavalla 1990-luvulta alkaen.

Sipoonjokilaakso on Natura-aluetta, minkä osalta kaavarunkotyön reunaehdot määrittävät ennen kaikkea ympäristöselvitysten perusteella.

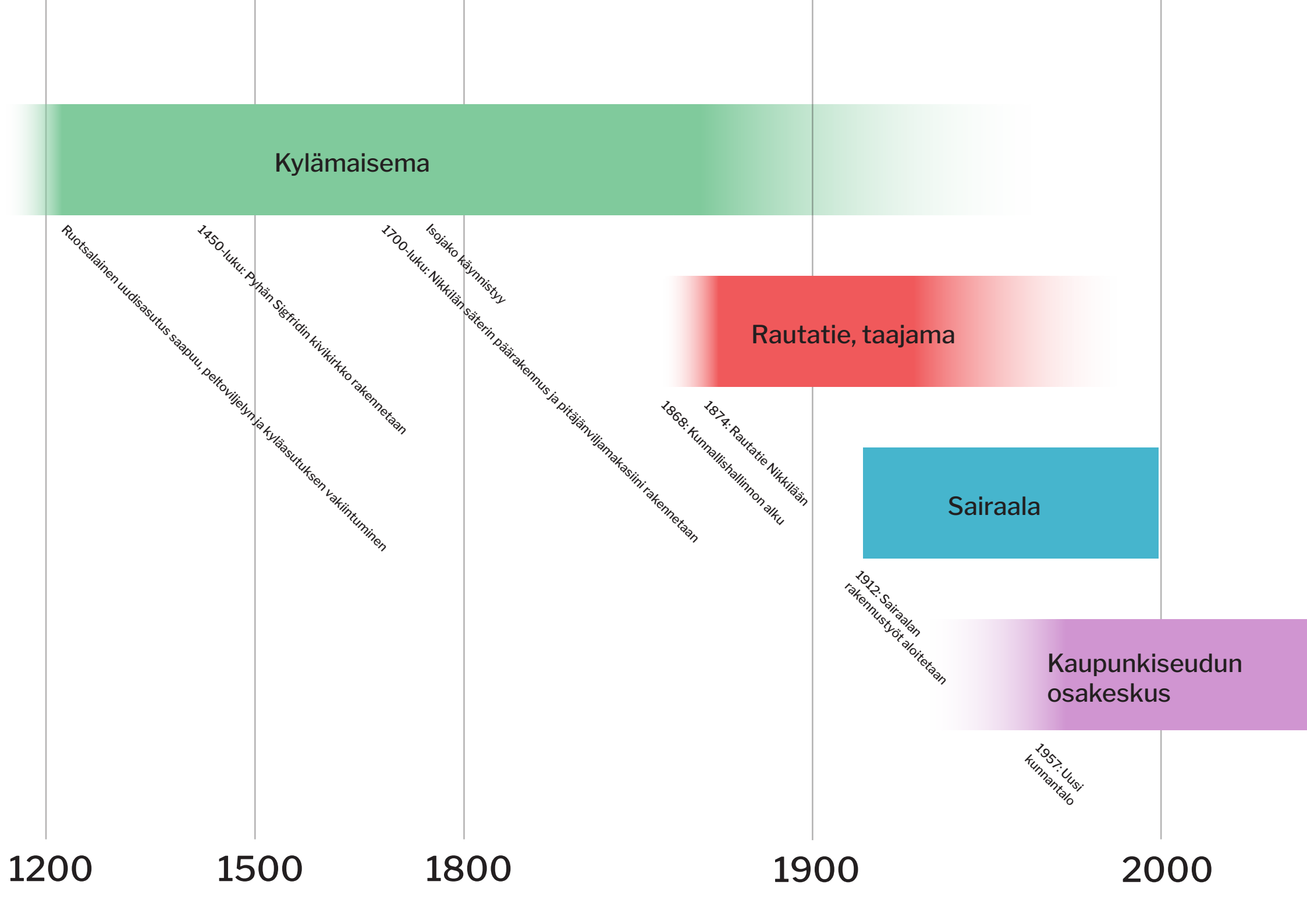
Lähtötiedot ja selvityksessä tuotettu aineisto

Selvitys perustuu Sipoon kunnan toimittamaan kulttuuriympäristöä kuvaavaan raportti- ja paikkatietoaineistoon¹, kirjallisuuteen sekä osin alkuperäislähteisiin etenkin karttojen uusien inventointikohteiden osalta.² Inventointitietoja on selvitystä varten täydennetty etenkin toisen maailmansodan jälkeisen rakennetun ympäristön osalta.

Selvitys perustuu aiemmin sekä tässä yhteydessä laaditun inventointitiedon tulkintaan, jonka tavoitteena on luoda kattavat ja yksityiskohtaiset reunaehdot sekä Nikkilän yleiskaavarunkoa että tulevia asemakaavoja varten.

- 1 Keskeisiä aiempia selvityksiä ovat vuosina 1982 ja 2006 toteutetut rakennusperintö- ja kulttuuriympäristöinventoinnit, Muistojen Nikkilä -selvitys (2016) sekä arkeologiset inventoinnit.
- 2 Keskeisiä alkuperäislähteitä ovat olleet Maanmittaushallituksen uudistusarkiston kartta-aineistot, historialliset ilmakuvat sekä Sipoon kunnanarkiston rakennuspiirustukset.

Selvityksen aineisto käsittää raportin ohella interaktiivisen karttasovelluksen sekä georeferoidun tietokannan kaikesta aiemmasta inventointitiedosta sekä käsillä olevan työn tuloksena syntyneistä kohdetiedoista.

Kylämaisema

Rautatie, taajama

Sairaala

Kaupunkiseudun osakeskus

Ruotsalainen uudisasutus saapuu, peltovijelyyn ja kyläasutuksen vakiintuminen

1450-luku: Pyhän Sigfridin kirkko rakennetaan

1700-luku: Nikkilän säterin päärakennus ja pitäjänviikamakasini rakennetaan

Isojako käynnistyy

1874: Rautatie Nikkilään
1868: Kunnallishallinnon alku

1912: Sairaalan rakennustyöt aloitetaan

1957: Uusi kunnantalo

1200

1500

1800

1900

2000

2. Nikkilän ja Kirkonkylän historia

Nikkilän ja kirkonkylän historiasta hahmotuu neljä nykyisessä rakennetussa ympäristössä ja maisemassa näkyvää ajallista kerrostumaa. Tässä selvityksessä näistä käytetään nimityksiä 1) kylämaisema (1200-luvulta 1900-luvun alkupuoliskolle), 2) rautatie ja taajama (1860-luvun lopulta 1900-luvun puoliväliin), 3) sairaala (1914–) ja 4) kaupunkiseudun osakeskus (1900-luvun jälkipuoliskolta alkaen).

Nämä ajallisesti osin päällekkäiset neljä vaihtetta muodostavat mielekkään historiallisen ja maisemallisen näkökulman alueen rakennusperinnön ja maiseman historian tarkastelulle. Ne toimivat myös pohjana kohteiden ja alueiden arvotarkastelulle ja kaavarungon arvioinnille. Neljän aikatason tarkastelu mahdollistaa yksiselitteisen ja helposti käsitettävän jäsentelyn, jonka pohja on taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa historiassa mutta myös säilyneiden kulttuuriympäristöjen ja niiden arvojen tunnistamisessa. Kaikkien näiden neljän aikatason jäljet ovat yhä näkyvissä, osin erillisinä alueina ja osin kerrostuneina maisema-alueina, joissa ne kaikki limittyvät toisiinsa.

Sipoon kirkonkylän ja Nikkilän taajaman historia käsittää useita suomalaisen pitäjänkes-

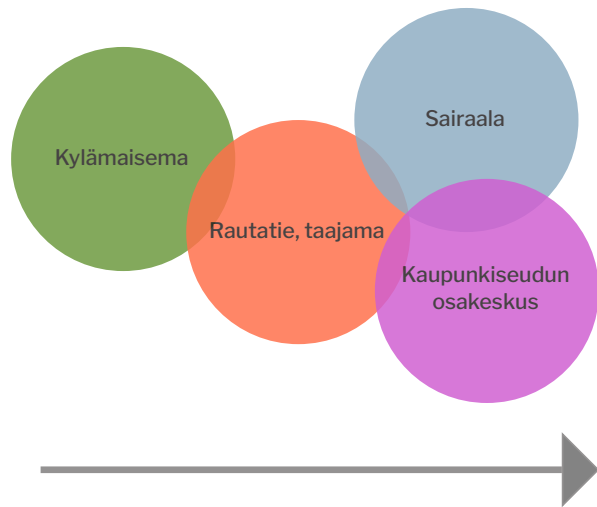
kuksen tavanomaisesta kehityshistoriasta poikkeavia vaiheita. Varhaisin näistä on keskiaikalta periytyvä liikenneväylä, Suuri Rantatie, jonka merkitys on uuden ajan alusta lähtien näkynyt kestikievereina ja alueen elinkeinoissa. 1700-luvun lopulta alkaen myös kasvavan Helsingin läheisyys on vaikuttanut Sipoon maankäyttöön, joskin Helsingin vaikutukset näkyvät voimakkaina vasta 1900-luvulla. Muita tavanomaisesta kirkonkylästä ja pitäjänkeskuksesta poikkeavia vaiheita ja murroskohtia ovat varhainen rautatieyhteys, suurikokoinen sairaala-alue sekä 1900-luvun jälkipuoliskon kehitys kaupunkiseudun osakeskukseksi.

Tässä luvussa käsitellään lyhyesti Nikkilän ja Kirkonkylän historia ja taustoitetaan seuraavien lukujen lähempää kulttuuriympäristön arvotarkastelua.

1

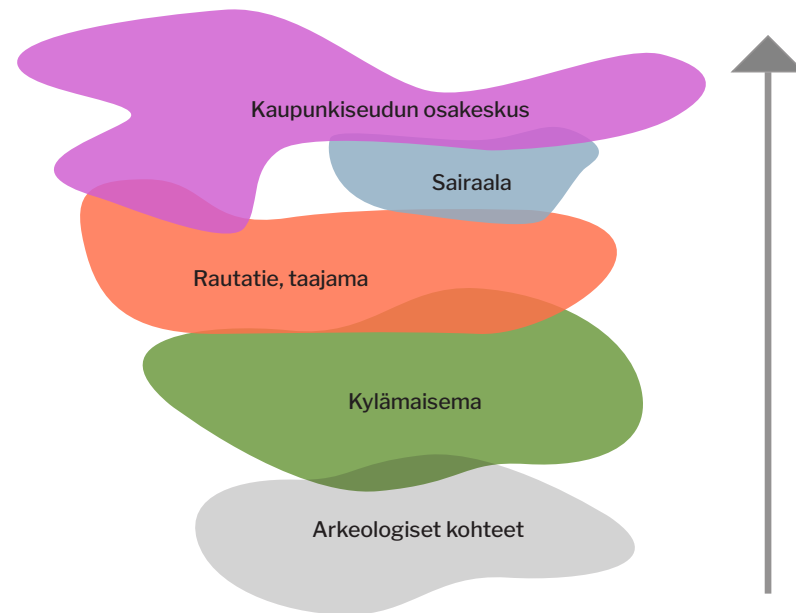
Historiallinen katsaus kaavarunkoalueen kehitysvaiheisiin

– historia –

2

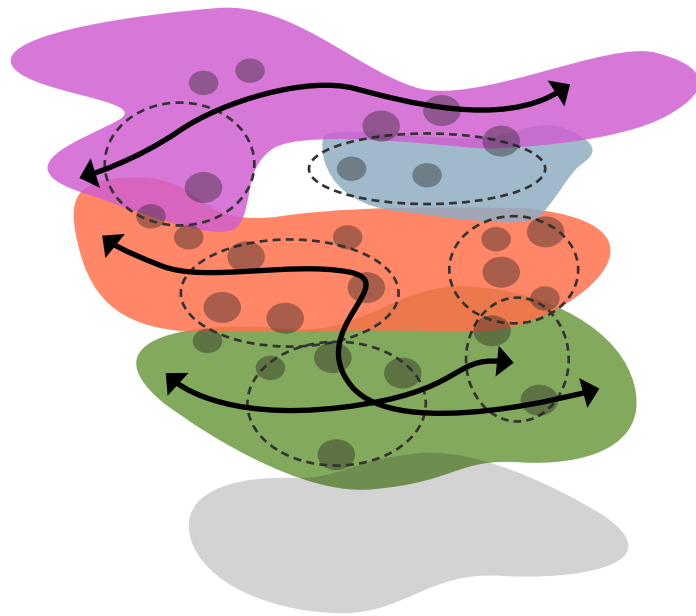
Ajalliset kerrokset nykymaisemassa ja rakennuskannassa

Selvityksen menetelmä, prosessi ja raportin rakenne avattuina kaaviolla.

3

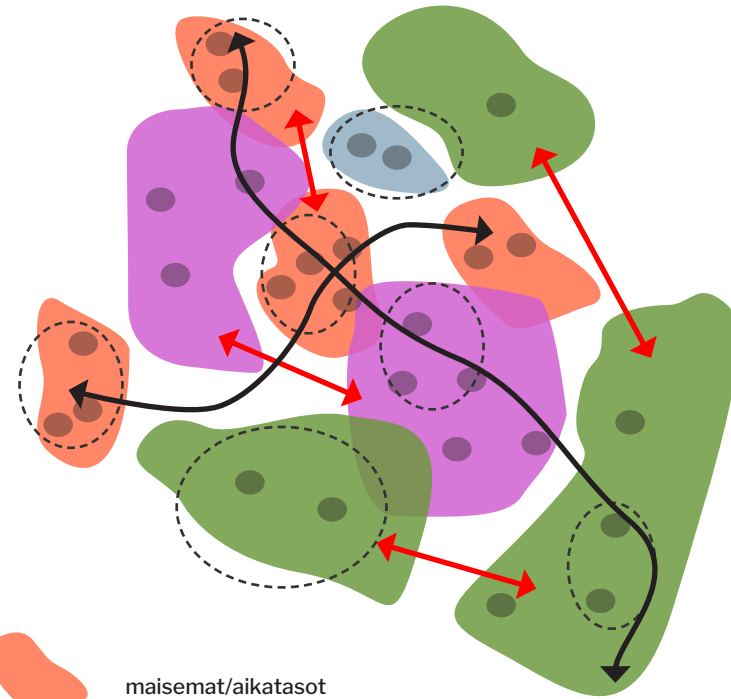
Kohteiden arvojen tunnistaminen ja luokittelu

- kohteet – a, b, c
- miljööt
- ↔ historialliset reitit ja tielinjaukset

4

Kaavarungon kulttuuriympäristölliset reunaehdot ja muutospotentialiaali

- maisemat/aikatasot
- suojeltavat kohteet – a, b, c
- vaalittavat, korkeintaan ehyttävästi ja herkästi täydennysrakennettavat yhtenäiset miljööt
- ↔ vahvistettavat ja ehytettävät historialliset reitit
- ↔ täydennysrakentamisessa vahvistettavat näkymät ja yhteydet

– historia –

Sipoon maaseudun rakennusperintöä Gabriel Nikanderin kuvaamana
1910-luvun alussa. Svenska litteratursällskapet i Finland.

Kylämaisema

Sipoonjokivarressa sijaiseva Nikkilän ja Sipoon kirkonkylän kylämaisema edustaa Sipoonjoen laakson vanhinta asutuskerrostumaa.³ Sipoonjoen varren kyläasutus syntyi pääosin 1200-luvulla tapahtuneen, Sveanmaalta Uudenmaan rannikolle tulleen uudisasutuksen seurauksena. Pitäjän pohjoisissa ja metsäisissä osissa, mahdollisesti myös Sipoonjokilaaksossa, asutus lienee nimistön ja siitepölyanalyysien perusteella vanhempaa kaskiviljelyasutusta. Nikkilän kylä mainitaan ensi kerran asiakirjoissa vuonna 1436 ja Kirkonkylä vuonna 1501.⁴

Sipoon kirkonkylä ja Nikkilä sijaitsivat liikeenteellisesti tärkeässä solmukohdassa, jossa alkuaan pitkälle pitäjän pohjoisosiin purjehduskelpoinen Sipoonjoki ja 1200-luvulla muodostettu Turku-Viipuri-maantie (Kuninkaantie) risteävät.

Sipoon pitäjä mainitaan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1347 ja seurakunta vuonna 1425.⁵ Alkuaan Sipoo lienee kuulunut Porvoon maantieteellisesti laajaan seurakuntaan. Se mainitaan Porvoon kappeliseurakuntana 1340-luvulla. Luultavasti itsenäinen seurakunta perustettiin 1300-luvun jälkipuoliskolla, jolloin suuri osa Itä-Uudenmaan seurakunnista itsenäistyi. On mahdollista, että ensin kappeli- ja sitten pitäjänkirkko on alusta alkaen, mitä luultavimmin viimeistään 1300-luvulta alkaen sijainnut samalla paikalla kuin nykyinen kirkko, vaikka nimistö ja perimätieto kertoo myös toisesta mahdollisesta kirkonpaikasta. Paikalla lienee sijainnut useampiakin puukirk-

koja, jotka edelsivät nykyistä, 1450-luvulla rakennettua kirkonkylää.⁶

Sekä Nikkilä että Kirkonkylä kuuluivat 1500-luvun puolivälissä ja todennäköisesti jo aiemmin Sipoon suurimpiin kyliin. Kummasakin niissä oli vuoden 1543 maakirjassa kymmenen tilaa. Nikkilän säteritila muodostettiin kolmesta kylän talosta 1610-luvulla.⁷ Kylien pelto- ja niittyalasta saadaan kattava käsitys vuosien 1695 (Nikkilä) ja 1699 (Kirkonkylä) tiluskartoista, joissa näkyy myös kylien välillä kulkenut Suuri rantatie eli ”Kuninkaantie”, eteläisen Suomen tärkein maaliikenneväylä aina 1900-luvulle saakka.

Ennen 1800-luvun jälkipuoliskolta alkanutta taajamakehitystä merkittävin Sipoon viljelysmaisemaan vaikuttanut tekijä oli isonjaon toteuttaminen vuodesta 1753 alkaen. Maareformista huolimatta kylärakenne säilyi pitkälti ennallaan, Nikkilän talot tiiviinä ryhmäkylänään ja Kirkonkylä rakenteeltaan hajanaisempaan.⁸ Parhaiten isojakoa edeltävän rakenteensa on Sipoon kylistä säilyttänyt Nikkilästä joen alajuoksulle sijaitseva Hindsby.

Helsingin perustaminen vaikutti Sipoon elämään vain vähän 1700-luvun puoliväliin saakka. Kaupungin vaikutus alkoi näkyä pitäjäläisten elämässä 1700-luvun puolivälisestä lähtien, kun Helsingin asukasluku kasvoi voimakkaasti Suomenlinnan rakennustöiden alettua. Kasvava Helsinki tarjosi sipoolaisille työmah-

dollisuuksia esimerkiksi palveluspaikkoina ja elinkeinoja esimerkiksi rakennustarvikkeiden kysynnän kasvaessa. Samalla yleistyivät helsinkiläisten maaostot Sipoosta.⁹ Kiinnostava 1700-luvun alkupuolen varhaisteollinen koikeilu, Sipoon saaristoon suunniteltu Fagerön manufaktuurisaari, selittyy sekin Helsingin läheisyydellä, joskin saarelle suunnitelluista 33:sta teollisuuslaitoksesta toteutui vain vesisaha.¹⁰ 1810-luvulla suuriruhtinaskunnan pääkaupungiksi muodostetun Helsingin merkittävä vaikutus Sipoossa alkoi näkyä 1800-luvun jälkipuoliskolla, ja siihen vaikutti etenkin Nikkilän kylän läpi vuonna 1874 rakennettu Kerava-Porvoo-rautatie.

9 Rantanen & Kuvaja 1994, 79-80.

10 Huhtamies 2014.

6 Rantanen & Kuvaja 1994, 188-189; Hiekkänen 2007, 470-471.

7 Rantanen & Kuvaja 1994, 128-129.

8 Rantanen & Kuvaja 1994, 95-96; KA Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, Sipoo, maakirjakartat; KA Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, Sipoo, Isojakokartat.

3 Rantanen & Kuvaja 1994, 67.

4 Rantanen & Kuvaja 1994, 76-77.

5 FMU 540; Hiekkänen 2007, 470; Suhonen 2007, 8-10.

Handwritten survey notes for Nakkilä, 1695. The notes are written in German and include a list of measurements and descriptions of the land parcels. The text is dense and difficult to read due to the cursive handwriting.

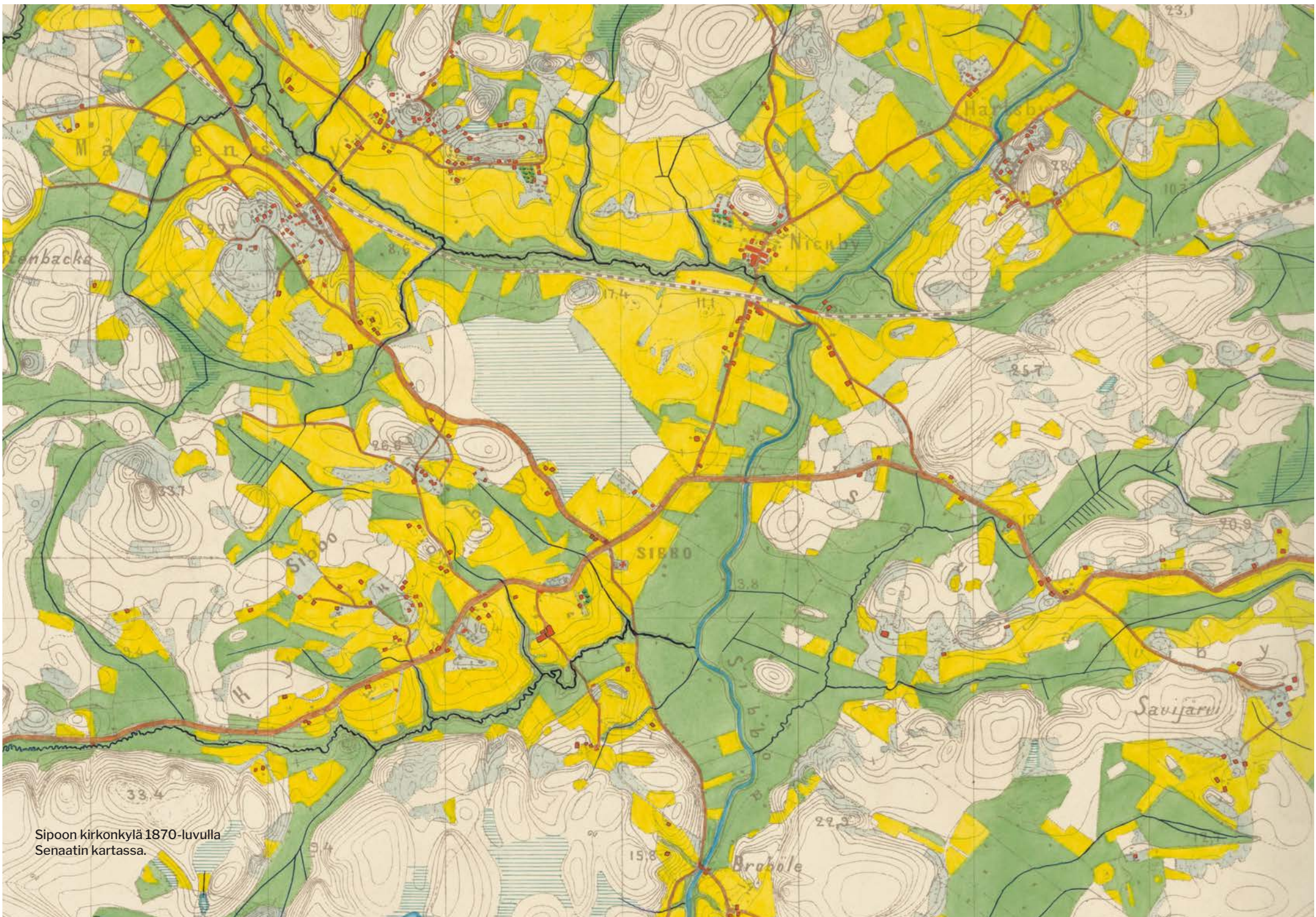

Kirkonkylän maakirjakartta vuodelta 1699. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto.

Nikkilän maakirjakartta vuodelta 1695. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto.

Kirkonkylän pelto- ja niittykartta vuodelta 1782. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto.

Sipoon kirkonkylä 1870-luvulla
Senaatin kartassa.

Nikkilän Sairaala

Kun Helsingissä 1900-luvun alussa oli suuri pula sairaalapaikoista mielisairaille, päätti kaupunki perustaa uuden sairaalan maaseudulle. Porvoon rata vaikutti päätökseen, sillä Nikkilän ja Helsingin välillä pääsi helposti liikkumaan junalla. Kaupunginvaltuusto päätti sairaalan sijoittamisesta Nikkilään. Sairaala tuli ajan myötä kunnan suurin työnantaja.¹⁵

Jo vuosikymmen ennen Nikkilän sairaalan rakentamista paljon helsinkiläisiä mielisairaanhoitoa potilaita oli sijoitettu sipoolaisiin perheisiin. Kaupungilla oli suuri pula sairaalapaikoista mielisairaille, ja perhehoito oli edullinen vaihtoehto sekä kaupungille että perheille, jotka ottivat potilaita hoitoonsa. Kaupungin sairaalakulut olivat näin huomattavasti pienemmät, ja perheet pystyivät hyödyntämään potilaita jossain määrin työtehtävissä.¹⁶

Perhehoito ei kuitenkaan kokonaan ratkaissut ongelmaa, ja vuonna 1908 Helsingin kaupunginvaltuusto päätti asettaa komitean uuden mielisairaan perustamista varten.¹⁷ Koska Sipooseen olttiin jo sijoitettu paljon potilaita, ja junayhteyden myötä erityisesti Nikkilään oli helppo kulkea, valikoitui kylä uuden sairaalan sijainniksi. Vuonna 1910 päätettiin että Nikkilään rakennetaan mielisairaala, jossa olisi tilaa 300 potilaalle.¹⁸

Arkkitehti E. A. Kranck ja Köyhäntalon ylilääkäri Ernst Ehnrot olivat vuoden 1908 asetetun komitean johdosta lähetetty Eurooppaan tutustumaan muiden maihin sairaalarakennuksiin. Palattuaan Kranck suunnitteli

ensimmäisiä rakennuksia sairaalaan, joiden lähtökohtana oli paviljonkimainen rakennelma luonnon läheisyydessä.¹⁹ Ideana oli, että paviljonkimaiset rakennukset mahdollistaisivat eri potilasryhmien sijoittamisen omiin rakennuksiin, jotta heille voitaisi taata yksilöllistä hoitoa. Kaupunki oli ostanut 63 hehtaarin kokoisen alueen Nikkilän aseman lähetyviltä, ja perustamistyöt aloitettiin vuonna 1912.²⁰

Maailmasodasta johtuvista ongelmista huolimatta ensimmäiset viisi rakennusta olivat valmiina jo vuonna 1914 ja sairaalatoiminta saatiin alkuun. Seuraavana vuonna myöhäisjugendia edustavia rakennuksia oli jo 10 kappaletta Nikkilän sairaalan alueella.²¹ Jo 1920-luvulla alueelle rakennettiin lisää osastorakennuksia, sillä sairaalapaikoista oli vieläkin pula, ja suunnitellut 300 potilaspaiikkaa täytyivät nopeasti. Kaupunginarkkitehti Gunnar Taucherin piirtämät funkista edustavat osastorakennukset, valmistuivat vuonna 1926.²²

Teknisesti Nikkilän sairaala oli hyvin edistysellinen ja moderni ympäröivään maaseutuun verrattuna. Sairaalaan rakennettiin tietävästi maan ensimmäinen kaukolämpöjärjestelmä. Sairaalaan oli myös oma sähkölaitos.²³

Uusista osastorakennuksista huolimatta sairaalapaikkoja oli jatkuvasti liian vähän. Sairaalan vesitilanne oli huono, eikä lisärakentaminen ollut mahdollista kuin vasta vuoden 1930 jälkeen, jolloin sairaala sai uuden vedenotannon. Vuoteen 1939 mennessä sairaalan lämpö-

Nikkilän sairaalan rakennuksia 1900-luvun lopulla. helsingin kaupunginmuseo.

Viereinen sivu: Juhannusjuhlat sairaalan pihalla vuonna 1914. Helsingin kaupunginmuseo.

15 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 114, 118.

16 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 114.

17 Tuovinen 2009, 17.

18 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 114.

19 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 114.

20 Tuovinen 2009, 15.

21 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 115.

22 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 116; Tuovinen 2009, 52.

23 Tuovinen 2009, 28-29.

E. A. Kranckin laatima sairaala-alueen asemapiirros vuodelta 1912. Helsingin kaupungin rakennusviraston arkisto.

keskusta laajennettiin ja alueelle rakennettiin pesula ja juhlatalo voimistelusalaleineen.²⁴

Nikkilän omavaraiseen sairaalaan kuului potilaiden paviljonkien ja teknisten rakennusten lisäksi myös aikanaan maan suurin sairaalakeittiö, henkilökunnan asunnot, pajat, verstaat ja hallintorakennukset. Työhön kykenevät potilaat saivat muun muassa mahdollisuuden työskennellä sairaalan verstaalla esimerkiksi vaatteiden tai kenkien teon parissa.²⁵

1950-luvulla tulleet uudet terapiamuodot ja lääkkeet muuttivat mielisairaiden hoitoa ja sairaalatoimintoa pysyvästi. Laitoshoito pyrittiin korvaamaan kuntouttavalla hoidolla.²⁶

1960-luvulla sairaalassa työskenteli 500 henkeä, niin lääkäreitä, sairaanhoitajia, talousväkeä kuin teknistä henkilökuntaakin. Potilaspaikkoja oli 974 mutta potilaita jopa 1100. Perhehoitossa potilaita oli noin 445.²⁷ Vuoteen 1996 mennessä potilasmäärä oli lähes puolittunut. Sairaalasta, joka oli ollut kunnan suurin työnantaja, siirrettiin vuonna 1999 viimeiset potilaat Helsinkiin.²⁸

Sipoon kunnan asukasluku lähti voimakkaaseen kasvuun 1950-luvulla, ja uudisasukkaat ovat tästä lähtien olleet lähes järjestäen suomenkielisiä. Vuonna 1940 Sipoossa oli noin 7000 asukasta ja vuonna 2019 kunnassa asuu noin 20 000 henkeä. Merkittävä osa väestönkasvusta on tapahtunut Nikkilän taajamaseudulla.²⁹

Nikkilän sairaalan rakennuksia 1900-luvun lopulla. Helsingin kaupunginmuseo.

24 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 116.

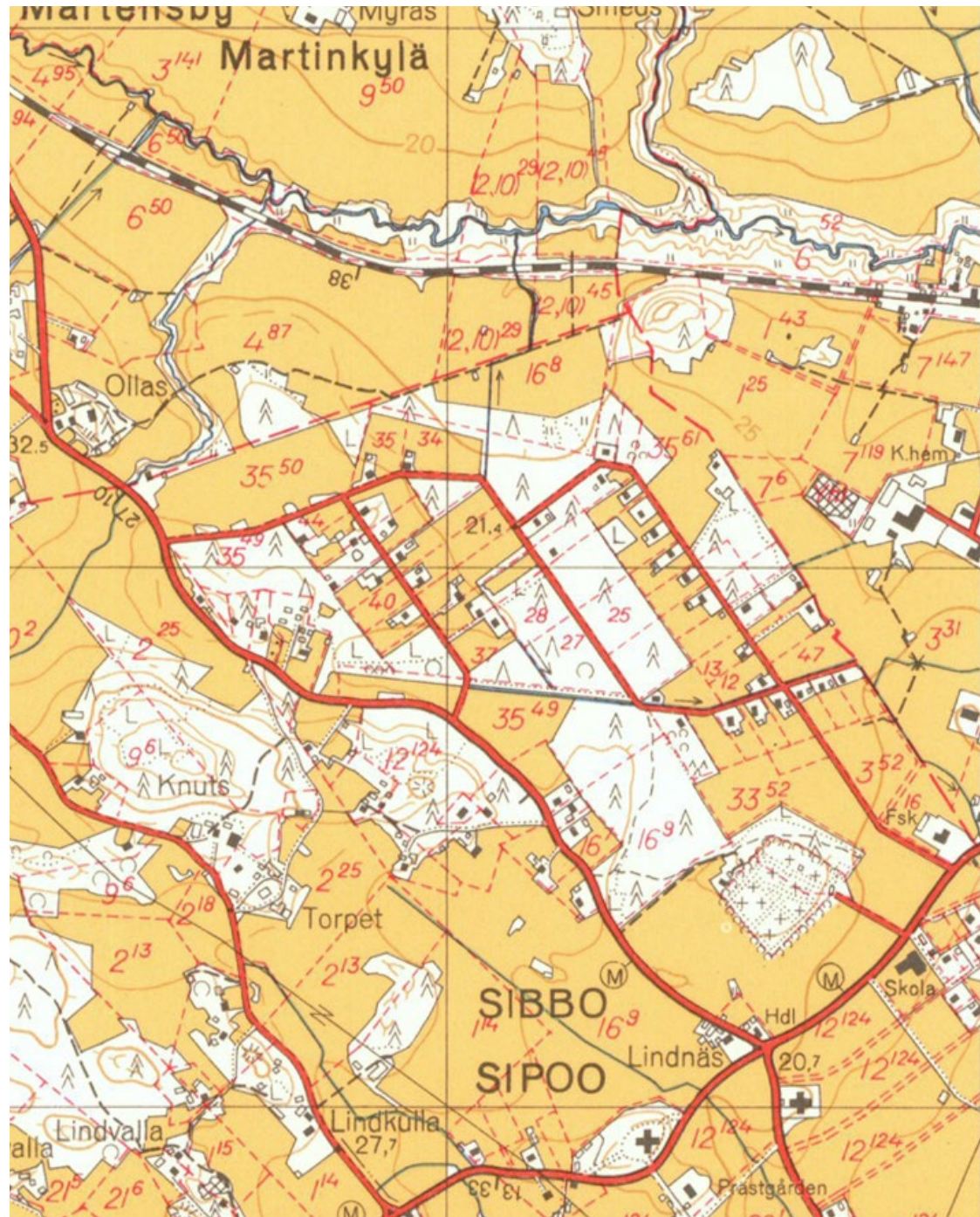
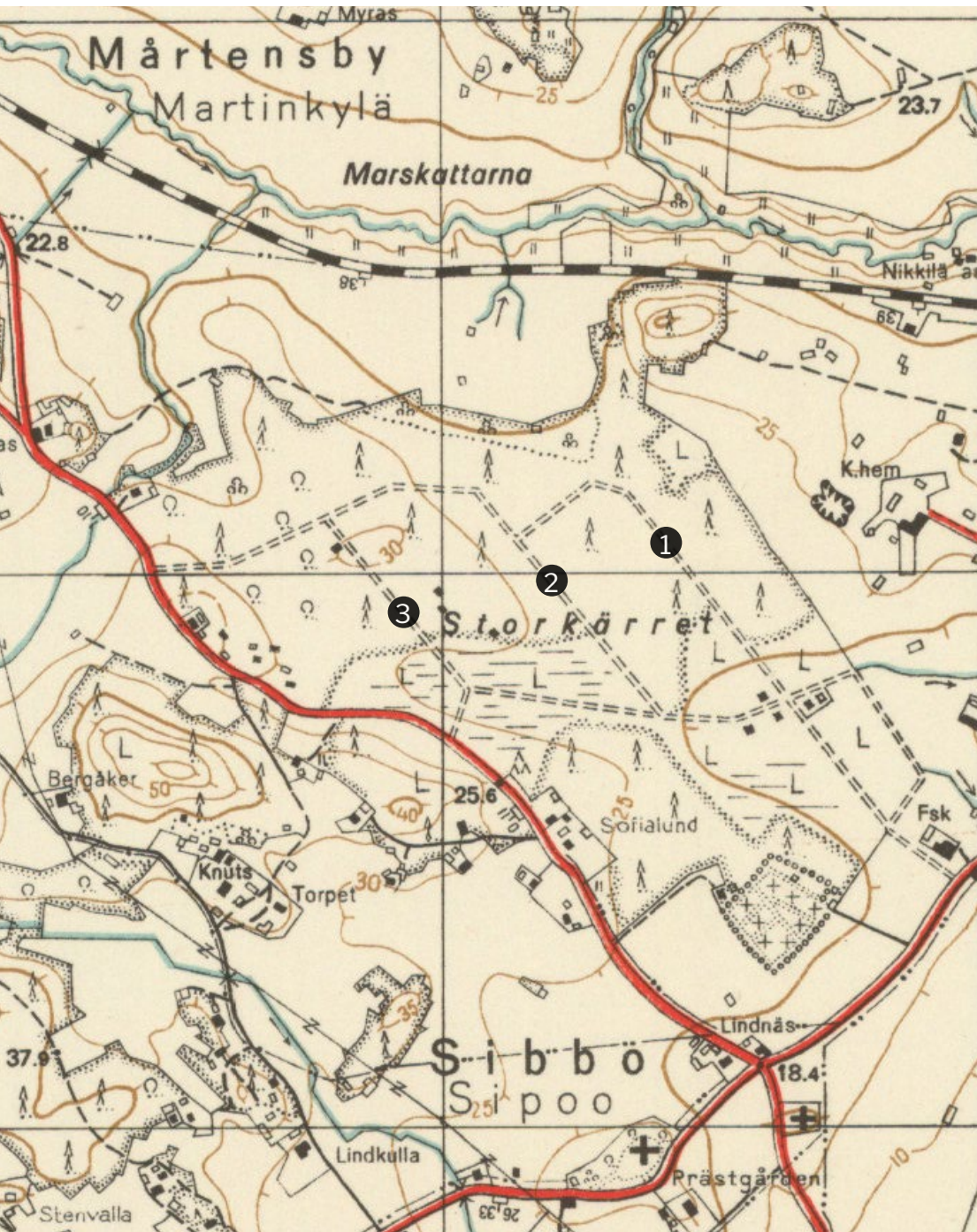
25 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 117.

26 Tuovinen 2009, 311-312.

27 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 117-118.

28 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 112; Tuovinen 2009, 318.

29 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 189.

Sodanjälkeiset lohkomiset ja pientaloalueet

Suomalaisten taajamien rakennuskannassa ja maaseudun maisemassa tapahtui toisen maailmansodan jälkeen merkittävä muutos. Tämän taustalla oli sekä evakkojen asuttaminen että etenkin kaupunkiseuduilla järjestelmällisesti kaavoitettujen pientaloalueiden synty. Jälleenrakennuskauden asualueille oli tyyppillistä sijoittuminen Suomen maaseudun perinteisestä maisemarakenteesta poikkeavasti selänteille, metsäalueille ja yleisesti asettuminen aiemmin asuinrakentamiselle epäsopivana pidetyille alueille. 1940- ja 1950-lukujen kehityksen tuloksena syntyneet jälleenrakennuskauden pientalot hallitsivat useiden taajamien reuna-alueiden maisemaa pitkälle 1900-luvun jälkipuoliskolle.

Myös Sipoon kirkonkylän ja Nikkilän maiseman muutoksessa merkittävä tekijä ovat toisen maailmansodan jälkeen toteutetut tonttien lohkomiset ja pientaloalueet. Nikkilän ympäristössä ainoa laajempi jälleenrakennuskauden alue on Suursuo. Alueen ensimmäiset tontit lohkottiin 1940- ja 1950-luvuilla Suursuontien ja Hirvitien varrelle. Suursuo säilyi 1970-luvulle asti jälleenrakennuskauden pientalojen hallitsemana, väljästi rakennettuna alueena.

Toinen yhtenäinen, noin kahdenkymme-

nen tontin jälleenrakennuskauden pientaloalue rakennettiin 1950-luvulla Kirkonkylän koulun itäpuolelle, ja se limittyy 1900-luvun alussa rakentuneeseen Nikkilän taajaman pientaloasutukseen. Myös Nikkilän kuntakeskuksen pohjoispuolisen Isotalontien asutus syntyi tässä vaiheessa. Yksittäisiä tontteja lohkottiin 1950-luvulla myös muualle Nikkilän ympäristöön, etenkin Laaksosuontien varteen.

Nikkilää ympäröivät jälleenrakennuskauden pientaloalueet alkoivat muuttua nopeasti 1970-luvulla, kun Nikkilän kehitys Helsingin kaupunkiseudun osakesukuksena alkoi. Valtaosa Nikkilää ympäröivien pientaloalueiden rakennuskannasta onkin peräisin 1960-luvun jälkeiseltä ajalta.

Pientaloalueiden vanhinta, 1940- ja 1950-lukujen rakennuskantaa on jäljellä etenkin Suursuon alueella. Valtaosa rakennuksista on kuitenkin kokenut enemmän tai vähemmän raskaan peruskorjauksen. Pientaloalueiden maisemaa hallitsevatkin 1970-luvun jälkeen tehdyt rakennukset, ja peruskorjaus sekä uudisrakentaminen on ollut voimakasta myös 2000-luvulla.

Suursuon ensimmäiset jälleenrakennuskauden aikaiset pientalot vuoden 1948 topografikartassa ja vuoden 1958 peruskartassa. Maanmittaushallitus. Alueen runkona oleva vanhin katuverkko (1: Suursuontie, 2: Lukkarinmäentie, 3: Hirvitie) merkittynä kartalle.

Lättähattu Nikkilän
rautatieasemalla
vuonna 1964. Suomen
rautatiemuseo.

Kaupunkiseudun osakeskus

Helsingin vaikutus on näkynyt Sipoon maankäytössä jo 1700-luvulta alkaen. Merkittävimmäksi maankäyttöliseksi tekijäksi pääkaupungin läheisyys on kuitenkin muotoutunut vasta 1970- ja 1980-luvuilta alkaen. Nikkilän nykymaisemassa tämä viimeisten vuosikymmenten kehitys on näkyvin kerrostuma, johon kuitenkin liittyy kylämaiseman, kuntakeskuksen ja sairaalan maisemalliset ja rakennushistorialliset kohteet ja arvot.

1980-luvulla Sipoon taloudellinen tilanne oli hyvä, ja Nikkilään rakennettiin näihin aikoihin huomattava määrä julkisia rakennuksia. Nikkilän terveysaseman ensimmäiset osat rakennettiin vuonna 1975. Terveysaseman yhteyteen valmistui vuonna 1982 sairaala, jossa oli 80 vuodepaikkaa.³⁰ Nikkilän kunnallinen nuorisotyö oli aloittanut vuonna 1975, ja vuonna 1987 sinne valmistui nuorisotalo. Samoihin aikoihin rakennettiin myös lapsille päiväkotia, ja muutama eläkeläis-asunto.³¹ Sipoon kirjaston tilat Kuntalassa kävivät ahtaiksi, ja vuonna 1984 Nikkilään valmistui uusi pääkirjasto.³² Yksi 1980-luvun suurimmista kunnallisista rakennushankkeista oli Lukkarin koulu, joka valmistu vuonna 1988. Myös ruotsinkielinen lukio, Sibbo Gymnasium, rakennettiin 1980-luvulla.³³

Helsingin seudun kehitys on painottunut aiemmin länteen Espoon-Kirkkonummen ja pohjoiseen pääradan suuntaan. 2000-luvulla Östersundom ja Sibbesborg sekä Nikkilä-Talma ovat alkaneet selvemmin hahmottua osiksi

laajentuvaa ja myös raideliikenteeseen tukeutuvaa kaupunkiseutua. Nikkilän kehityskuvan tavoitteet heijastavat tätä muutosta. Nyt tavoitteena ei ole niinkään pientalokaupunki vaan melko tiivis, sekoittunut ja luonteeltaan urbaani pikkukaupunkimiljö. Nikkilässä on paljolti nimenomaan rakennusperinnön ja kulttuurimaisemien ansiosta hyvät mahdollisuudet luoda houkutteleva kaupunkiseudun osakeskus tai noodi. Paikalla on identiteetti, ja se on tunnettu jo valmiiksi. Mielenkiintoisia julkisia tiloja ja tilapäisen käytön urbaaneja mahdollisuuksia on viljalti.

Sipoon tavoite on kehittää Nikkilää 10 000 asukkaan rautatiepysäkkiin tukeutuvana yksikkönä. Suunnittelussa on kuitenkin muistettava rautatieliikenteen aloittamisen epävarmuudet ja se, että myös jatkossa varmasti hyvin suuri osa työmatka-, asiointi- ja vapaa-ajanliikenteestä suuntautuu muualle kuin radan varren asemille. Tästä huolimatta pääsy Keravalle, osaksi pääradan ja jatkossa ehkä lentoradan liikennettä, muuttaa Nikkilän suhteellista asemaa seudulla.

30 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 173.

31 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 100, 172.

32 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 174.

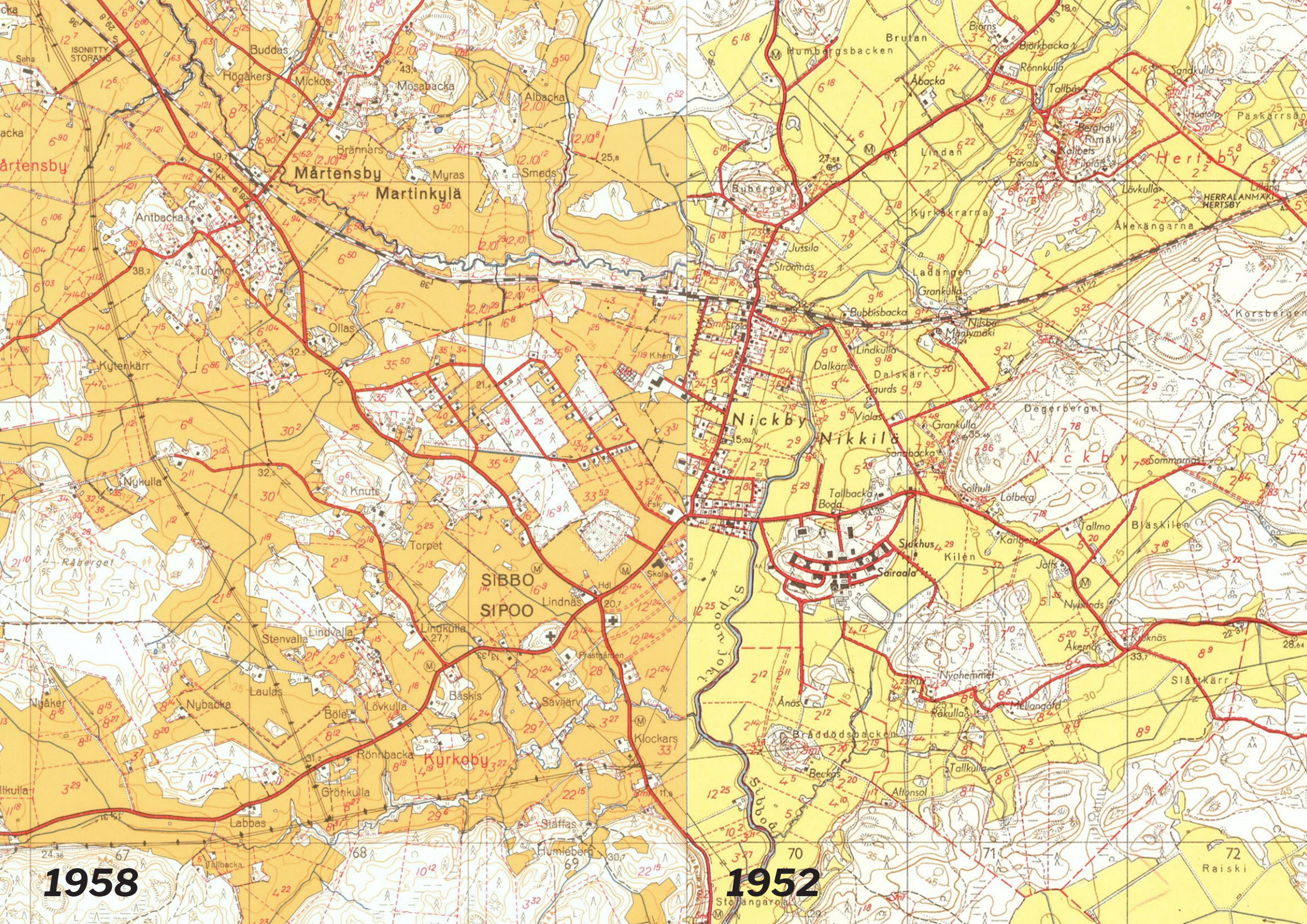
33 Enbom, Lindroos & Sjöholm 2005, 171.

© Veljekset Karhumäki Oy 2019
www.veljeksetkarhumaki.fi

nikkilä, Johna 2915
Sipoon k. ta.

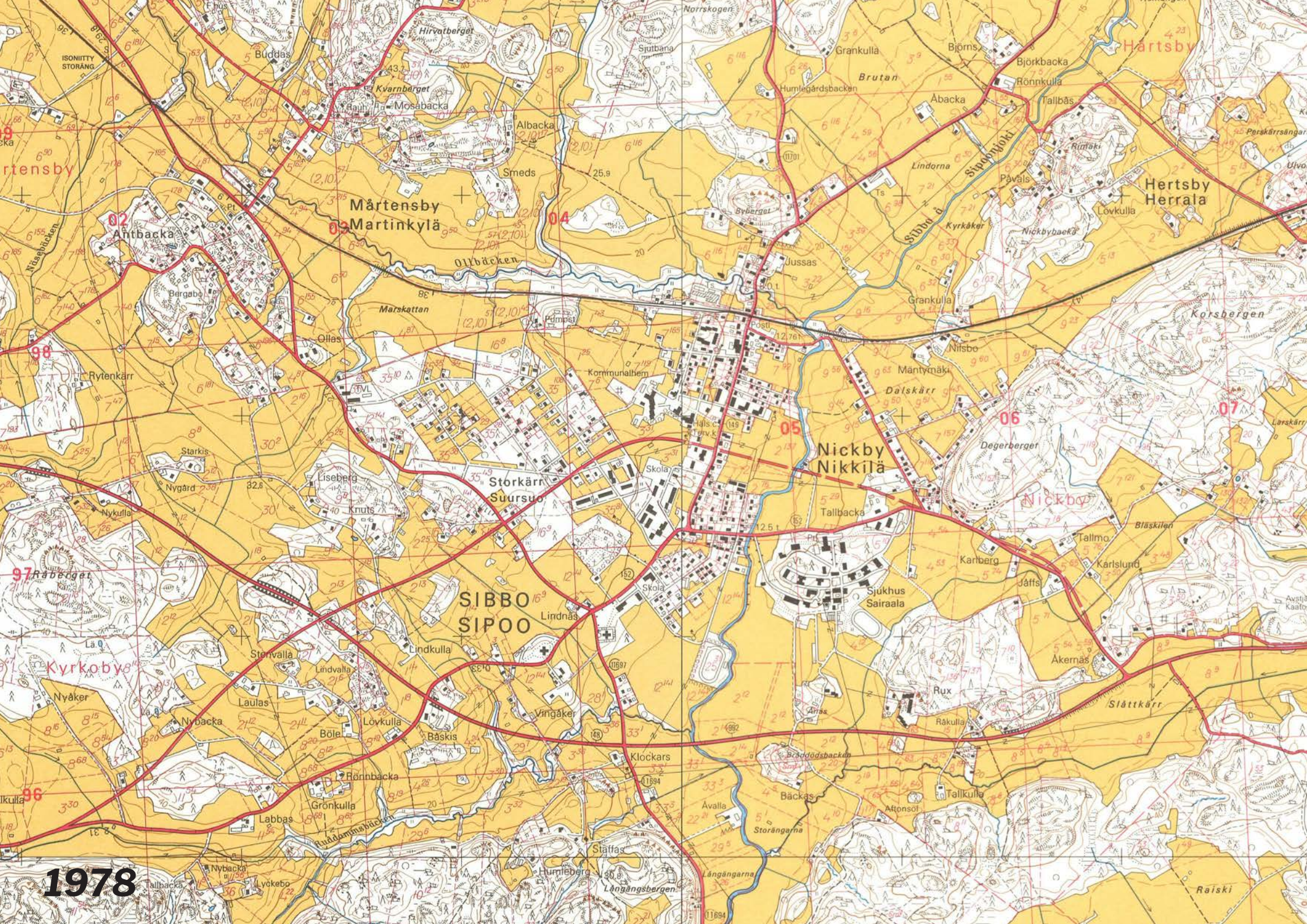

1958

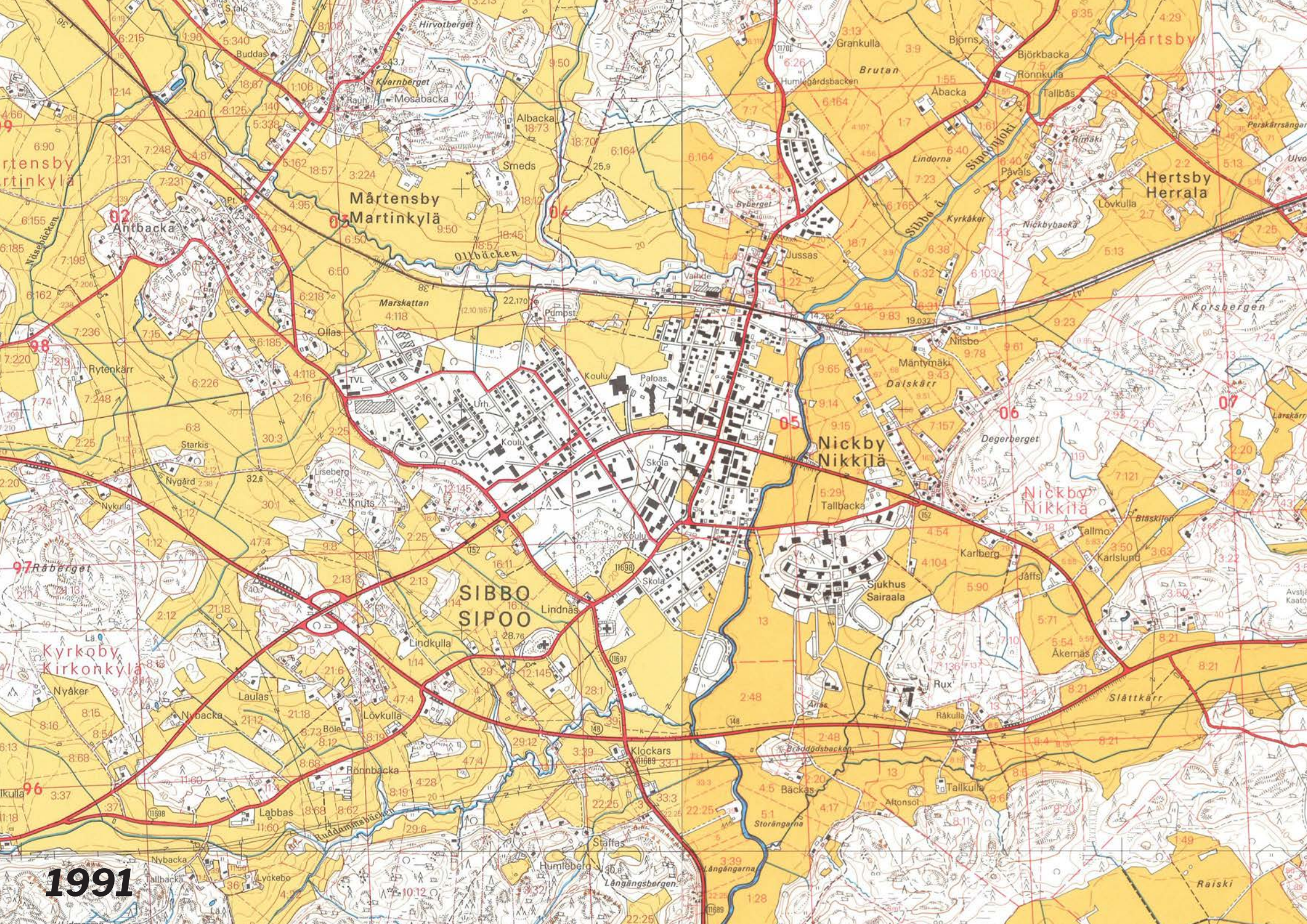
1952

1969

1978

1991

© Veljekset Karhumäki Oy 2019

Sipoon kirkot, pappila ja kirkonkylän
viljelysmaisema vuoden 1955 ilmakuvasa.
Veljekset Karhumäki Oy.

www.veljeksetkarhumaki.fi

3. Maisema ja rakennettu ympäristö

Tässä osiossa kuvataan tekstein, kartoin ja valokuvoin Nikkilän kaavarunkoalueen rakennetun ympäristön ajalliset kerrokset ja arvotarkastelu sekä esitetään kohteille kolmiportainen arvoluokitus. Tarkastelu pohjautuu aiempaan ja tämän selvityksen yhteydessä täydennettyyn inventointitietoon, historiallisessa katsauksessa esitetyn neljän aikatason kehykseen sekä kolmeen arvokategoriaan (valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävät kohteet ja alueet). Osio toimii taustana kaavaru- nongon reunaehdot määrittelevälle luvulle.

Nikkilän ja kirkonkylän maisemassa omaleimaista on noin 800 vuoden maankäytön murrosvaiheiden jälkien rinnakkaisuus ja päällekkäisyys. Kirkonkylän ja Nikkilän viljelymaisemat rajautuvat niiden välissä sijaitsevaan taajamaan, ja taajamavaiheen sisällä ovat yhä selkeästi näkyvissä erilaiset vaiheet 1800- ja 1900-lukujen taitteesta aina tällä hetkellä käynnissä olevaan suurimittakaavaiseen uudisrakentamiseen. Sairaala-alue muodostaa oman erillisen, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaan kokonaisuutensa.

Nikkilän ja ympäristön maankäyttöön kohdistuvien täydennysrakentamisen paineiden vuoksi eri historiallisten vaiheiden rinnakkaiselo on huomioitava kaavarunkotyössä huolellisesti. Nikkilän kasvupotentiaali perustuu osin paikallisen historiallisen identiteetin ja päivittäisessä ympäristössä tunnistettavien ajallisten kerrosten monimuotoisuuteen. Osion kartoissa tämä monimuotoisuus tuodaan esiin niin muinaisjäännosten, maiseman, tiestön kuin rakennetun ympäristönkin lähtökohdista.

Tiedot rakennetusta ympäristöstä on esitetty raportissa ennen kaikkea kartoin ja valo-

kuvin, ja lähemmät kohdetiedot löytyvät interaktiivisesta kartasta sekä tässä luvussa olevasta taulukosta.

Arvotuksen periaatteet

Rakennusperinnön arvotukseen on käytetty johdannossa kuvattua kolmiportaista luokitusta (oheinen taulukko). Arvotuksen perusteena on käytetty historiallisia, rakennushistoriallisia, arkkitehtonisia, ympäristöllisiä, esteettisiä ja yhteisöllisiä arvoja.

Kolmiportaisen luokituksen tarkoitus on toimia kulttuuriympäristön arvojen määrittelyä kaavatyössä helpottavana välineenä. Kaikki yksittäiset kohteet a–c ovat säilytettäviä. Alueiden suhteen luokitusta ei ole koettu tarkoituk- senmukaiseksi. Niiden osalta arvotus on toteutettu kartoin, joissa tuodaan esiin erilaisten alueiden keskeisiä vaalittavia tekijöitä, keskeisiä kohteita ja rajauksia. Tämän on tarkoitus tukea yleis- ja asemakaavatyön kannalta olennaista, tapauskohtaista ohjeistusta sekä suosituksia siitä, miten ympäristön keskeisiä arvokkaita piirteitä tulisi vaalia.

Luokitus pohjautuu Sipoon kulttuuriympäristöinventointiin (2006) tietojen tulkintaan ja täsmentämiseen. Inventoinnissa rakennukset oli luokiteltu suurelta osin kahteen luokkaan kuuluviksi, ja tässä selvityksessä todettiin niiden vaativan täsmentämistä. Tämän selvityksen tarjouspyynnössä todettu tarve yksiselitteiseen luokitukseen on näin ollen toteutettu etenkin kaavarunkotyön ja tulevan asemakaavatyön edellyttämiä tarpeita ajatellen Nikkilän taajaman ja Kirkonkylän osalta.

Selvityksessä käytettävän luokituksen reu-

naehdot ja ohjeistukset (s. 41) on luotu palvelemaan mahdollisimman konkreettisesti kaavarunkotyötä ja asemakaavoitusta. Ne noudattavat vakiintuneita tapoja luokitella kulttuuriympäristökohteita alueellisesti merkittäviin kategorioihin mutta sisältävät myös lähempiä toimenpide-ehdotuksia lisäselvitykseen ja maankäytön ratkaisuihin. Lisäksi rakennetun ympäristön osalta hyvin vaihtelevan ja ajallisesti kerrostuneen Nikkilän tapauksessa arvotuksessa on ollut tarpeen huomioida yksittäisten kohteiden historiallista merkitystä osana kerrostunutta maisemaa muista lähtökohdista kuin alueellisen integriteetin näkökulmasta.

	A (valtakunnallisesti merkittävä)	B (maakunnallisesti merkittävä)	C (paikallisesti merkittävä)
Historialliset arvot H	Kohteeseen sisältyy erityisen merkittäviä yhteiskunta-, henkilö- tai muita historiallisia arvoja tai kaikkia näitä yhdessä	Kohde käsittää yhteiskunta-, henkilö- tai muita historiallisia arvoja tai kaikkia näitä yhdessä. Kohteella on erityistä paikallishistoriallista arvoa.	Kohteella on paikallishistoriallista merkitystä tai vähäistä laajempaa merkitystä yhteiskunta-, henkilö- tai muiden historiallisten arvojen osalta
Rakennushistorialliset arvot R	Kohteen rakennushistorialla on poikkeuksellinen lähdearvo ja/tai kertovuus, joka voi liittyä esimerkiksi ainutlaatuisuuteen, ikään, tyypillisyyteen ja/tai käyttötarkoituksiin liittyviin tekijöihin	Kohteen rakennushistorialla on lähdearvoa ja/ tai kertovuutta, joka voi liittyä esimerkiksi ainutlaatuisuuteen, ikään, tyypillisyyteen ja/tai käyttötarkoituksiin liittyviin tekijöihin. Jokin edellä kuvatuista ominaisuuksista on yksin merkittävä, vaikka muut arvot puuttuisivat.	Kohde sisältää rakennushistoriallisesti kiinnostavia piirteitä, joilla on lähinnä paikallista arvoa.
Arkkitehtoniset arvot A	Arkkitehtuuriltaan erityisen omaleimainen, korkeatasoinen tai arkkitehtuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Kyseessä voi myös olla suunnittelijaan tai muun rakennusprosessiin liittyvä henkilöhistoriallinen arvo.	Arkkitehtuuriltaan omaleimainen, korkeatasoinen tai arkkitehtuurihistoriallisesti tärkeä kohde, jolla on etenkin paikallista arvoa	Kohde, jolla on arkkitehtonisia arvoja paikallisella tasolla.
Maisemalliset ja ympäristölliset arvot M	Kohde on poikkeuksellisen merkittävä avaintekijä ympäristössään, maisemallisesti erityisen keskeinen tai tuottaa arvokkaan ympäristökokonaisuuden	Kohde on olennainen osa ympäristöään, maisemallisesti tärkeä tai osa arvokasta ympäristökokonaisuutta.	Kohteella on merkitystä osana ympäristökokonaisuutta ja/tai maisemaa.
Esteettiset arvot E	Esteettisesti poikkeuksellisen laadukas, harmoninen tai muulla tavoin huomattava kohde	Esteettisesti laadukas, harmoninen tai muulla tavoin tärkeä kohde	Kohde sisältää etenkin lähiympäristön kannalta tai paikallisesti olennaisia esteettisiä arvoja.
Yhteisölliset arvot Y	Paikallisyhteisölle tai laajemmalle yhteisölle erittäin keskeinen rakennus, johon kiteytyy merkittäviä kollektiivisia arvoja	Kohde on paikalliselle yhteisölle tärkeä, ja siihen kiteytyy kollektiivisia arvoja	Kohteella on merkitystä paikalliselle yhteisölle

a

Valtakunnallisesti merkittävät kohteet

Kohteet, joiden liittyvät historialliset, maisemalliset ja kulturiympäristölliset arvot ovat huomattavia. Suojelun lähtökohta on valtakunnallisen tason reunaehdoissa ja lainsäädännössä. Kaavarunkotyössä ja asemakaavoituksessa kohteiden maisemallinen ja historiallinen merkitys on huomioitava ensisijaisena suunnittelulähtökohtana ja suunnittelu- ja korjauskysymyksissä on kuultava valtiollista museoviranomaista. Kohteiden arvo on myös merkittävä historiallinen vetovoimatekijä ja osa paikallista identiteettiä, ja niiden tuntemusta tulee mahdollisuuksien mukaan lisätä keskeisiä arvoja ja restaurointia tukevalla tutkimustyöllä.

b

Maakunnallisesti merkittävät kohteet

Kohteet ja alueet, joilla on merkitystä maakunnan tasolla historiallisen ja/tai maisemallisen erityislaatuisuuden lähtökohdista. Kohteilla on olennaisia alkuperäisyyteen, poikkeuksellisuuteen, harvinaisuuteen, paikan henkeen tai historiallisiin tapahtumiin liittyviä arvoja. Kohteet on kaavarunkotyössä ja asemakaavoituksessa huomioitava suojelukohteina ja niiden autenttisuuteen ja maisemalliseen asemaan täydennysrakentamisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota. Kohteiden asemakaavoitukseen ja korjauksiin liittyen on kuultava maakunnallista museoviranomaista ja rakennushistoriaselvityksen laatimista merkittävän korjaustyön ja asemakaavoituksen yhteydessä on edellytettävä.

c

Paikallisesti merkittävät kohteet

Kohteet ja alueet, joilla on merkitystä paikallishistoriallisesti, osana paikallista maisemaa ja identiteettiä. Kohteet ovat tärkeitä maisemallisesti, osana paikallista historiaa ja paikan henkeä. Kaavarunkotyössä ja asemakaavoituksessa kohteet tulee säilyttää. Niiden historialliset ja maisemalliset arvot tulee ottaa huomioon täydennysrakentamista suunniteltaessa. Muutostöiden ja asemakaavoituksen yhteydessä on kuultava maakunnallista museoviranomaista. Rakennushistoriaselvityksen laatiminen asemakaavoituksen yhteydessä on suositeltavaa, ja tarve tulee ratkaista tapauskohtaisesti.

Arvoluokituksen kokonaiskuva

Tarkastelualueella on 7 valtakunnallisesti merkittävää, 35 maakunnallisesti merkittävää ja 45 paikallisesti merkittävää kohdetta. Valtakunnallisesti merkittävät kohteet sijaitsevat kaikki Nikkilän säteriä lukuun ottamatta Nikkilän sairaalan ja kirkonkylän RKY-alueilla, ja yksi kohteista on niin ikään RKY-kohteeksi luokiteltu Suuren rantatien linjaus.

Nikkilän säterin merkitys kaavarunkotyötä ajatellen on huomattava. Sen rakennuskanta ja tonttia ympäröivät pellot ovat maisemallisesti ja historiallisesti merkittäviä, ja kaavarunkotyössä tämän rakennuskulttuuriltaan kaavarunkoalueen toiseksi vanhimman rakennusperintökohteen painoarvo tulee huomioida lähiympäristön suunnittelun ensisijaisena lähtökohtana.

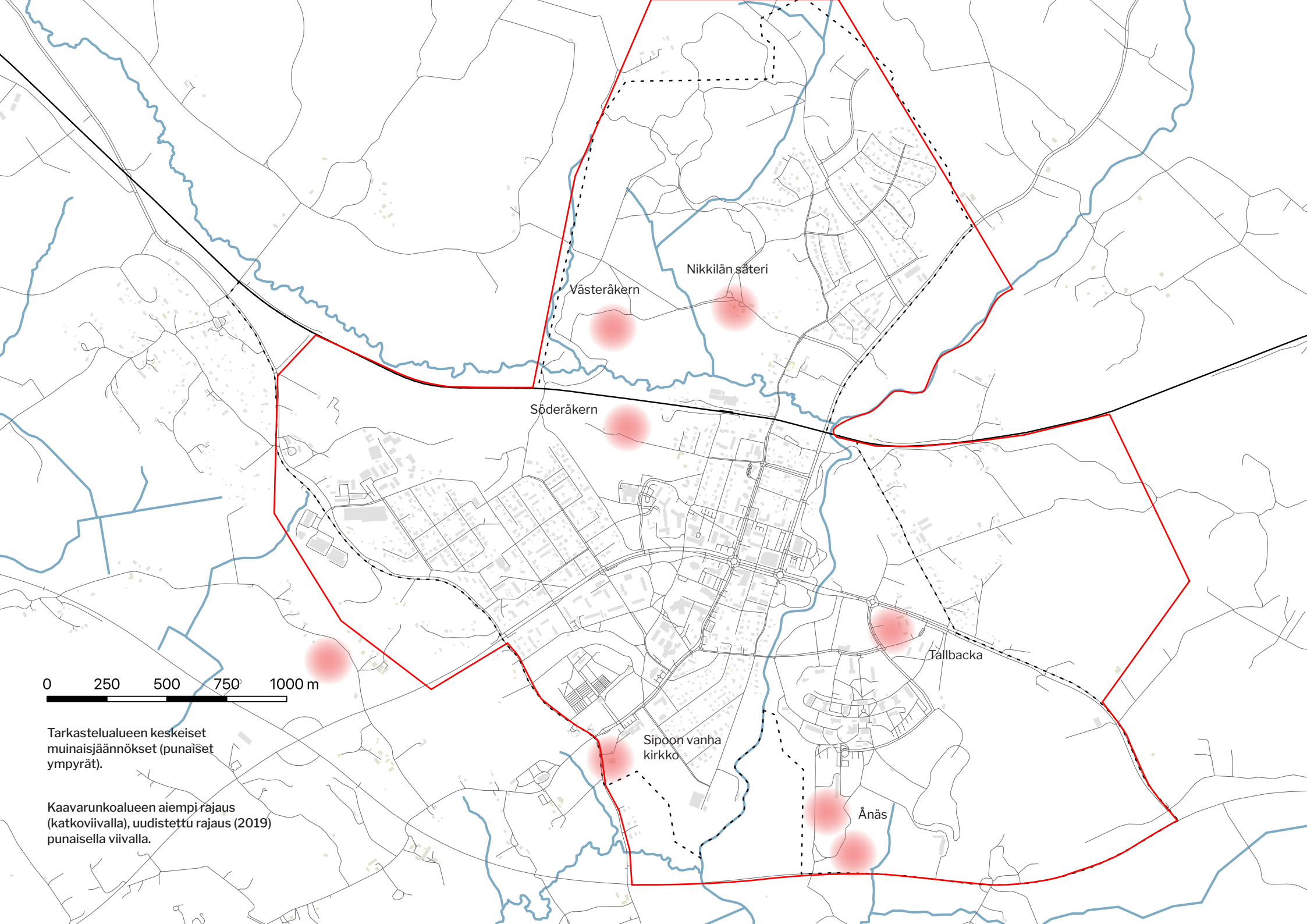
Kaavarunkotyötä ja asemakaavoitusta ajatellen huomattavimmat rakennusperinnön tuhoutumisen riskit ja toisaalta omaleimaisuutta vahvistava muutospotentiaali sisältyvät maakunnallisesti merkittäviin kohteisiin. Suuri osa näistä sijaitsee Nikkilän taajaman keskeisillä alueilla, joihin kohdistuu kaavarungossa merkittävää tiivistämispainetta. Maakunnallisesti merkittäviä kohteita on 1800-luvulta aina 1980-luvulle: selvitystyön tuloksena myös muutamia toisen maailmansodan jälkeen rakennettuja kohteita on sisällytetty tähän kategoriaan. Maakunnallisesti merkittävien kohteiden muutospotentiaalia ja asemaa Nikkilän

keskeisten alueiden yleis- ja asemakaavoituksessa pohditaan lähemmin luvussa 4.

Paikallisesti merkittäviä kohteita on tarkastelualueella runsaasti. On ilmeistä ja väistämätöntä, että niiden muutospainet kasvatavat taajaman tiivistyessä merkittävästi. Paikallisesti merkittävien kohteiden osalta selvityksessä esitettävät reunaehdot ja ratkaisut tähtäävät ennen kaikkea siihen, että rakennettuun ympäristöön sitoutuneet identiteettitekiäjät ja paikan henki voisivat säilyttää muotonsa uudistuvassa ympäristössä. Tähän kysymykseen luvussa 4 esitetyt ratkaisut pohjautuvat ennen kaikkea tiiviin uudisrakentamisen sijoittamiseen vähemmän haavoittuville maisema-alueille sekä olemassaolevan rakenteen riittävän sensitiiviseen ja kontekstiherkkään täydentämiseen.

Tällä hetkellä vaikeimman muutospainoiden ja kulttuuriympäristöarvojen ristiriidan muodostavat Nikkilän Ison Kylätien pohjoisosan kohteet. Luokkiin b ja c arvoitettuja kohteita on tällä hetkellä ja todennäköisesti tulevaisuudessa purku-uhan alla. Erityisesti tämä koskee toisen maailmansodan jälkeistä rakennusperintöä, jota Nikkilässä puretaan tätä raporttia kirjoitettaessakin. Taajaman rikkaan ajallisen kerrostuneisuuden säilyttämiseksi kaavarunkotyössä on syytä kiinnittää huomiota myös toisen maailmansodan ja erityisesti 1960-luvun jälkeisten avainkohteiden säilymiseen ja uudelleenkäytön edellytyksiin.

Viereinen sivu: Nikkilän rakennusperintö on ajallisesti ja tyyllillisesti rikas ja monipuolinen kokonaisuus. 1. 1900-luvun alun taajaman rakennuskantaa 2. Paloasema 1970-luvulta 3. Nikkilän sairaalan juhlatalo 1930-luvulta 4. Lival Oy:n pääkonttori vuosituhatvuotisen taitteesta.

0 250 500 750 1000 m

Tarkastelualueen keskeiset
muinajäännökset (punaiset
ympyrät).

Kaavarunkoalueen aiempi rajaus
(katkoviivalla), uudistettu rajaus
punaisella viivalla.

Muinaisjäännökset

Tarkastelualueella sijaitsee vähintään vajaan kymmenen kiinteää muinajäännöstä, jotka kertovat myös maiseman ja maankäytön historiasta. Näistä vanhinta kerrostumaa edustavat Itäisen jokipuiston alueella sijaitsevat kivikautiset asuinpaikat Tallbacka I ja Tallbacka II, kaavarunkoalueen rajauksen ulkopuolella pohjoisosassa oleva Ormkulla sekä Nikkilän sairaalan eteläpuoliset Änäs I ja Änäs II. Lisäksi alueelta tunnetaan muutamia irtolöytöjä kivikaudelta rautakaudelle.

Historiallisen ajan kiinteistä muinajäännöksistä olennaisimmat ovat Sipoon vanhan kirkon ohella yhteensä neljä Nikkilän kylän autiotonttia sekä Nikkilän kartanon kylätontti. Kaavarunkotyön kannalta olennaisimmat näistä ovat Nikkilän Västeråkern ja Söderåkern, joiden paikalle aiemmissa kaavarungoissa (2009 ja 2015) on kaavoitettu uudisrakentamista.

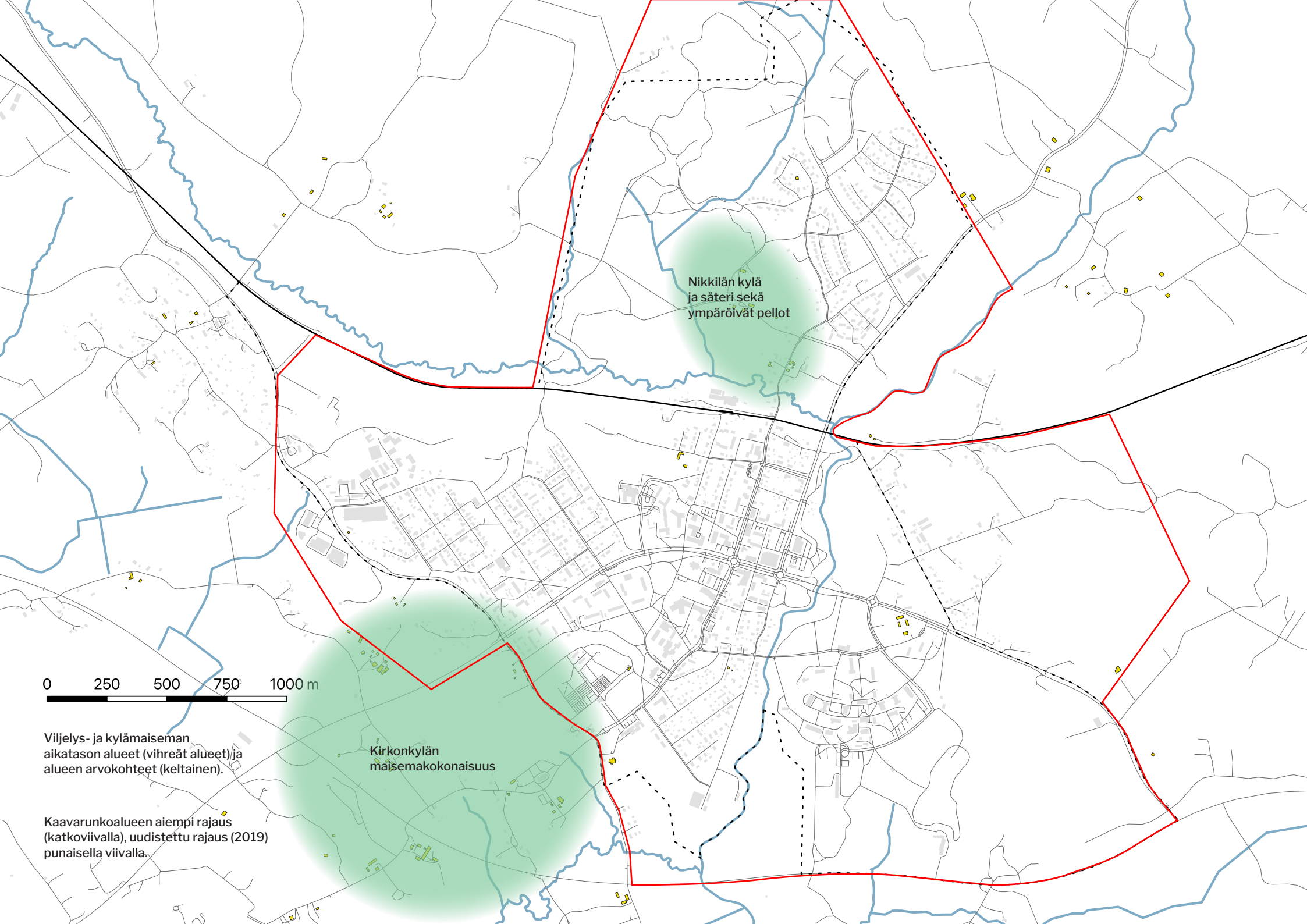
Merkittävän täydennysrakentamispotentiaalin vuoksi mahdolliset autiotuneet kyläpaikat, erityisesti Västernåkern ja Söderåkern, tulevat todennäköisesti pelastuskaivauskohteiksi. Niiden arkeologinen potentiaali voi pitkään jatkuneesta pellonmuokkauksesta huolimatta olla merkittävä, sillä kylätontit ovat autioina jo 1690-luvun maakirjakartoissa. On epäselvää, onko 1912 kartassa näkyvä ja yhä maisemassa tunnistettava talonpaikka sama kuin viimeistään 1600-luvulla autioitunut Västeråkernin kyläpaikka.

Kaavarunkotyössä on ratkaistava, säilytetäänkö arkeologiset kohteet rakentamattomina vai toteutetaanko niihin muinaismuistolain edellyttämät pelastuskaivaukset. Arkeologisella

tutkimuksella ja kulttuuriperinnöllä voi pelastuskaivausten tapauksessa olla myös kiinnostavia paikallishistoriallisia tuloksia, joita voidaan käyttää esimerkiksi nimistösuunnittelussa ja alueen historiallisen identiteetin rakentamisessa.

Västeråkernin (yllä) ja Söderåkernin uuden ajan alussa autioituneet kyläpaikat ovat kiinteitä muinajäännöksiä ja arkeologisen kulttuuriperinnön näkökulmasta erittäin kiinnostavia kohteita.

Nikkilän kylä
ja säteri sekä
ympäröivät pellot

Kirkonkylän
maisemakokonaisuus

0 250 500 750 1000 m

Viljelys- ja kylämaiseman
aikatason alueet (vihreät alueet) ja
alueen arvokohteet (keltainen).

Kaavarunkoalueen aiempi rajaus
(katkoviivalla), uudistettu raja (2019)
punaisella viivalla.

Kylämaisema

Tarkastelualueella sijaitsevat kaksi 1200-luvulta periytyvää viljelysmaisemaa kylärakenteineen ovat säilyneet taajamaa ympäröivässä maisemassa käsitettävänä ja eheinä kokonaisuuksina. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa tapahtunut niittymaan häviäminen, pellonmuokkauksen tehostuminen ja peltoalan kasvu ovat merkittävintä näitä maisemakokonaisuuksia kohdannut muutos Nikkilän mahdollisesti jo keskiajalla ja uuden ajan alussa tapahtuneiden kylätonttien autioitumisen ohella.

Kylärakenteet – Kirkonkylän jo alkuaan hajanainen asutusrakenteet sekä Nikkilän tiiviisti rakennettu kylätontti sekä Säteri – ovat säilyneet peltojen ympäröiminä ja maisemallisesti käsitettävänä historiallisina kerrostumina. Tilakeskusten rakennuskanta on Kirkonkylässä monilta osin peräisin 1800-luvulta, osin

edeltävältäkin vuosisadalta. Tarkastelualueen tähän aikatasoon liittyvät merkittävimmät rakennushistorialliset kohteet sijaitsevat Nikkilän säteriä ja Sipoon vanhaa kirkkoa lukuun ottamatta Kirkonkylässä kaavarunkoalueen ulkopuolella. Nikkilän kylän rakennettu ympäristö edustaa vanhimmilta osiltaan 1800-luvun lopun rakennuskulttuuria, ja nykyisessä rakennuskannassa näkyy voimakkaasti 1900-luvun jälkipuoliskon ja 2000-luvun alun voimakas uudistus- ja korjaustyö. Tästä huolimatta Nikkilän kylän rakennuskanta muodostaa rakennushistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden, jonne avautuu näkymiä eri suunnista lähestyiltä teiltä peltojen ylitse.

Nikkilän säterin (kartanon) rakennuskanta edustaa tarkastelualueen vanhinta ei-kirkollista rakennuskulttuuria. 1700-luvun lopulta periytyvät rakennukset ympäristöineen ovat valta-

kunnallisesti merkittäviä, ja tärkein yksittäinen viljelysmaiseman historiasta kertova kohde kaavarunkoalueella. Sen ohella ainoa varmasti 1700-luvulta periytyvä puurakennus koko tarkastelualueella on vuonna 1753 rakennettu pitäjänmakasiini uuden kirkon vieressä

Kylien ohella kaavarunkoalueella on muutamia viljelys- ja kyläasutuksen vaiheeseen liittyviä kohteita. Tallbackan vuonna 1894 nykyiselle paikalleen isojaossa siirretty tilakeskus rakennuksineen on maakunnallisesti merkittävä kohde. Ainoat 1800-luvun lopun torpparilaitoksesta ja mäkitupalaisasutuksesta kertovat nykyaikaan säilyneet kohteet ovat Klasasbackenin mäkitupa sekä Kylävuorentiellä oleva torpan asuinrakennus pihapiireineen viime vuosina rakennetun pientaloalueen keskellä.

Viljelysmaisemaan liittyvät tielinjaukset ovat säilyneet osin nykyisinä valtaväylinä. Yksi

niistä on Iso Kylätie, alkuaan keskiaikainen tai uuden ajan alussa muotoutunut maantie Kirkonkylän ja Nikkilän kylän välillä. Näillä historiallisilla väylillä on maisemallista merkitystä, ja ne kertovat kiinnostavasti myös tiestön pysyvyydestä uudistuvan maiseman keskellä.

Nikkilän säteri edustaa alueen vanhinta, 1700-luvulta periytyvää profaania rakennuskantaa.

Mixin talousrakennus on Nikkilän taajamassa säilynyt ainoa maatalouselinkeinon liittyvä rakennus.

– 3. Maisema ja rakennettu ympäristö –

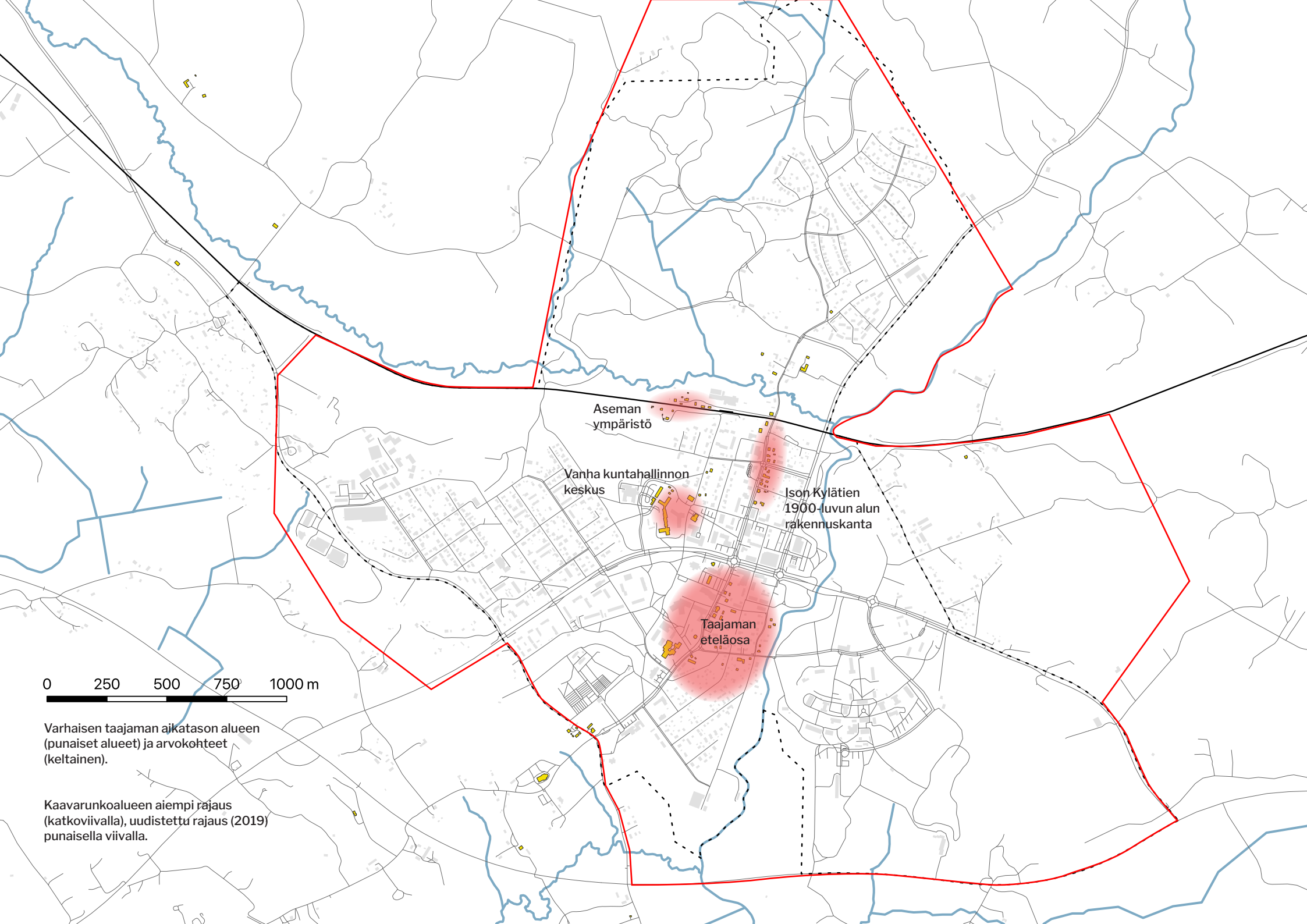

Viereinen sivu vas: Suuren rantatien keskiajalta periytyvä linjaus Kirkonkylän maisemassa helmikuussa ja kesäkuussa 2019.

Viereinen sivu oik: Nikkilän ryhmäkylän paikka on yhä tunnistettavissa, ja sen halki johtaa keskiajalta periytyvä tielinjaus. Kylän nykyinerakennuskanta on peräisin pääosin 1900-luvun alkupuoliskolta.

Oikealla: Nikkilän säteriltä Nikkilän kylälle johtava tielinjaus ja avoin peltoaukea – näkymä kylämäelle – ovat maisemallisesti tärkeä jo vaalittava kokonaisuus.

Aseman
ympäristö

Vanha kuntahallinnon
keskus

Ison Kylätien
1900-luvun alun
rakennuskanta

Taajaman
eteläosa

0 250 500 750 1000 m

Varhaisen taajaman aikatason alueen
(punaiset alueet) ja arvokohteet
(keltainen).

Kaavarunkoalueen aiempi raja
(katkoviivalla), uudistettu raja
(punaisella viivalla).

Taajama ja rautatie, kirkonkylästä kuntakeskukseksi

Nikkilän kehitys kuntakeskukseksi ja rautatie-taajamaksi 1860–1870-luvuilta alkaen synnytti seuraavan puolen vuosisadan aikana uudenlaisen rakennetun ympäristön kerrostuman, Nikkilän taajaman. Sen laajuus, rakennetun ympäristön piirteet sekä osin toiminnot ovat säilyneet käsitettävänä kokonaisuuksina sittemmin laajentuneen ja tiivistyneen taajaman sisällä.

“Vanhan Nikkilän” yhtenäisimpänä säilynyt osa on Ison Kylätien pohjoisosa, jonka kymmenkunta 1900-luvun alkupuoliskolla rakennettua puutaloa muodostaa yhä eheän alueellisen kokonaisuuden. Rakennukset ovat säilyneet monet varsin alkuperäisessä asussaan ja 1940- ja 1950-lukujen täydennykset limittyvät tähän taajamamaisemaan saumattomasti: ne myös kuuluvat samaan historialliseen jatkumoon. Tämän alueen rakennuskannan suojelu, uusien rakennuskannan säilymistä ja ylläpitoa tukevan toiminnan kehittäminen ja paikan hengen vaaliminen harkitulla ja ympäristöön sopivalla täydennysrakentamisella on tulevassa kehityksessä keskeistä.

Ison Kylätien eteläosassa Suuren rantatien ja Ison Kylätien risteyskohdassa on toinen varhaisesta taajamakehityksestä kertova aluekokonaisuus, joka ei maisemallisesti kuitenkaan muodosta yhtä yhtenäistä ja käsitettävää kertomusta kuin Ison Kylätien pohjoisosa. Useat rakennuksista on korjattu raskaalla kädellä, mutta alue on siitä huolimatta säilynyt kaupunkikuvallisesti käsitettävänä kokonaisuutena, jossa tämä historiallinen aikataso on selkeästi hahmotettavissa.

Kuntakeskuksen varhaisesta historiasta taas kertovat vanhan kunnantalon ja köyhäintalon 1900-luvun alussa tehdyt rakennukset, jotka myöhempien täydennyksineen muodostavat yhtenäisen maisemakokonaisuuden. Paikallisen hallintohistorian kannalta tällä rakennuskokonaisuudella on suuri merkitys, ja vanha kunnantalo on myös maakunnallisesti merkitävä kohde.

Neljännestä varhaisesta taajamavaiheesta kertovan alueen muodostaa aseman ympäristö. Aseman ympäristön rakennukset kasvoivat jo alkuaan erilliseksi alueeksi Ison Kylätien tiiviistä asutuksesta. 1870-luvulla rakennettu asemarakennus kuuluu Suomen rautatiehistorian vanhimpaan kerrostumaan, ja sillä on maakunnallista merkitystä. Ympäristön asuinrakennukset ovat säilyneet kokonaisuutena muodostaen yhä selkeän käsityksen asemaa ympäröineestä taajaman osa-alueesta.

Varhaisen taajaman kerrostumat ovat Nikkilän nykyisessä maisemassa kiehtovasti säilyneet, ja niiden välissä sijainneille pelloille on 1950-luvun lopulta lähtien rakentunut uudempi taajamarakenne. 1870-luvulta 1950-luvulle ulottuva varhaisen taajaman rakennuskanta erillisine alueineen muodostaa historiallisen Nikkilän identiteetin ytimen. Sillä on erittäin merkittävä potentiaali alueen tärkeänä vetovoimatekijänä kaupunkirakenteen täydentyessä ja Nikkilän asukasluvun kasvaessa. Tämä vaihe Nikkilää on useissa kohdin muutospaineiden ja purku-uhan alla ja tätä selvitystä tehtäessä peräti purkutyömaana.

Nikkilän 1900-luvun alun taajamaa, joka on säilynyt erittäin hyvin käsitettävänä aluekokonaisuutena Ison Kylätien pohjoisiosassa.

Nikkilän taajaman 1900-luvun alun puutalot luovat intensiivistä, ainutlaatuista paikan henkeä, ja ne ovat merkittävä historiallinen vetovoimatekijä taajaman kasvaessa.

Rautatien molemmin puolin säilyneitä, maisemallisesti keskeisiä 1900-luvun alun rakennuksia. Vasemmanpuoleinen toimi pitkään postina.

Nikkilän 1870-luvulla rakennettu, maakunnallisesti merkittävä asemarakennus.

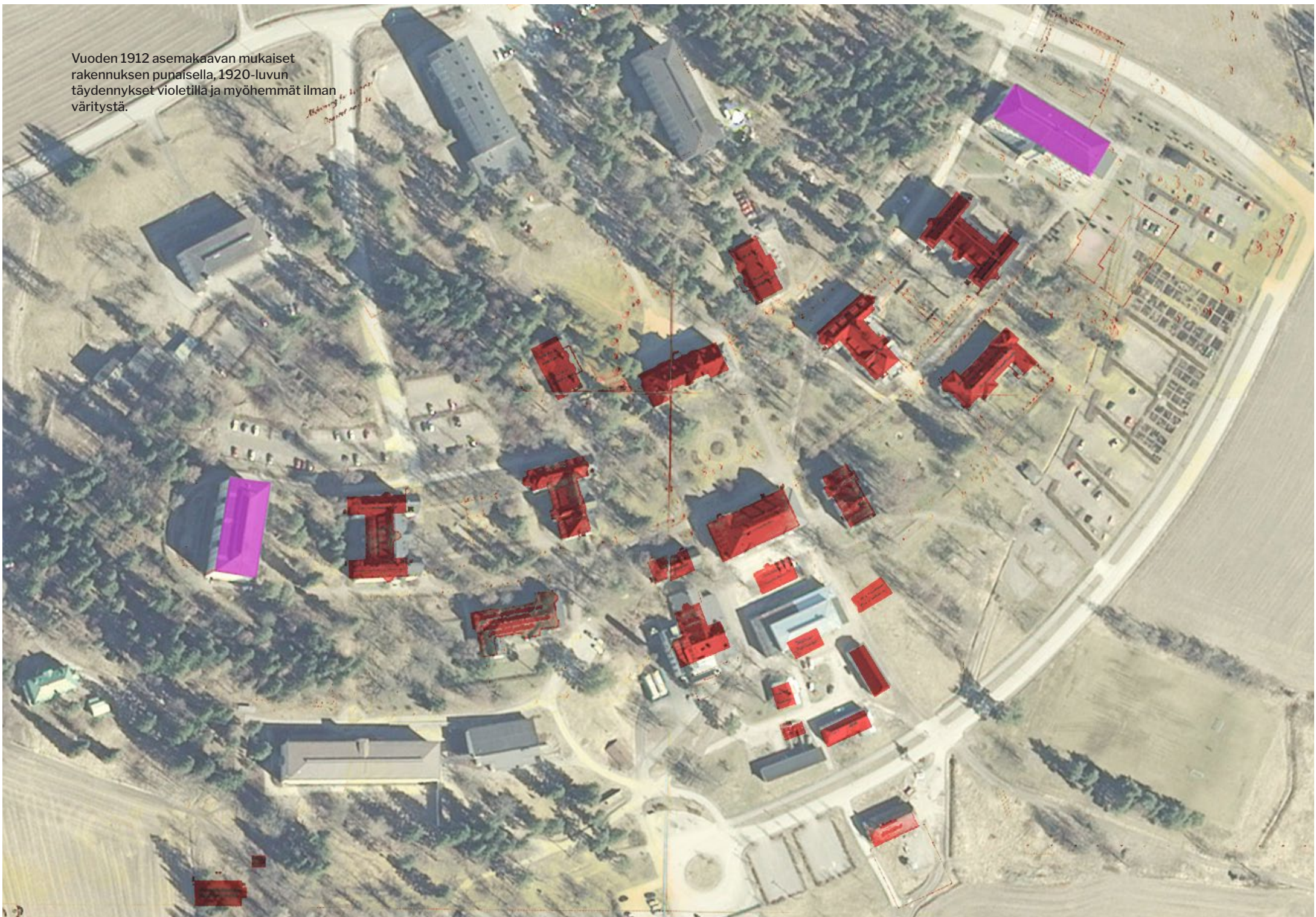
1900-luvun alussa rakennetut köyhäintalo Frihem ja vanha kunnantalo Åvalla (yllä) muodostavat hyvin säilyneen parin, joka kertoo 1800-luvun lopulla organisoidusta kunnallishallinnosta.

Taajaman eteläosissa 1900-luvun alun ajalliset kerrokset ja täydennysrakentaminen muodostavat kiinnostavaa, ajallisesti kerrostunutta kaupunkikuvaa.

Taajaman eteläosissa säilynyt 1940-luvun maakunnallisesti arvokas liikerakennus edustaa nopeasti katoavaa kerrostumaa maaseudun taajamissa.

Vuoden 1912 asemakaavan mukaiset rakennuksen punaisella, 1920-luvun täydennykset violetilla ja myöhemmät ilman väritystä.

Sairaala

Nikkilän sairaalan rakennukset sijoitettiin 1910-luvulla metsäiselle kumpareelle, joka oli tuolloin hieman Nikkilän kirkonkylän ulkopuolelle. Toteutuksen pohjana on ollut E. A. Kranckin vuonna 1912 laatima suunnitelma. Sairaala-alueen ydinosa ilmentää edelleen hyvin alkuperäistä asemakaavallista periaatetta. Alueen ytimen ympärille on 1920-luvulta lähtien toteutettu lisää rakennuksia, osittain alkuperäistä konseptia seurailleen mutta pääosin uusin periaattein. Nikkilän maisemassa tärkeiden Juhlatalon (1938–1940) ja Uuden hallintorakennuksen (1955) sijoittelussa oli jo luovuttu E. A. Kranckin symmetrisestä sommitelmasta.

Alueen julkisivun Nikkilän taajaman suuntaan muodostavat yhtäältä eri vuosikymmenten rakentamistapoja ja tarpeita kuvastava rakennuskanta, toisaalta metsäinen rinne ja sen edustalla oleva kasvillisuus. Jokilaakson uudet rakennukset ovat jo muuttaneet maisemasuhteita, mutta merkittävänä voi silti pitää Uudensillantieltä Ylilääkäriin talolle johtava puukujannetta ja Juhlatalon edustaa.

Sairaala-alueen pohjoisreunan rakennukset, Juhlataloa lukuun ottamatta, odottavat uusia käyttäjiä ja niitä mahdollistavia toimenpiteitä sekä yleisiä kunnostustöitä. Uudet liikennejärjestelyt ovat muuttaneet rakennusten välisten tilojen luonnetta, ja esimerkiksi Uuden hallintorakennuksen ja Juhlatalon välinen puistomainen alue tenniskenttineen on muuttunut pysäköintikentäksi. Vanhalle hallintorakennukselle johtavan puukujanteen uudistaminen antaa signaalin alueen kunnossapidosta.

Alueen eheänä säilyneessä keskiosassa on suurin osa rakennuksista muutettu asunnoiksi.

Rakennuskanta on tätä myötä hyvässä kunnossa. Ulkoalueiden luonne on alueen historialle ominaisesti puistomainen, vaikka toiminnan vaihtuminen onkin tuottanut muutoksia piha- ja järjestelyihin. Vanhalle hallintorakennukselle, Keittiörakennukselle ja eräille muille ydinalueen rakennuksille ei ole vielä onnistuttu löytämään uutta pysyvää käyttöä. Tämä antaa hyvän mahdollisuuden Kehityskuvassa mainituille tilapäiskäyttöille osana tiivistyvän Nikkilän strategiaa.

Alueen eteläosaa leimaa mittakaavan vaihtelevuus. Vuonna 1937 toteutettu monumentaalinen pesularakennus on kulttuurikäytössä

(kulttuurikeskus Artborg). Sairaala-alueen eteläosan ja siihen rajautuvien peltojen välillä on alusta asti ollut toiminnallinen yhteys. Tämä maisemallinen yhteys on edelleen aistittavissa. Uusina elementteinä eteläosan miljöössä ovat kuitenkin nyt – kenties vielä vahvemmin kuin pohjoisessa – mittavat pysäköintikentät ja tiet.

Valtakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä koskevassa listauksessa todetaan, että Nikkilän sairaala-alueesta, että ”[m]onesta rakennusvaiheesta ja tyyliuuntauksesta huolimatta alue muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden.” (www.rky.fi.)

Sairaalan 1950-luvun lisärakennus peruskorjauksessa kesällä 2019.

Sairaalan päärakennus 1910-luvulta.

Yllä: Sairaalan keittiö- ja pesulaitosrakennus 2015.

1960-luvun lopulla rakennetut työntekijöiden asuintalot ovat sairaala-alueen viimeisin täydennys.

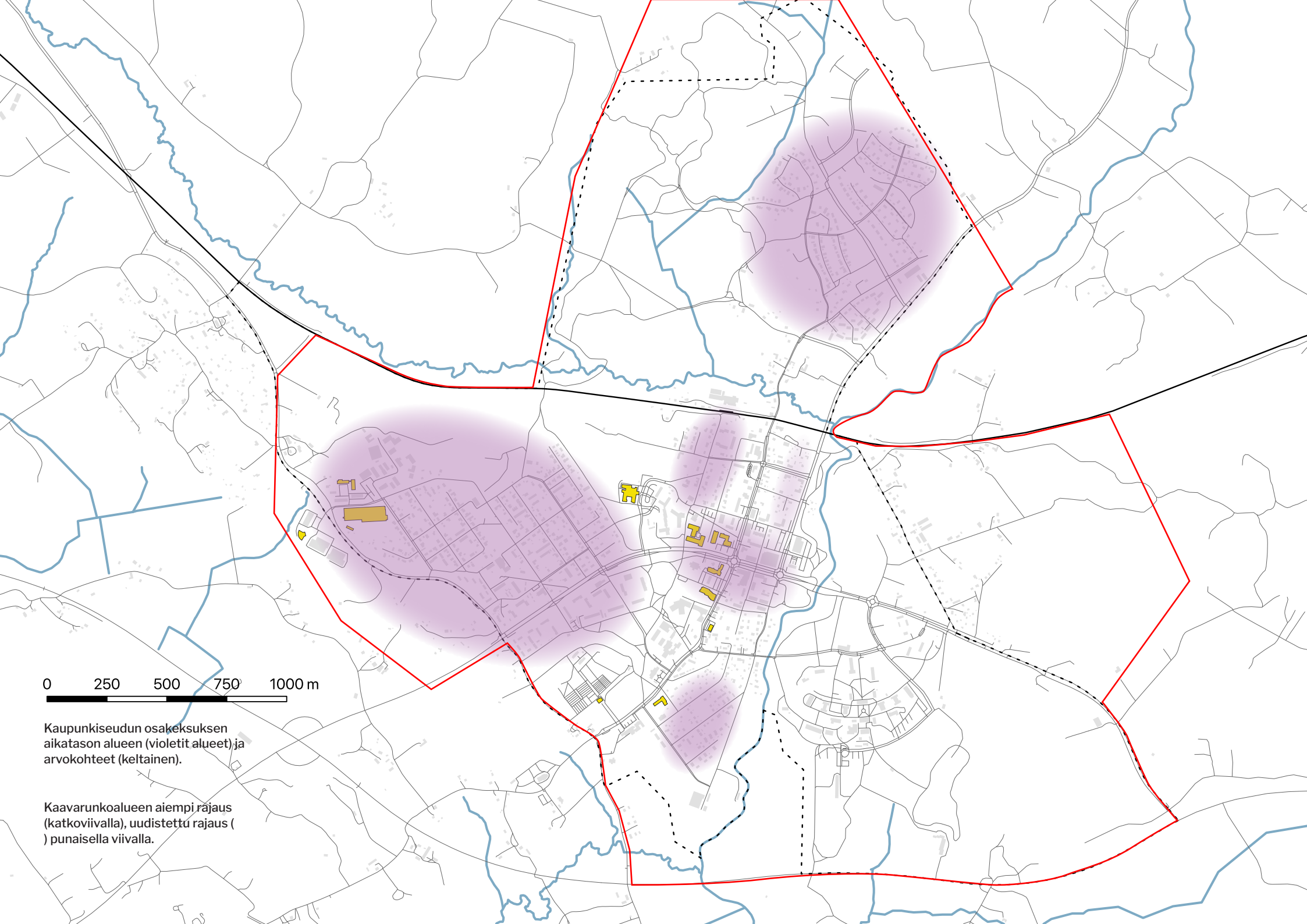
Viereinen sivu:

Vuonna 1939 rakennettu juhlatalo on sairaala-alueen näkyvin rakennus ja maisemallinen kiintopiste.

Nikkilän suunnasta katsottuna juhlatalo on sairaala-alueen maisemallinen tunnus, ja näkymälinja on säilytetty rakentamattomana puistoakselinä Jokipuiston asemakaavassa.

– 3. Maisema ja rakennettu ympäristö –

0 250 500 750 1000 m

Kaupunkiseudun osakeksuksen
aikatason alueen (violetit alueet) ja
arvokohteet (keltainen).

Kaavarunkoalueen aiempi raja
(katkoviivalla), uudistettu raja
(punaisella viivalla).

Kaupunkiseudun osakeskus

Nikkilän maankäytössä, kunnallispolitiikassa ja rakentamisessa Helsingin läheisyys alkoi vaikuttaa 1950-luvun lopulta alkaen. Tämän vaiheen kehitys on nykyään merkittävin osa Nikkilän maisemaa ja kaupunkikuvaa. Nikkilässä erottuu useita erilaisia *Kaupunkiseudun osakeskus* -vaiheeseen liittyviä erilaisia alueita. Niistä laajimmat ovat 1940-luvun harvaan rakennettujen rintamamiestaloalueiden keskelle sekä Vanhan Nikkilän keskelle 1960-luvulta alkaen kasvaneet omakotitaloalueet ja pienkerrostaloalueet.

Oman kokonaisuutensa muodostavat kaupallisten toimintojen ja julkisten rakennusten alueet etenkin Ison Kylätien keskiosassa. Nykyisellä keskusta-alueella onkin säilynyt kiinnostava kokonaisuus toisen maailmansodan jälkeistä rakennuskantaa alkaen 1940-luvun lopun arava-talosta, ja tällä hetkellä kaupunkikuvassa on edustettuna jokainen 1900-luvun jälkipuoliskon ja 2000-luvun vuosikymmen. Kiinnostava fragmentti varhaista tämän vaiheen kehitystä on 1970-luvun linja-autoasema, joka edustaa erittäin nopeasti harvinaistuvaa rakennustyyppiä suomalaisissa taajamissa.

Viimeisin vaihe kaupunkiseudun osakeskuksena on peräisin aivan viime vuosilta, ja Nikkilän kaupunkikuvassa sen merkitys on on Ison Kylätien keskiosissa hallitseva. 1900-luvun jälkipuoliskon ja 2000-luvun ajallisten kerrosten arvo näyttäytyy ennen kaikkea säilyneessä kokonaisuudessa, jossa on yhdellä silmäyksellä nähtävissä suomalaisen sodanjälkeisen julkisen rakentamisen koko kirjo.

Nikkilän koulurakennuksista valtaosa on peräisin tältä ajalta ja ne sijoittuvat pääosin

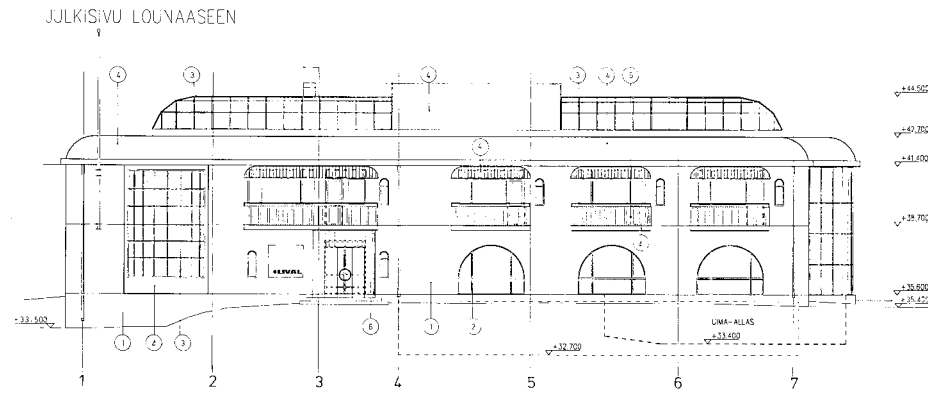
taajaman eteläosaan. Niin ikään 1920-luvulta alkava kavalkadi koulurakennusten arkkitehtuuria ja laajennuksia on kerroksellisuudessaan rikas.

Ainoana valtakunnallisesti merkittävänä kohteena tästä kehitysvaiheesta on kaavarunkoalueen ulkopuolella sijaitseva, Hilding Ekelundin suunnittelema Valon kappeli. Nikkilän keskustassa sijaitsevat kuntala (1957), kirjasto (1984) ja 1970-luvun liikekeskus (Iso Kylätie 20) ovat maakunnallisesti merkittäviä kohteita.

Hilding Ekelundin suunnittelema Valon kappeli vuodelta 1971.

Maakunnallisesti arvokas Kuntala, kunnantalo vuodelta 1957. Rakennusta on laajennettu 1980-luvulla.

Lival Oy:n toimisto- ja tuontantorakennuksen laajennus (Arkkitehtitoimisto Erkki Karjalainen, 1988, ylimpänä), vierastalo (yllä), laboratorio-, näyttely- ja toimistorakennus sekä pääkonttori (arkkitehtitoimisto Tarki Liede ky, 1991) ovat arkkitehtuuriltaan omaperäisiä ja kiinnostavia 1900-luvun lopun rakennuskulttuurin esimerkkejä Nikkilässä. Oikealla valokuvassa laboratorio-, näyttely- ja toimistorakennus.

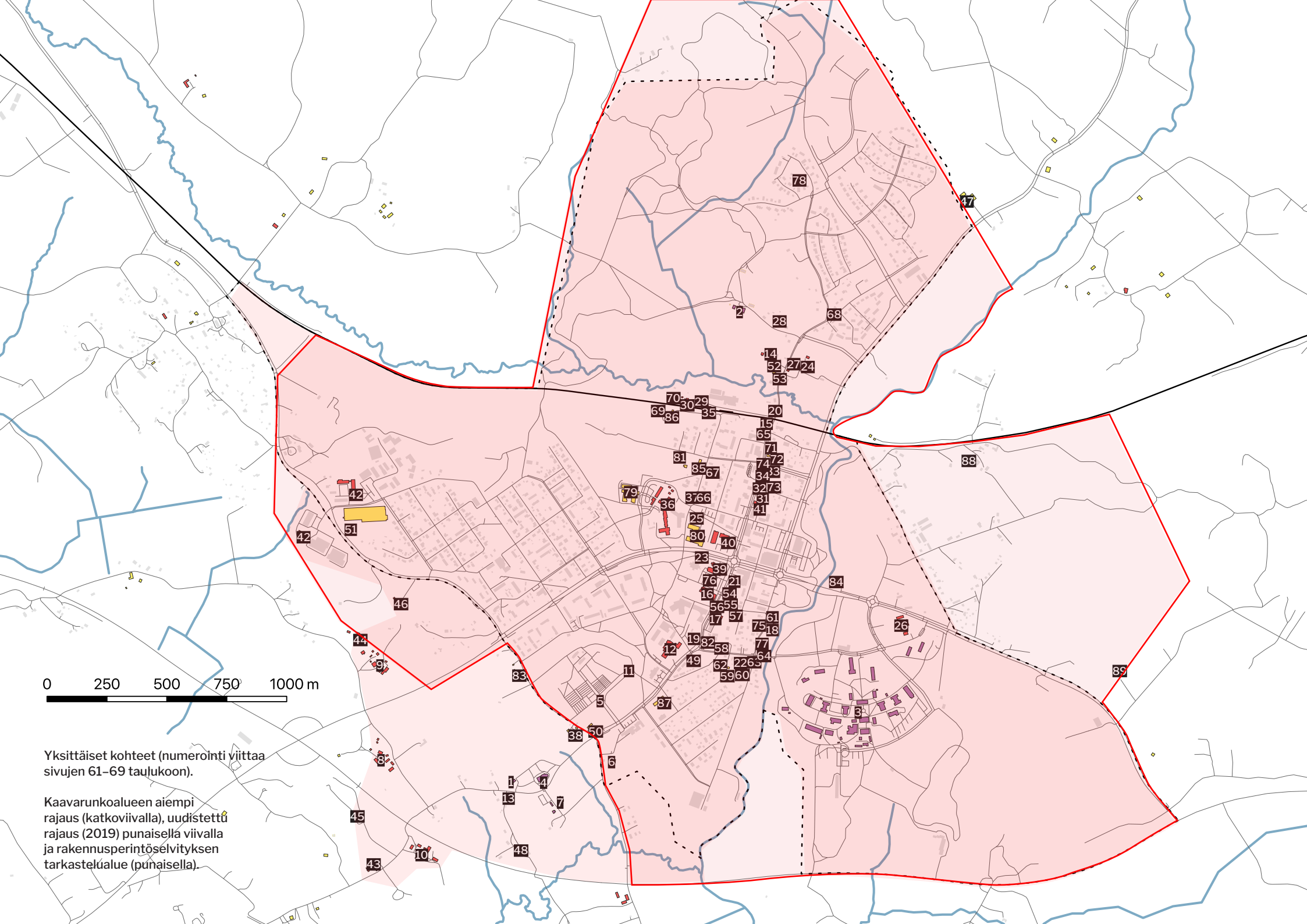

1940-luvun lopulla rakennettu Aravatalo on maalattu vuonna 2017 toteutetun taidehankkeen osana.

Arkkitehtuuriltaan aikaa hyvin kestänyt ja omintakeinen Iso Kylätie 20:n virastotalo vuodelta 1977.

Jokipuiston uusia asuintaloja kesällä 2019.

0 250 500 750 1000 m

Yksittäiset kohteet (numerointi viittaa sivujen 61-69 taulukoon).

Kaavarunkoalueen aiempi raja (katkoviivalla), uudistettu raja (2019) punaisella viivalla ja rakennusperintöselvityksen tarkastelualue (punaisella).

Inventointikohteet

Luettelo pohjautuu vuoden 2006 (Periäinen) inventointiin, jota on tarpeellisilta osin täydennetty ja korjattu.

numero	nimi	rak. vuosi	osoite	kiinteistötunnus	Kuvaus	Arvo-luokka	Perusteet
1	Viljamakasiini	1753	Kuninkaantie 19		Makasiini vuodelta 1753, joka siirrettiin tälle paikalle 1829; nyt maatalousmuseona. Sijaitsee erittäin näkyvällä paikalla uuden kirkon naapurissa.	a	H, R, M, E
2	Gammelgård		Kartanontie 56		Nikkilän kartano. Karoliininen päärakennus on 1700-luvun puolivälistä. Yksikerroksinen puutalo, jonka pohjamuoto on viisihuoneista keskeissalilyyppiä. Tiilikatto on muodoltaan aumattu mansardikatto. Vastapäinen talousrakennus on 1700-luvun lopulta. Pihapiiri ja ympäröivä maisema on säilynyt viljelysmaisemana.	a	H, R, M, E
3	Nikkilän sairaala	1914	Jokipuistonkaari		Nikkilän sairaala. Ensimmäisen vaiheen rakennukset 1910-luvulta, toinen vaihe 1920-luvun lopulta ja 1930-luvulta. Juhlatalo vuodelta 1939. Uusimmat kerrostumat 1950-luvun uusi hallintorakennus sekä 1960-luvun asuintalot. Sairaala-alueeseen kuuluu vuosina 1922–1951 toiminnassa ollut hautausmaa. Valtakunnallisesti merkittävä RKY-alue.	a	H, R, A, M, E, Y
4	Sipoon uusi kirkko	1885	Kuninkaantie 19		Tiilirakenteinen, arkkitehti Theodor Deckerin suunnittelema uusgoottilainen pitkäkirkko. Sijaitsee näköetäisyydellä keskiaikaisesta kivikirkosta valtakunnallisesti arvokkaassa Sipoon kirkkojen maisemakokonaisuudessa.	a	H, R, A, M, E, Y
5	Hautausmaan kappeli	1971	Uusi kappelintie 1		Arkkitehti, professori Hilding Ekelundin vuonna 1971 suunnittelema Valon kappeli. Ensimmäinen siunauskappeli rakennettiin paikalle 1820. Sisällä taiteilija Rut Brykin seinäreliefi.	a	A, M, E, Y
6	Sipoon vanha kirkko	1400	Brobölentie 68		Sipoon Kirkonkylän maisemaa yhdessä 1800-luvun kirkon kanssa hallitseva keskiaikainen kivikirkko. Nikkilän kulttuurimaiseman ja rakennusperinnön avainkohde.	a	H, R, A, M, E, Y
7	Prästgården	1845	Kuninkaantie 28		Alkuaan empiretyylinen pappilarakennus vuodelta 1845. Rakennus on yksikerroksinen ja satulakattoinen. Rakennusta on jatkettu vuonna 1895, miltä ajalta peräisin ulkovuorauksen uusrenessanssiasu. Pappila sijaitsee Kirkonkylän viljelysmaiseman keskellä, ja on kirkkojen rinnalla RKY-alueen tärkeä maisemallinen kiintopiste.	a	H, R, M, E, Y

8	Lindkulla	1750	Kappalaisentie 20		Aiempi Gästgivars, kievari 1700–1800-luvuilla. Nykyinen asuinrakennus vuosisadan vaihteesta, ulkorakennus 1800-luvulta. Pihapiiri useine ulkorakennuksineen hyvin perinteisellään säilynyt, hieno kokonaisuus pitkän historian omaavassa kulttuurimaisemassa.	b	H, R, M
9	Torpet		Kappalaisentie 65		Torpet kuuluu Kirkonkylän vanhimpiin tiloihin. Puistoisessa, ympäristöltään pitkän historian omaavassa kulttuurimaisemassa päärakennus 1800-luvun puolivälistä sekä pihapiiri, jota rajaa aittojen rivistö.	b	R, M
10	Båskis		Kuninkaantie 100		Oljenmarkien sukutila, toiminut käräjätalona 1800-luvun alusta alkaen. Sijaitsee Kuninkaantien maisemassa, näkyvällä paikalla. Päärakennuksen pohjakaava karoliininen, ulkoasu 1920-luvun klassisimia. Pihapiiri, jossa mm. ulkoasunsa säilyttänyt leivintupa.	b	H, R, M
11	Ruumishuone	1822	Vanha kappelintie		Rakennettu 1822 hautausmaan porttirakennuksena uudelle, 1820 perustetulle hautausmaalle. Alunperin hirsinen kaksiosainen rakennus, keskellä portti. Toinen puoli kokoushuone, jossa on tulisija. Toisen osan alla on ruumiskellari.	b	R, M, Y
12	Bålan	1929	Iso kylätie 8	753-416-12-16	Kyrkobý Folkskola. 1920-30-luvun klassisimia edustava, arkkitehti L. E. Hansténin suunnittelema rakennus. Laajennus matalammilla, modernistisilla lisäsiivillä 1961 alkaen arkkitehti Erik Kråkströmin suunnitelmien mukaan. Osa Nikkilän koulukeskusta.	b	H, R, A, M, Y
13	Karlsvik		Kuninkaantie		Pitkänurkkainen asuinrakennus senaatin kartastoon 1873 merkityllä kyläpaikalla, valtakunnallisesti arvokkaalla alueella. Kuusiruutuiset ikkunat. Rakennus on yksi vanhimpia säilyneitä vähävaraisemman väestön 1800-luvun asuinrakennuksia alueella. Sijaitsee lähellä historiallisia kirkkoja.	b	H, R, M, E
14	Klockars	1938	Vanha kylätie 17	753-423-1-49	Alueelle merkitty Kuninkaan kartastossa kylä. Jaettu 1779, osat yhteenliitetty jälleen 1820. Nykyisellä paikalla oleva päärakennus 1930-luvun lopulta. Suurehko, kaksikerroksinen, poikkipäädyllinen rakennus toimii nykyisin lasten päiväkotina. Lisäksi suuri L-muotoinen navettarakennus.	b	R, M
15	Fridborg	1920	Iso kylätie 38	753-423-2-7	Vanhan postin rakennus. Jyrkähkö, osittain mansardikattoinen, ristipäätyinen rakennus, jonka julkisivussa on myös klassisistisia aiheita. Peruskorjattu vuonna 1959. Tärkeä osa Ison Kylätien kokonaisuutta.	b	H, R, M

16	Sipoon kirjasto	1984	Pohjoinen koulutie 2		Arkkitehti Reijo Perkon suunnittelema kirjastorakennus vuodelta 1984. Tärkeä osa kuntakeskuksen 1900-luvun jälkipuoliskon taajamakuva.	b	A, E, M, Y
17	Villa Hembygd	1939	Iso kylätie 11	753-423-2-32	"Kaksikerroksinen, poikki-päädyllinen entinen asuin- ja liikerakennus. Rakennuksen runko on siirretty paikalle vuonna 1939 Helsingistä. Tärkeä osa Ison kylätien maisemaa ja aluekokonaisuutta."	b	R, M
18	Svalbo	1935	Kirkkoniityntie 23	753-423-2-58	Noppamainen, aumatusti mansardikattoinen rakennus Sipoonjoen varrella. Myöhäisiä jugendpiirteitä. Osa vanhaa Nikkilää maisemallisesti näkyvällä paikalla.	b	R, M
19	Soltuna	1925	Iso kylätie 10	753-423-2-122	Villa Nils Liljeström. Rakennuksen runko on siirretty Terijoelta. Jugendaiheinen, poikki-päädyllinen, kaksikerroksinen, taitekattoine rakennus, katon päädyt viistetty. Näkyvällä paikalla Ison Kylätien maisemassa. Tontti ja rakennus hoitamattomia 2019 inventoinnin aikaan.	b	R, A, M
20	Brobacka	1920	Asemantie 1	753-423-2-135	Suurehko asuinrakennus Nikkilän radan tuntumassa. Pitkänomainen, leveärunkoinen rakennus. Ullakkoikkuna lisätty vuonna 1964.	b	R, M
21	Solhult	1936	Iso kylätie 19	753-423-2-171	Entinen kunnan raittiustoimiston talo. Aumakattoinen noppamainen rakennus. Symmetrinen jäsentely, 1920-luvun klassismin piirteitä. Kunnostettu vastikään. Osa Ison Kylätien kokonaisuutta.	b	R, M
22	Lillgård	1941	Uudensillantie 9	753-423-2-187	1940-luvun alun kaksikerroksinen liikerakennus, joka on säilyttänyt ajankohdalleen tyypillisen ilmeensä laajennusosasta huolimatta. Rakennus kuuluu nopeasti harvinaistuvaan funktisliikerakennusten joukkoon. Osa vanhaa Nikkilää.	b	R, A, M
23	Solåker	1938?	Pohjoinen koulutie 3b	753-423-3-19	Entinen kunnaninsinöörin talo, nykyisin toimii lasten päiväkotina. Rakennusaikanaan paikkakunnalle tyypillinen asuinrakennus.	b	R, M
24	Jussas	1922	Vanha kylätie 8	753-423-3-22	Kantatila, jaettu Jussas ja Frihem 1780. Entinen Storbonds. 1922 valmistunut päärakennus mansardikattoinen, keskifrontoni. Tiilikate. Suuri tiilinavetta. Maisemallisesti kaunis sijainti osana tiemaisemaa.	b	H, R, M
25	Åvalla	1900	Jussaksentie 16	753-423-3-74	Vanha kunnantalo. Suurehko jugendkauden rakennus Nikkilässä, mäellä, uuden terveyskeskuksen takana.	b	H, R, M, Y

26	Tallbacka	1894	Uudensillantie 86	753-423-5-112	Isojaon yhteydessä kyläalueelta nykyiselle paikalleen siirretty tila. Asuinrakennus vuodelta 1894.	b	R, M
27	Tomtebo		Vanha kylätie 14	753-423-6-6	Pienehkö taitekattoinen asuinrakennus ja pihapiiri, joka on säilyttänyt perinteisen ilmeensä Vanhan Kylätien varrella. Paikalle merkitty kylä Kuninkaankartastossa.	b	H, R, M
28	Bergatomt	1920	Kartanontie 43	753-423-6-122	Nikkilän kartanoon vievän tien varrella sijaitseva asuinrakennus mäenrinteessä. Satulakatto, poikkipäätty. Alakerran ikkunat 1900-luvun alun tyyppiä, yläkerrassa pystyjakoiset, nuoremmat viittaavat myöhempään vaihtamiseen tai laajentamiseen. Vanhahkoa rakennuskantaa alueella.	b	R, M
29	Järnvägsområde		Asemantie 30	753-423-16-3	Nikkilän asemaan kuulunut saunarakennus. Rakennettu Kerava-Porvoon-radan rakentamisen jälkeen.	b	H, R, M
30	Backa		Asemantie 37	753-423-7-2	Nikkilän asemanseudun rakennuskantaa. Työntekijöiden asuinrakennuksia, vanhimmat 1800-luvun alusta. Osa rautateiden historiaa ja Sipoon paikallishistoriaa.	b	H, R, M
31	Alanko	1928	Iso kylätie 37	753-423-7-54	Rosenholmin talo, joka on toiminut liike- ja asuinrakennuksena, 1980-luvulla paperi- ja urheiluvälinekauppana. 1940-luvun laajennus tehtiin samaan tapaan kuin vanha osa. Ikkunoiden malli 1920-luvulta. Kuisrtin viereen tehty pieni laajennus vuonna 1966. Tärkeä osa Ison kylätien historiallista maisemaa.	b	R, M
32	Singsing	1936	Iso kylätie 39	753-423-7-73	Mansardikattoinen, poikkipäädyllinen liikerakennus Ison Kylätien varrella. Ikkunoita suurennettu alkuperäisestä. Tärkeä osa Ison kylätien historiallista maisemaa.	b	R, M
33	Hella	1920	Iso kylätie 45	753-423-7-88	Mansardikattoinen, hirsirunkoinen asuinrakennus Isolla Kylätiellä. Keskifrontoni. Osa Ison Kylätien säilynyttä kokonaisuutta.	b	R, M
34	Iso Kylätie 43		Iso kylätie 43	753-423-7-91	Kaksikerroksinen, satulakattoinen liikerakennus, jolla on pitkä laajennusosa tontin sisäosiin. Mittakaavaltaan Ison Kylätien vanhaan kokonaisuuteen istuva. Tärkeä osa Ison kylätien historiallista maisemaa.	b	R, M
35	Nikkilän asema	n.1870	Asemantie 30	753-423-16-3	Nikkilän vanha asema 1870-luvulta. Lähistöllä entisiä työntekijöiden asuinrakennuksia.	b	H, R, A, M, Y

36	Frihem		Jussaksentie 18	753-423-3-74	Vaivaistalo, joka on sittemmin toiminut vanhainkotina ja päiväkotina. Useassa vaiheessa rakennettu pitkä rakennus, jonka vanhimmat osat 1900-luvun alusta. Pohjoispäässä lisäksi L-muotoinen vaaleaksi rapattu rakennus sekä osittain tiilinen, suuri navettarakennus. Mielenkiintoinen, kerroksellinen kokonaisuus Nikkilän keskustassa, puistomainen ympäristö.	b	H, R, M, Y
37	Paloasema		Jussaksentie 15		Mahdollisesti arkkitehti Hilding Ekelundin suunnittelema paloasemarakennus Nikkilän keskustassa, lähellä vanhaa kunnantaloa.	b	A, M, Y
38	Lindnäs	1890	Brobörentie 47		Asuinrakennus, entinen kauppa, 1800-luvun lopulta. Sijaitsee teiden risteyksessä, Sipoon kirkkojen maisemaan hyvin näkyvällä paikalla.	b	R, M
39	Kuntala	1957	Iso kylätie 18		Sipoon kunnantalo, jossa ovat sijainneet kaikki kunnan keskeiset julkiset toiminnot 1950-luvulta 1970-luvulle. Laajennusosa 1980-luvulta. Edustaa nopeasti harvinaistuvaa 1950-luvun kunnantalojen arkkitehtuuritypologiaa.	b	R, A, M, Y
40	Iso Kylätie 20	1977	Iso kylätie 20		Arkkitehti Henrik Wartiaisen suunnittelema liike- ja virastorakennus 1970-luvun lopulta. Arkkitehtuuriltaan omaleimainen rakennus näkyvällä paikalla, osa Nikkilän varhaista kehitystä kaupunkiseudun osakeskuksena.	b	A, M
41	Elektricitets-verket	1927	so kylätie 33	753-423-7-184	Mansardikattoinen liike- ja asuinrakennus. Säilyttänyt alkuperäiset piirteensä ikkunoita myöten. Tärkeä osa kylätien kokonaisuutta.	b	R, M
42	Lival Oy:n rakennukset		Martinkyläntie 94		Arkkitehtuuriltaan omaperäiset ja kiinnostavat toimistorakennukset Suursuolla pääosin 1990-luvun alusta (arkkitehtuuritoimisto Tarki Liede ky). Maakunnallisesti arvokkaita kohteita Lival Oy:n entinen pääkonttori, vierastalo sekä laboratorio- ja toimistorakennus. Alueella myös paikallisesti arvokasta, Lival Oy:n vanhempaa tuotantorakennuskantaa 1970- ja 1980-luvulta (suunnittelijana mm. arkkitehtitoimisto Erkki Karjalainen ky).	b	A, M, E
43	Löfkulla	1797	Kuninkaantie 115		Löfkulla erotettiin Båskiksen tilasta 1797. Päärakennus 1920-luvulta ja uusittu julkisivujen osalta äskettäin. Mansardikattoinen rapattu navettarakennus vuodelta 1926. Näkyvällä paikalla Kuninkaantien maisemassa.	c	R, M

44	Knuts	1979	Kappalaisentie 73		Kirkkoherran pappila, ollut kappalaisen virkatila. Satulakatto, vaakalautoitus. Piharakennuksia, puutarhamainen piha. Pihapiiriin kuulunut useampia piharakennuksia.	c	R, M
45	Skoltomten	1912	Ljusbackantie		Senaatinkartastoon merkityllä Sipoon pitäjänkeskuksen alueella sijaitseva entinen koulurakennus, nykyisin kokoontumistila Ljusbacka. Rakennuksen hahmo on säilynyt ennallaan, mutta julkisivut ja ikkunat on uusittu.	c	H, M, Y
46	Råkulla		Martinkyläntie 46		Aiemmin seurakunnan torppa; asuinrakennus 1800-luvulta, vuoden 2006 inventoinnin mukaan hirsissä merkintä 1773. Rakennus on uusittu julkisivujen osalta.	c	R
47	Åbacka	1936	Pornaistentie 174		Åbackan tila. Jaettu Vävarsista 1780. 1930-luvulla rakennettu, ajankohdalleen tyyppillinen päärakennus sekä suurehko kivinavetta maisemallisesti näkyvällä paikalla peltojen keskellä Pornaisten tien varrella.	c	R, M
48	Savijärvi	1948	Kuninkaantie 48		Valtakunnallisesti merkittävällä alueella maisemassa näkyvällä paikalla sijaitseva rakennus pihapiireineen. Kuulu Nikkilän sodanjälkeiseen 1940-luvun lopun rakennusperintöön.	c	M
49	Bida	1930	Iso kylätie 5	753-416-39-1	Puolitoistakerroksinen L-muotoinen päärakennus sekä piharakennus, joka on naapurikiinteistön piharakennuksen kanssa samassa linjassa muodostaen vanhaa kujaa/tielinjausta reunustaneen talorivin.	c	R, M
50	Vilhelmsro	1920	Brobörentie 52	753-416-18-2	Asuin-/liikerakennus 1910–20-luvulta vastapäätä Lindnäsiä. Rakennuksessa on toiminut aiemmin Lindnäsin taklossa ollut kauppa. Sijaitsee teiden risteyksessä Sipoon kirkkojen maisemassa hyvin näkyvällä paikalla.	c	R, M
51	Klasasbacken I	1860	Martinkyläntie 83	753-416-28-2	Entinen mäkitupa 1860-luvulta. Erotettu Torpetin tilasta. Sijaitsee aivan Martinkyläntien vieressä.	c	R, M
52	Hemfrid	1886	Vanha kylätie 15	753-423-1-7	Tilan pitkänomainen asuinrakennus on RHR:n mukaan vuodelta 1886. Peiterimalautoitus. Osin ehkä laajennetut ikkunat. Tiilikate. Lisäksi tilakeskukseen liittyviä rakennuksia, vieressä Klockarsin nykyinen päärakennus. Alueelle merkitty Kuninkaankartastossa kylä.	c	R, M
53	Svanbacka	1934	Vanha kylätie 13	753-423-1-26	Pitkänomainen, satulakattoinen, mahdollisesti myöhemmin laajennettu asuinrakennus 1930-luvulta. Poikkipääty. Ullakkoa laajennettu ja kattomuotoa muutettu 1979 Kuuluu Vanhan Kylätien kokonaisuuteen.	c	M

54	Midgård	1938	Iso kylätie 17	753-423-2-230	Mansardikattoinen liikerakennus 1930-luvulta. Keskifrontoni. Ikkunoissa jugendaihe. Talossa toiminut suutariliike 1950-luvulla, 1980-luvulta vaatekauppa. Pitkänomainen säilynyt piharakennus.	c	R, M
55	Ramskulla	1935	Iso kylätie 15	753-423-2-28	Kapearunkoinen, kaksikerroksinen asuinrakennus 1930-luvulta. Klassistisia aiheita. Pieniruutuiset ikkunat etukuistissa.	c	R, M
56	Franskulla	1921	Iso kylätie 13	753-423-2-30	Ison Kylätien kokonaisuuteen kuuluva asuin- ja liikerakennus 1920-luvulta. Matala siipi lisätty 60-luvulla, muutettu autotalliksi 2010-luvulla	c	R, M
57	Karlsborg	1930	Segristie 3	753-423-2-31	Kokoontumistilana toiminut rakennus.	c	H
58	Vindbo	1927	Uudensillantie 4a	753-423-2-39	Taitekattoinen asuinrakennus. Levyjulkisivut. Osa säilynyttä Nikkilän kokonaisuutta.	c	M
59	Idyll	1920	Pyhän Sigfridin tie 25	753-423-2-60	Puolitoistakerroksinen asuinrakennus. Piharakennuksia. Osa säilynyttä Nikkilän kokonaisuutta.	c	M
60	Virtamo	1938	Pyhän Sigfridin tie 25b	753-423-2-55	Puolitoistakerroksinen asuinrakennus, keskifrontoni. Piharakennuksia. Osa säilynyttä Nikkilän kokonaisuutta.	c	M
61	Savio	1936	Kirkkoniityntie 25	753-423-2-57	Puolitoistakerroksinen, satulakattoinen asuinrakennus Sipoonjoen verrella. Keskifrontoni ja edessä kuisti. Osa vanhempaa Nikkilää Sipoonjoen rantamaisemassa näkyvällä paikalla.	c	M
62	Löfhydda	1920	Pyhän Sigfridin tie 16	753-423-2-77	Mansardikattoinen leveärunkoinen asuinrakennus. Tyypillinen 1900-luvun alkuvuosikymmenille. Kuistia laajennettu vuonna 2010. Osa Nikkilän säilynyttä historiallista kokonaisuutta.	c	M
63	Olofshem	1920	Kirkkoniityntie 12	753-423-2-186	Kaksikerroksinen, mansardikattoinen rakennus. 1900-luvun alkuvuosikymmenille tyypillinen leveä runko. Ikkunat jugendvaikutteiset. Osa säilynyttä vanhaa Nikkilää.	c	R, M
64	Puuseppä	1939	Kirkkoniityntie 15	753-423-2-209	Sipoonjoen varressa sijaitseva satulakattoinen asuinrakennus vuodelta 1939. Kuistia laajennettu vuonna 2007. Osa säilynyttä vanhaa Nikkilää.	c	M
65	Villa Hemmet	1936	Iso kylätie 36	753-423-2-212	Symmetrisesti sommiteltu, aumakattoinen noppamainen kaksikerroksinen rakennus Ison Kylätien varrella.	c	M

66	Höggkulla	1912	Isotalontie 3	753-423-4-17	Kaksikerroksinen, poikki-päädyllinen asuinrakennus 1910-luvulta. Osa tiemaisemaa sekä Nikkilän säilynyttä historiallista kokonaisuutta.	c	R, M
67	Nöijes	1925	Isotalontie 11	753-423-4-76	Satulakattoinen asuinrakennus 1920-luvulta vehreällä tontilla. Osa säilynyttä vanhaa Nikkilää, rajaa tiemaisemaa.	c	R, M
68	Nickby gårdshörnan	1920	Kylävuorentie 2	753-423-4-34	Leveärunkoinen, mansardikattoinen asuinrakennus puutarhamaisella tontilla, tiemaisemassa näkyvällä paikalla. Leveän päädyn pari-ikkunat rakennusajalle tyypilliset.	c	R, M
69	Rosbacka	1920	Isotalontie 24	753-423-5-6	Keltainen, satulakattoinen asuinrakennus sekä ulkorakennuksia puutarhaisella, rehevällä tontilla. Kuuluu asemanseudun historialliseen kokonaisuuteen.	c	M
70	Dalbacka	1920	Asemantie 41	753-423-5-7	Nikkilän asemanseudun asuinrakennuksia. Jugendaihe katossa.	c	M
71	Östanbo	1920	Iso kylätie 51	753-423-5-8	Entinen Oksasen kellosepän liike. Vanhimmat osat n. 1880-luvulta. 1912 lisärakennettu ja korotettu huomattavasti. Rakennuksen nurkassa ollut 1900-luvun alussa pieni kauppahuone. Talossa on pidetty myös pientenlasten koulua.	c	H, M, Y
72	Lillslätt		Iso kylätie 49	753-423-7-39	Entinen liikerakennus. Viistetyssä nurkassa sijaitseva ovi. Osa Ison Kylätien säilynyttä kokonaisuutta.	c	M
73	Soläng	1936	Iso kylätie 41	753-423-7-68	Mansardikattoinen liikerakennus. Keskifrontoni. Osa Ison Kylätien kokonaisuutta.	c	R, M
74	Solliden	1941	Iso kylätie 47	753-423-7-89	Rapattu, kaksikerroksinen, satulakattoinen liikerakennus. Tyypillinen 1940-luvun asuin-/liikerakennus.	c	R, M
75	Nybro, Nikkilän sairaala-alue		Uudensillantie		1-aukkoinen teräspalkkisilta. Sillalla maalatut teräskaitteet, penkereillä galvanoidut teräskaitteet. Suurista hakatuista kuutiomaisista lohkeista alun perin kylmämuuratut.	c	R
76	Aravatalo	1940	Pohjoinen koulutie 1	753-423-3-74	1940-luvulla rakennettu aumakattoinen, ruskeaksi rapattu kerrostalo nykyisen kunnantalon ja kirjaston välissä. Julkisivuihin toteutettu maalaukset kesällä 2017 valtakunnallisen UPEA17-taidehankkeen yhteydessä.	c	R, M
77	Åstrand		Kirkkoniityntie 17	753-423-2-70	Mansardikattoinen asuinrakennus Sipoonjoen varressa.	c	M

78	Villa Hummersbacka		Kylävuorentie 22	753-423-23-72	Pienehkö torppamainen asuinrakennus ja pihapiiri. Läheisyyteen merkitty Kuninkaankartastoon torppa, Senaatinkartastossa paikalla asuinrakennus.	c	R, M
79	Lukkarin koulu	1988	Lukkarintie 2		Vuonna 1988 valmistunut suomenkielinen ala-aste.	c	A, Y
80	Terveyskeskus	1975	Jussaksentie 14		Useassa vaiheessa laajennettu terveyskeskus.	c	A
81	Mix	1916	Mixintie 18	753-423-1-42	"Päärakennus ja suurehkot komeat maatalousrakennukset Nikkilän keskustan takana. Vanhimmita osiltaan 1900-luvun alusta."	c	R, M
82	Thors 2	1967	Iso kylätie 9		"Kivirakenteinen, kaksikerroksinen, satulakattoinen liikerakennus 1960-luvulta. Mittakaavaltaan ja sijoittumiseltaan vielä Ison Kylätien kokonaisuuteen asettava. "	c	M
83	Karlsberg	1920	Brobörentie 13		Maisemallisesti näkyvällä paikalla sijaitseva rakennus 1920-luvulta. Taitekatto, tiilikate.	c	R, M
84	Pumppuasema		Nikkiläntie 248	753-423-9-127	Asemakaavalla suojeltu pumppuasema Sipoonjoen varressa.	c	R, M, E
85	Kaksi omakotitaloa		Isotalontie 8 ja 10	753-423-1-41 ja 753-423-1-39	Kaksi alkuperäisessä asussa säilynyttä omakotitaloa 1950- ja 60-lukujen taitteesta.	c	R, M
86	Ros	1920	Isotalontie 22	753-423-7-26	Mansardikattoinen, monimuotoinen asuinrakennus piharakennuksineen puutarhaisella tontilla Nikkilän entisen aseman läheisyydessä. Ulkorakennuksessa Ison kylätien tapaan viistottu ovenpaikka rakennuksen nurkassa.	c	R, M
87	Kirkonkylän koulu	1953	Iso kylätie 3		Entinen Kommunala mellanskolan, Kunnallinen keskikoulu. Arkkitehti L. A. Hansténin suunnittelema, 1950-luvulle tyypillinen koulurakennus. Ruskeasävyinen rappaus, satulakatto, tiilikate.	c	H, A, M, Y
88	Mäntymäki	1920	Ratapolku 41		Jugentyylinen huvila lähellä rataa ja Sipoonjokilaaksossa. Kolme kattolyhtyikkunaa, joista keskimäinen satulakattoinen, kaksi muuta kaarevalla katolla.	c	R, A, M
89	Tallmo		Sommarnäsintie 9		Kaksikerroksinen, poikkipäädylinen asuinrakennus 1900-luvun alusta. Pihapiiri.	c	M

Nikkilän rakennusperinnön ja kulttuuriympäristön keskeiset kohteet ja kaavarungon reunaehdot

ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET
Maisemallisesti arvokkaat aluekokonaisuudet, ei merkittävää lisärakentamista

LÄHIMILJÖÖT
Omaleimaiset ja arvokkaat, rakennusperinnöltään yhtenäiset alueet

Reitti, joka kokoaa Nikkilän historian, pyrittävä ehyttävään ja vahvistaviin toimenpiteisiin. Tärkeää myös jalankulku- ja pyöräily-yhteys uudelle alueelle Västeräkern

Keskeiset näkymälinjat

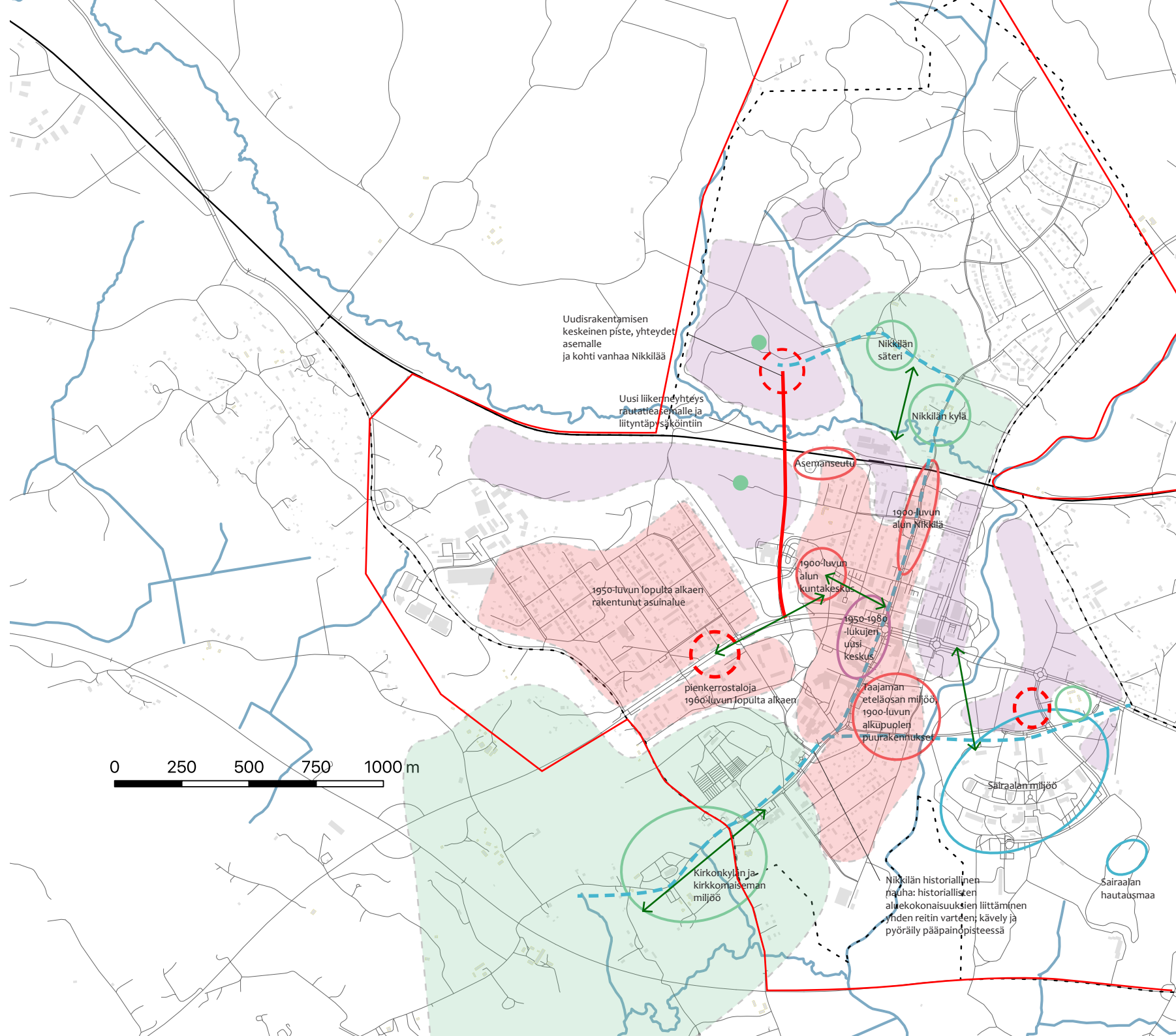
Merkittävät muinaisjäännösalueet täydennysrakentamiseen soveltuvalla alueella

VAROIVAINEN TÄYDENNYSRAKENTAMINEN
Ympäristöön sopivaa täydennysrakentamista suojeltavien kohteiden ja alueen hengen ehdoilla

UUDISRAKENTAMINEN
Suuntaa-antava rajaus tehokkaammalle uudisrakentamiselle

Uusiin paikallisiin keskustatoimintoihin soveltuva alue

0 250 500 750 1000 m

Uudisrakentamisen keskeinen piste, yhteydet asemalle ja kohti vanhaa Nikkilää

Uusi liikenneyhteys rautatieasemalle ja liityntäpysäköintiin

Nikkilän säteri

Nikkilän kylä

Asemänseutu

1900-luvun alun Nikkilä

1900-luvun alun kuntakeskus

1950-1980-lukujen uusi keskus

Taajaman eteläosan miijöö

1900-luvun alkupuolen puurakennukset

Sairaalan miijöö

Sairaalan hautausmaa

Kirkonkylän ja kirkkomaisen miijöö

pienkerrostaloja 1960-luvun lopulta alkaen

1950-luvun lopulta alkaen rakentunut asuinalue

Nikkilän historiallinen naaha: historiallisen aluekokonaisuuksien liittäminen yhden reitin varteen; kävely ja pyöräily pääpainopisteessä

4. Kaavarungon reunaehdot

Nikkilän kehityskuvan periaatteet

Nikkilän vuonna 2016 hyväksytty kehityskuva on kunnan yhteinen strategia Nikkilän kehittämiseksi. Tässä työssä käsiteltävä Nikkilän kaavarunko, eli asemakaavoitusta ohjaava kokonaiskuva taajaman kehityksestä, perustuu kehityskuvaan. Tästä syystä kehityskuvan tavoitteita on syytä tarkastella rakennusperinnön ja sen suojelun näkökulmasta.

Kehityskuvan mukaan Sipoon visio on, että ”vuonna 2030 Nikkilä on pikkukaupunki keskellä maaseutua.” Ihmisen kokoiseen kaupunkiin kuuluu mm. ”mansardikattoisia puutaloja ja 5000 vuotta vanhaa viljelymaisemaa.” Vision mukaan kylähistoria tuntuu yhä, ja ”Iso Kylätie nivoo keskustan yhteen kävelyraitilla, jota reunustavien erikoisliikkeiden näyteikkunat ovat kurkotelleet katutilaan jo 1900-luvun vaihteesta lähtien.”

Visiotekstissä historia on tunnistettu keskeiseksi arvoksi, ja Ison Kylätien miljöön nähdään olevan olemassa ja koettavissa myös vuonna 2030. Tämä hyvä tavoite pitäisi saada selvästi osaksi nyt valmisteilla olevaa Kaavarunkoa.

Kehityskuva tavoittelee tiivistyvää ja joukkoliikennepainotteista kehittämistä. Suoraan rakennettuun ympäristöön liittyviä päätavoitteita ovat

- Käveltävän kaupungin kehittäminen: pienimittakaavaisuus, esteettisesti ja toiminnallisesti vetovoimainen kävely-ympäristö
- Nikkilän imagon parantaminen ja identiteetin korostaminen

- Nikkilän yhdyskuntarakenteen eheyttäminen

Pienimittakaavaisen ja kauniin kävely-ympäristön kannalta historialliset kohteet ja miljööt ovat ilmeinen etu. Kaavarungossa Iso Kylätie, Nikkilän säteri (kartano), 1900-luvun alun taajama-alueet ja sairaala-alue täytyy tunnistaa erityistä vaalimista vaativiksi ympäristöiksi (ks. seuraavien sivujen karttatarkastelut), jotka edustavat vanhempia aikakerrostumia.

Nikkilän identiteetille nämä kohteet ovat olennaisia. Kehityskuvassa todetaan, että ”[h]uolellisesti suunniteltu, vanhaa säilyttävä kaupunkikuva luo imagoa ja identiteettiä (...). Toimintojen ja rakennustyylien kerroksellisuus ja monipuolisuus ovat tärkeitä täydennysrakentamisessa ja uusien kaupunkimaisten alueiden suunnittelussa. (...) Nikkilän vanhaa ilmettä haluaan säilyttää läpi Nikkilän kasvun.”

Yhdyskuntarakenteen eheyttämisellä tarkoitetaan asumisen ja muiden toimintojen sijoittamista parhaiden joukkoliikenneyhteyksien äärelle, uusien alueiden sijoittamista kiinni vanhoihin, vanhojen alueiden tiivistämistä ja hajarakentamisen estämistä. Nikkilässä nämä tavoitteet kiteytyvät aseman ympäristöön. Vaikka rakentaminen helpolle kävelyetäisyydelle asemasta (r=400m) on hyvä tavoite, hyvin suuri osa Nikkilän uudesta rakentamisesta nojautuu kuitenkin pyöräilyyn ja bussiyhteyksiin. Tulevaisuudessa myös (automaattinen) kutsuliikenne lienee merkittävää. Olisi tärkeätä hahmottaa joukkoliikenteen koko verkko osana Kaavarunkoa, ja ottaa huomioon skenaariot henkilöjuniikenteen kanssa ja sitä ilman. Nikkilän säterin ympäristö on niin arvokasta

kulttuuriympäristöä, että sitä täytyy varjella raskaalta rakentamiselta ja liikenneväyliltä.

Visiosta ja päätavoitteista Kehityskuva etenee strategiaan, eli suunnittelun tärkeimpiin keinoihin. Strategisista linjauksista kolme koskettaa suoraan rakennettua ympäristöä:

- Julkisten toimintojen palvelukorttelien tehostaminen
- Tilapäiskäytöt tukevat vaiheistusta
- Rakennettu kulttuuriympäristö

Rakennetun kulttuuriympäristön näkökulmasta keskeisintä on se, että Nikkilän neljä aikatasoa saadaan säilymään ymmärrettävinä myös tulevaisuudessa. Olevan rakenteen muutospotentialiaali – arvoja vaarantamatta – on tärkeätä saada osaksi kaavatyötä.

Tyhjilleen jääneiden rakennusten tilapäiskäyttö on erinomainen ajatus. Tilapäiset käytöt voivat tuoda elävyyttä ja elinvoimaa vaatimatta raskaita teknisiä muutoksia vanhoihin rakennuksiin. Mikäli Nikkilän väestönkasvu toteutuu, voidaan olettaa että jo lähivuosina siellä on tarvetta monille palveluille ja yhteistiloille, joille edulliset vanhat rakennukset tarjoavat uniikkeja mahdollisuuksia. Turhan purkamisen välttäminen on muutosvaiheessa aivan oleellista.

Julkiset rakennukset, kuten Kuntala, koulut ja paloasema, ovat keskeisiä etenkin Rautatie ja taajama -vaiheen kannalta. Niissä on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaita rakennuksia. Alueita voi varmasti tiivistää ja järjeittää, mutta niin että vanhemmat rakennukset säilyvät mielekkäässä käytössä ja niin, että julkisten rakennusten suhde Isoon Kylätiehen ja muihin tärkeisiin reitteihin säilyy selkeänä.

1940-luvulla rakennetun Centrumin purkutyömaa helmikuussa 2019. Nikkilän muutospaineet ovat johtamassa tilanteseen, jossa toisen maailmansodan jälkeinen rakennusperintö on uhattuna.

Vanhan Nikkilän Ison Kylätien raitti muodostaa taajaman yhden historiallisen kiintopisteen, jonka elinvoimaisuus on kiinteästi yhteydessä historialliseen rakennuskantaan.

Olevan rakenteen muutospotentialiaali

Rakennusperintöselvitys ja sen perusteella tehtävät rakennetun kulttuuriympäristön vaalimisen linjaukset Kaavarunkoon ovat varsin kiireellisiä. Ison Kylätien varrella mahdollisesti arvokkaita kohteita on asemakaavan muutosten nojalla jo purettu: liikekeskus Centrum (1940-luku) purettiin helmikuussa 2019. Esimerkiksi Soltuna on vaarantunut. Nikkiläntien ja Ison Kylätien risteys ja rakentuva Itäinen Jokipuisto edustavat uutta tehokasta kerrostalorakentamista, joka jatkossa muuttaa Nikkilän yleiskuvan kirkonkylästä pieneksi kaupungiksi. Uudet hankkeet antavat jo vihjeitä siitä, miten uuden ja vanhan yhteiselo voi toteutua myös hyvällä tavalla, joka tukee Nikkilän kehityskuvan tavoitteita ja laajempia hyvän suunnittelun ja rakennetun kulttuuriympäristön vaalimisen periaatteita.

Pitkä kaupunkihistoriallinen tutkimusperinne (ns. Venetsian koulukunta ja eurooppalaiset typpomorfologiset suuntaukset, mm. MRG Conzen) ohjaa tutkimaan olevan rakenteen muutospotentialiaalia eri skaaloissa:

- kaupunki osana seutua
- kaupungin kokonaisuus
- naapurustot
- tontit ja talot

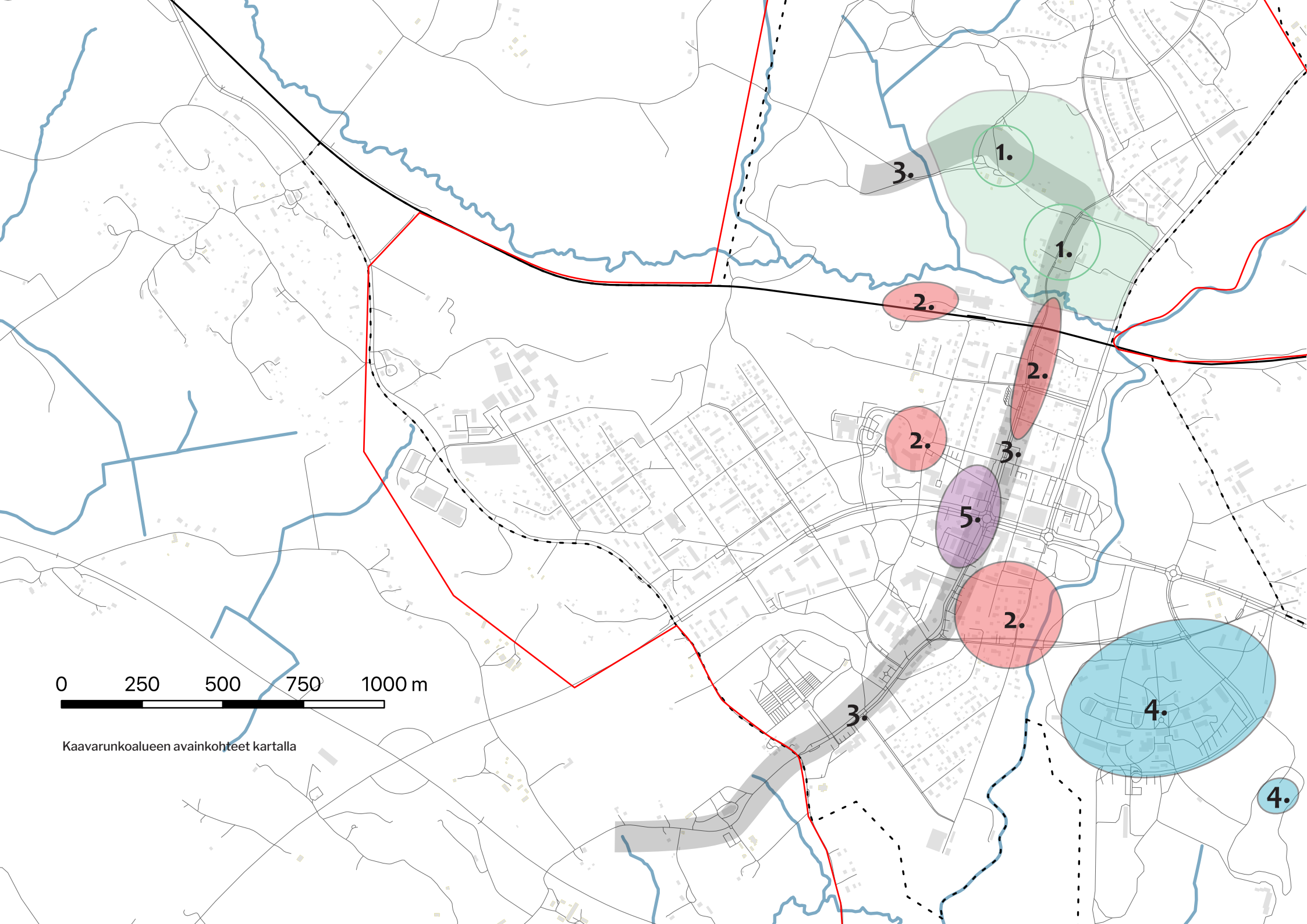
Nikkilässä nämä ajalliset ja tilalliset tasot voidaan konkretisoida seuraavina vaalittavina / ylläpidettävänä kohteina:

- rakennukset
- lähimiljööt
- reitit
- (kauko)näkymät ja maisemat

Seutunäkökulmasta Nikkilän kohdalla keskeistä on saada säilymään Suuren rantatien (Kuninkaantien) reitti ja sen varren maisemat. Kolme RKY-kohdetta tukevat tätä tavoitetta. Lienee järkevää painottaa uusi rakentaminen taajaman keski- ja pohjoisosiin, niin että kirkkojen ympäristö ja Nikkilän sairaalan eteläpuoli ovat vain vähäisen ylläpitävän ja täydentävän rakentamisen aluetta tässä vaiheessa.

Käytöltä jääneisiin rakennuksiin olisi mahdollista soveltaa esimerkiksi tilapäisiä käyttöjä uuden toiminnan aikaansaamiseksi. 1930-luvun pumppuasema Sipoonjoen rannassa kuuluu käytöltä jääneeseen rakennuskantaan.

0 250 500 750 1000 m

Kaavarunkoalueen avainkohteet kartalla

Rakennusperinnön ja kulttuuriympäristön avainkohteet

Avainkohteilla tarkoitetaan Nikkilän kehityskuvan kannalta olennaisia rakennetun ympäristön ja maiseman kerrostumia, jotka tulee kaavarunkotyössä säilyttää ja joiden ominaispiirteitä ja identiteettiä tulee rakennussuojelun ja herkän täydennysrakentamisen avulla vahvistaa ja kehittää.

Selvityksessä on hahmotettu viisi avainkohdetta, joista neljä ensimmäistä painottuu yhteen neljästä aikatasosta ja yksi on kaikkia aikatasoja läpäisevä. Avainkohteet ovat:

1. Nikkilän kylä ja säteri peltomaisemineen
2. Vanha Nikkilä (asemanseutu, Ison Kylätien pohjoisosa, kuntakeskus)
3. Reitti kirkoilta Nikkilään, “historian nauha”
4. Sairaala
5. Uusi kuntakeskus (kuntala, kirjasto, vierastalo Iso Kylätie 20)

Avainkohteet perustuvat alueen historian ja inventointitiedon tulkintaan sekä ympäristön säilyneiden aikakerrosten metatason luentaan. Ne tarjoavat kaavarunkotyölle helposti lähestyttävän aikatasojen ja aluekokonaisuuksien kehyksen, jossa kulttuuriympäristöjen olennaiset arvot on esitetty yksittäisten kohteiden luetteloa laajempaa tulkintana.

Avainkohteet 1-2 ja 4-5 ovat luonteeltaan alueellisia kokonaisuuksia, jotka pohjautuvat pääosin yhden aikatason säilyneeseen ympäristöön. Avainkohde 3 lähestyy suunnitteluta-

son ideointia, ja sen tarkoitus on tuoda esiin mahdollisuus koota Nikkilän ja kirkonkylän keskiajalta alkavat historialliset kerrokset yhden eri aikatasojen jälkiä läpäisevän reitin varrelle. Avainkohteet ovat Nikkilän kaavarunkoalueelta tunnistettuja tärkeimpiä ja keskeisiä kulttuuriympäristön aikakerroksia, mutta kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaita kohteita löytyy myös niiden ulkopuolelta. Tästä syystä suunnittelutyössä on olennaista tukeutua selvityksen ohella olevaan interaktiiviseen karttaan taoti inventoinnin kohdeluetteloon ja käyttää avainkohteita ennen kaikkea abstraktimmassa ideatason työssä.

Nikkilän kylän, säterin, niitä ympäröivien peltojen ja Bybergetin muodostama kulttuurimaisema

Byberget,
maisemallisesti tärkeä

Nikkilän säteri, erittäin
poikkeuksellinen
1700-luvun
rakennuskulttuurin
esimerkki

Autioitunut kylätontti, kiinteä
muinaisjäännös ja maisemallisesti
arvokas kohde, voidaan
säilyttää rakentamattomana
täydennysrakentamisen
ympäröimänä

Historialliset tielinjat,
vaalittava säilyttämällä
linjaukset ja mahdollinen kevyt
täydennysrakentaminen tulee
sovittaa maisemaan niin, että sen
historialliset piirteet vahvistuvat

Jussas,
maisemallisesti
tärkeä kohde

Rakennusten
reunustama kylätien
maisema, keskeinen
piste

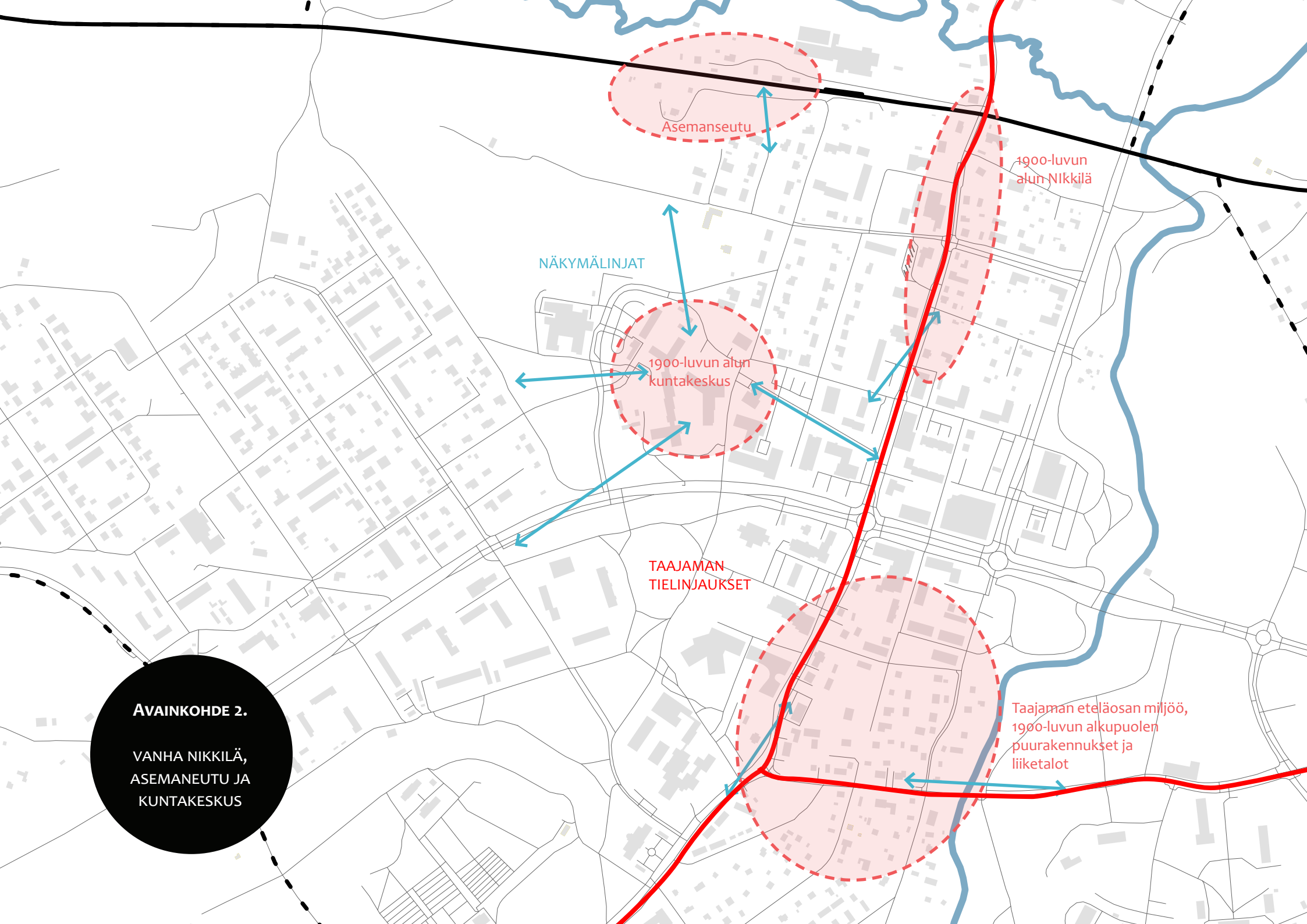
NÄKYMÄLINJAT

AVAINKOHDTE 1.

NIKKILÄN KYLÄ,
KARTANO JA
YMPÄRÖIVÄT
PELLOT

1. Nikkilän kylä, kartano ja ympäröivät pellot

Säilytettävän maisemakokonaisuuden keskeiset arvot	<ul style="list-style-type: none"> Nikkilän kylän, säterin, Bybergetin ja niitä ympäröivien peltoaukeiden historiallisesti käsitettävä kokonaisuus Vanhat tielinjaukset ja tiestön mittakaava
Rakennetun ympäristön kohteet	<ul style="list-style-type: none"> Säterin eli Nikkilän kartanon valtakunnallisesti arvokas rakennettu ympäristö Nikkilän ryhmäkylän talot rakennuksineen, etenkin Hemfrid, Svanbacka, Tomtebo ja Jussas Nikkilän halkaiseva kylätie, ja sitä reunustavat historialliset rakennukset
Täydennysrakentamisen reunaehdot	<ul style="list-style-type: none"> Alueella voidaan sallia pienimittakaavaista täydennysrakentamista, joka noudattaa ympäristön rakennusten mittakaavaa ja sijoittuu maisemaan harkitusti olemassaolevan ympäristön historiallisia piirteitä vaalien ja niitä vahvistaen Säilynyttä peltoalaa ei tule käyttää uudisrakentamiseen
Keskeiset riskitekijät (maisema)	<ul style="list-style-type: none"> Liikenneväylien sijoittaminen Pornaistentieltä Nikkilän asemalle Historiallisen kylätien katkaiseminen rautatien kohdalta Peltoalueiden täydennysrakentaminen
Keskeiset riskitekijät (rakennuskanta)	<ul style="list-style-type: none"> Historiallisten rakennusten purkaminen uuden tieltä tai liian rankka korjaaminen (tässä on keskeistä asemakaavoitus sekä antikvaarisen korjauksen ohjausmekanismien kehittäminen ja tiedon lisääminen kuntatasolla) Säterin eli Nikkilän kartanon päärakennuksen rapistuminen Täydennysrakentamisen harkitsematon, historiallista rakennetta rikkova sijoittelu

Asemansettu

1900-luvun
alun NIKKILÄ

NÄKYMÄLINJAT

1900-luvun alun
KUNTAKESKUS

TAAJAMAN
TIELINJAUKSET

Taajaman eteläosan miljöö,
1900-luvun alkupuolen
puurakennukset ja
liiketalot

AVAINKOHDTE 2.
VANHA NIKKILÄ,
ASEMANEUTU JA
KUNTAKESKUS

2. Vanha Nikkilä: Kunnallishallinnon vanha keskus, asemanseutu ja Ison Kylätien varsi

<p>Säilytettävän maisemakokonaisuuden keskeiset arvot</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ison Kylätien linjaus, henki ja rakentamisen mittakaava • Vanhan kuntakeskuksen maisemallisesti keskeinen asema ja näkymälinjat kaikkiin ilman-suuntiin (Nikkiläntie, Iso Kylätie, Asemanseutu) • Taajaman eteläosan rakentamisen mittakaava • Asemanseudun puurakennusten maisemallinen kokonaisuus
<p>Rakennetun ympäristön kohteet</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ison Kylätien 1900-luvun alkupuoliskon rakennuskanta, Nikkilän taajaman historiallisen identiteetin tärkeä kiintopiste, asuin- ja liikerakennukset muodostavat merkittävän yhtenäisen alueen, jolla on merkittävää identiteettipotentiaalia kasvavalle Nikkilälle • 1800- ja 1900-luvun kunnallishallinnon rakennukset, tärkeä ja monin paikoin harvinaistuva osa suomalaisen maaseudun rakennettua historiaa • Asemarakennus ja asemaseudun rakennukset • Taajaman eteläosan asuintalot sekä 1940- ja 1960-luvun liikerakennukset
<p>Täydennysrakentamisen reunaehdot</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Alueella voidaan sallia pienimittakaavaista täydennysrakentamista, joka noudattaa ympäristön rakennusten mittakaavaa ja sijoittuu maisemaan harkitusti olemassaolevan ympäristön historiallisia piirteitä vaalien ja niitä vahvistaen • Erityisesti kuntakeskuksen ja asemanseudun osalta täydennysrakentamisella on mahdollista vahvistaa olemassaolevia ja säilytettäviä näkymälinjoja sekä luoda vanhan rakennuskannan ehdoilla uutta, esim. aukiomaista tilaa
<p>Keskeiset riskitekijät (maisema)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liian rankka ja paikan henkeä rikkova täydennysrakentaminen • Olemassaolevien näkymälinjojen ja yhteyksien katoaminen
<p>Keskeiset riskitekijät (rakennuskanta)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Purkaminen erityisen keskeinen, osa kohteista on purku-uhan alla tai tuhoutumassa • Liian rankka korjaaminen ja paikan hengen ja rakennusten historiallisen identiteetin ja autenttisuuden menettäminen (kunnan ohjaus keskeistä) • Rakennuskannan ja uusien toimintojen kohtaamattomuus

AVAINKOHDTE 3.

SUURI RANTATIE JA ISO KYLÄTIE

Kävely- ja pyöräilyreitti uudelle asuinalueelle?

Kaunis, osin kylän rakennusten reunustama tielinjaus, ei täydennysrakentamista

Nikkilän kartano

Nikkilän kylätontti ja ympäröivät peltoalueet

Saapuminen taajamaan, tärkeä maisemallinen siirtymäkohta, jota voi vahvistaa harkitulla täydennysrakentamisella liittyen asemainfraan ja rakennuksiin

Vanhin taajamavaihe 1900-luvun alusta, puurakennuksissa merkittävä imago- ja identiteettipotentiaali, kaikki vanhat rakennukset suojellaan ja ainoastaan herkkää, olevaa ympäristöä vahvistavaa täydennysrakentamista

1900-luvun alun taajama

1950-luvulta alkaen rakentunut uusi kuntakeskus, suositellaan olevan rakennuskannan suojelua, säilyttämistä tai integrointia uuteen

Hienovaraista täydennysrakentamisesta, joka tekee 1900-luvun alun taajaman ja uuden taajamavaiheen aikatasoeron selkeämmäksi

Uusi kuntakeskus

Koulujen alue

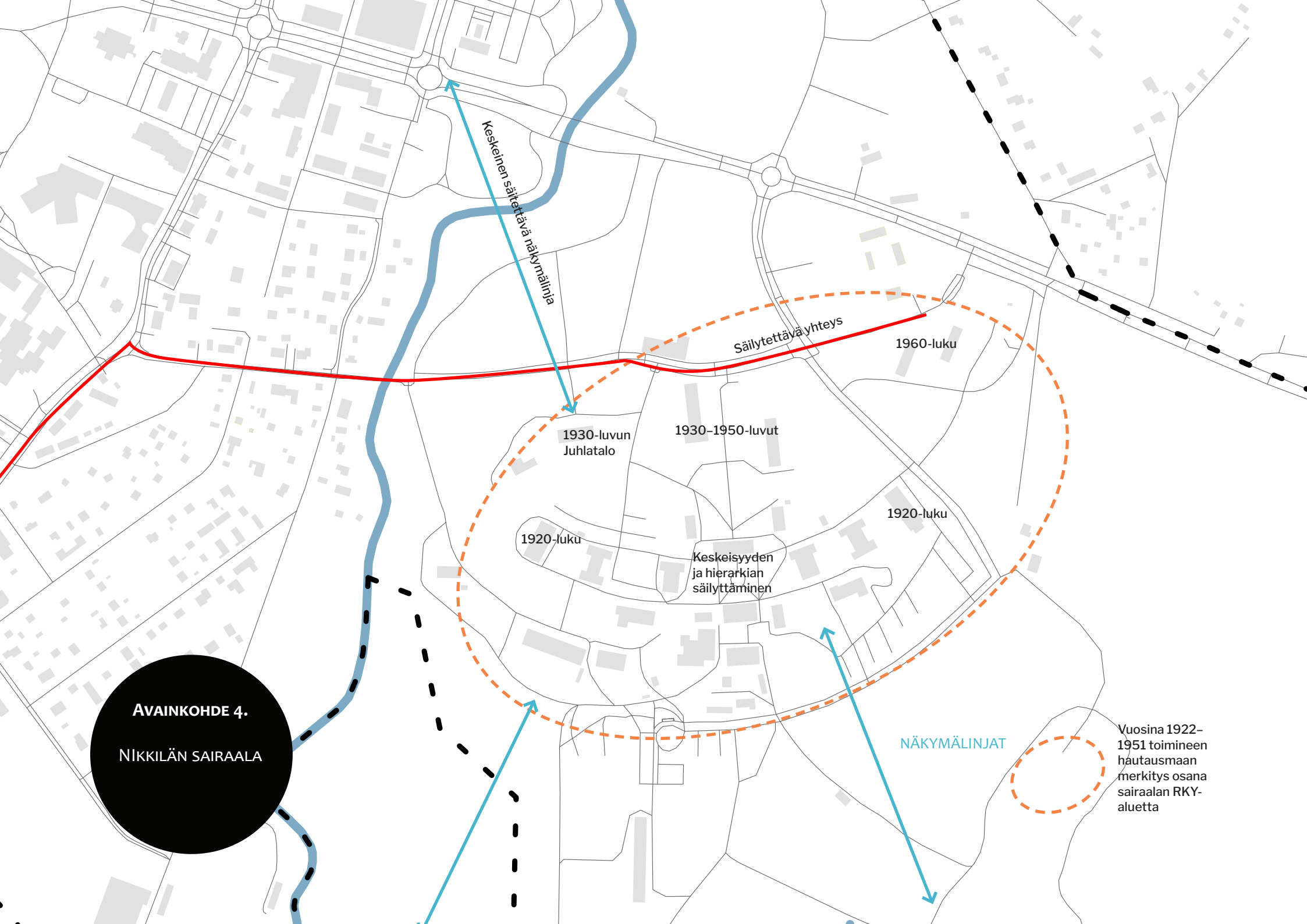
Kirkonkylän kylämaisema ja kirkot

Suuren rantatien vuosisatoja säilynyt vilhjelysmaisema ja kirkot, ei merkittävää täydennysrakentamista

m

3. Suuri rantatie ja Iso Kylätie, "historian nauha"

Säilytettävän maisemakokonaisuuden keskeiset arvot	<ul style="list-style-type: none"> Nikkilän kylän ja säterin maiseman, 1900-luvun alun Ison Kylätien miljöön, Uuden taajamakeskuksen, koulujen alueen ja Kirkonkylän viljelysmaiseman säilyttäminen ja aikakerrosten rajapintojen säilyminen käsitettävänä ympäristössä Suuren rantatien ja Ison Kylätien linjausten säilyttäminen
Rakennetun ympäristön kohteet	<ul style="list-style-type: none"> Nikkilän kylän ja säterin rakennukset, 1900-luvun alun taajama, Uusi kuntakeskus ja kirkonkylän viljelysmaisema, ks. lähemmin inventointitaulukot ja interaktiivinen kartta
Täydennysrakentamisen reunaehdot	<ul style="list-style-type: none"> Täydennysrakentamisen tulee vahvistaa historiallisten reittien säilymistä Yksi reitti kokoaa yhteen Nikkilän historialliset kerrokset 1400-luvulta 2000-luvun alkuun: keskeinen kysymys on, miten reitin varrella olevia yhtenäisiä ajallisia kerroksia ja niiden rajapintoja täydennysrakennetaan hienovaraisesti muodostaen kiinnostavaa kerroksellista miljöötä "Historian nauha" antaa mahdollisuuksia vahvistaa Nikkilän historiallista identiteettiä
Keskeiset riskitekijät (maisema)	<ul style="list-style-type: none"> Historiallisten reittien katkaiseminen Keskeisten näkymälinjojen peittyminen ja katkaiseminen Liian raskas katuinfrastruktuuri Liian raskas tai harkitsematon täydennysrakentaminen, joka vähentää ympäristön historiallisten kerrosten ja rajapintojen käsitettävyyttä Maisemalliset häiriötekijät, merkittävimpänä jäähalli kirkkomaisemassa
Keskeiset riskitekijät (rakennuskanta)	<ul style="list-style-type: none"> Erityisesti 1900-luvun rakennuskantaan kohdistuu merkittävää purku-uhkaa, riski on realisoitunut mm. liikekeskus Centrumin (1943) purkamisena

Keskeinen säilytettävä näkymälinja

Säilytettävä yhteys

1960-luku

1930-luvun
Juhlatalo

1930-1950-luvut

1920-luku

1920-luku

Keskeisyuden
ja hierarkian
säilyttäminen

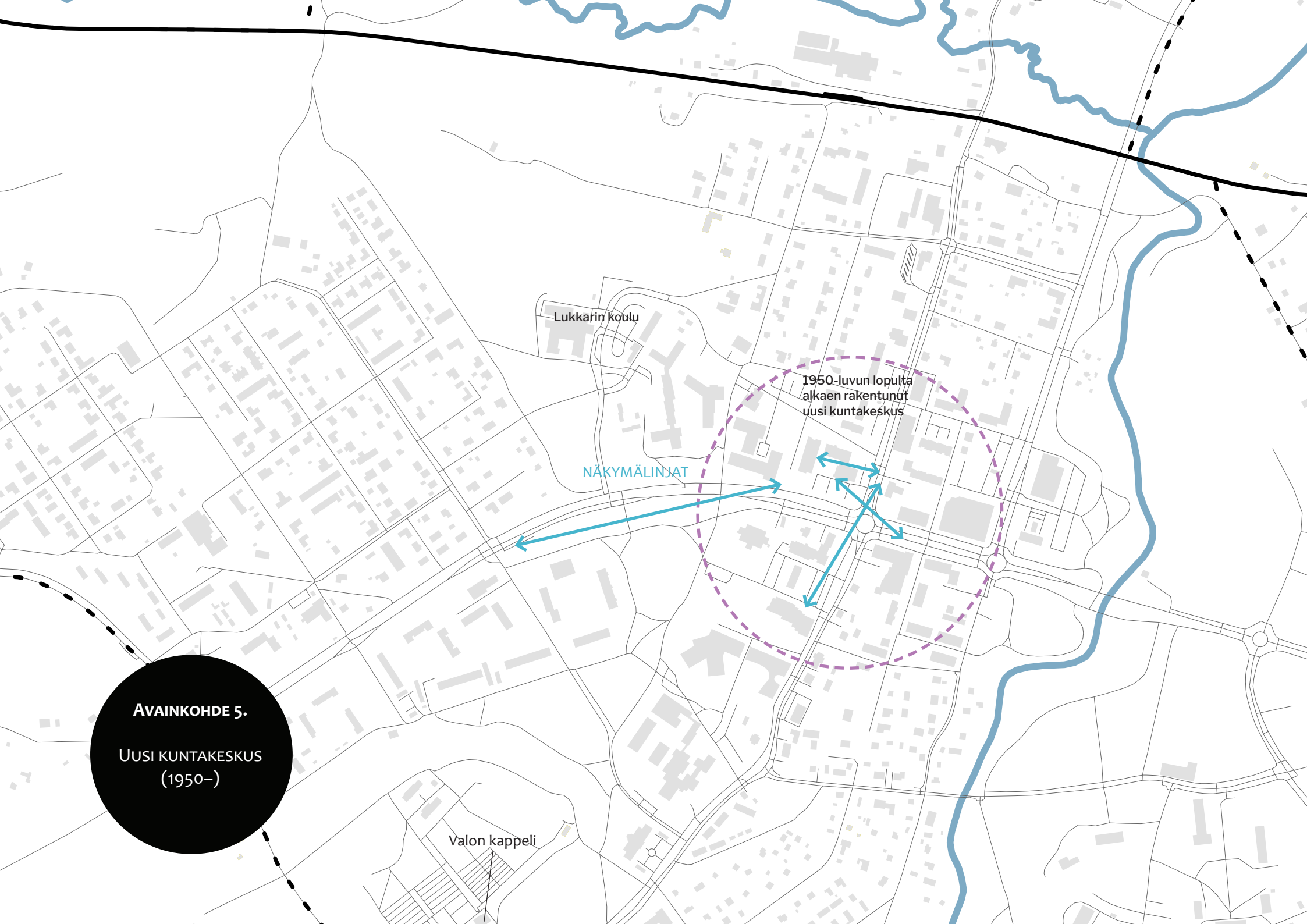
AVAINKOHDTE 4.
NIKKILÄN SAIRAALA

NÄKYMÄLINJAT

Vuosina 1922-
1951 toimineen
hautausmaan
merkitys osana
sairaalan RKY-
aluetta

4. Sairaala

Säilytettävän maisemakokonaisuuden keskeiset arvot	<ul style="list-style-type: none"> • Puistomainen, ehjä 1900-luvun alun sairaalakokonaisuus • Omavaraisen sairaalayhteisön rakennuskanta, puistot ja viljelyalueet säilyneet ymmärrettävänä kokonaisuutena • Suuren rantatien linjauksen säilyminen ymmärrettävänä • Sairaalan vuosina 1922–1951 toiminut hautausmaa
Rakennetun ympäristön kohteet	<ul style="list-style-type: none"> • Arkkitehtoniset arvot valtakunnallisesti merkittäviä • Merkittävät 1910-luvun alun, 1920-luvun lopun ja 1930-luvun lopun erilliset kerrostumat • Potilasarakennukset kunnostettu asuinkäyttöön pääosin ympäristöä kunnioittavalla tavalla • Julkiset palvelurakennukset, jotka edelleen odottavat uusiokäyttöä
Täydennysrakentamisen reunaehdot	<ul style="list-style-type: none"> • Rakennusten alkuperäisten käyttötarkoituksen jälkien säilyttäminen korjausrakentamisessa • Alueen keskiosat säilytettävä puistomaisena • Itä- ja eteläpuolelle on mahdollista tehdä pienimittakaavaista täydennysrakentamista • Juhlatalon ja Artborgin ympärille voi sijoittua julkisia toimintoja
Keskeiset riskitekijät (maisema)	<ul style="list-style-type: none"> • Sairaalanmäen maisemallinen luonne katoaa raskaan täydennysrakentamisen seurauksena • Näkymälinjojen katkeaminen • Suuren rantatien linjauksen katoaminen
Keskeiset riskitekijät (rakennuskanta)	<ul style="list-style-type: none"> • Tärkeimpien rakennusten rapistuminen • Rakennusten alkuperäisen käyttötarkoituksen jälkien katoaminen liian raskaan korjaamisen seurauksena

Lukkarin koulu

1950-luvun lopulta
alkaen rakentunut
uusi kuntakeskus

NÄKYMÄLINJAT

AVAINKOHDE 5.

UUSI KUNTAKESKUS
(1950-)

Valon kappeli

5. Uusi kuntakeskus

Säilytettävän maisemakokonaisuuden keskeiset arvot	<ul style="list-style-type: none">• 1950-luvulta 1980-luvulle rakennettujen julkisten ja liikerakennusten kokonaisuus
Rakennetun ympäristön kohteet	<ul style="list-style-type: none">• Kuntala, Aravatalo, kirjasto, Iso Kylätie 20, terveyskeskus, Lukkarin koulu ja eteläosan koulujen laajennukset
Täydennysrakentamisen reunaehdot	<ul style="list-style-type: none">• Täydennysrakentamisen tulee säilyttää riittävässä määrin olemassaolevat näkymälinjat ja keskeisten julkisten rakennusten (etenkin kirjasto ja kuntala) asema taajamamaisemassa
Keskeiset riskitekijät (maisema)	<ul style="list-style-type: none">• 1900-luvun aikakerrosten peittyminen ja katoaminen
Keskeiset riskitekijät (rakennuskanta)	<ul style="list-style-type: none">• Purkaminen, tämän ikävaiheen rakennuskanta on Suomessa erityisen uhanalaista sekä purkamisen että totaalisen, tyylipiirteet hävittävän korjaamisen näkökulmasta• Tämän aikakauden rakennusperinnön säilyttäminen on keskeinen haaste, jotta myös 1900-luvun jälkipuoliskolta jää edustava otos tunnistettavaa rakennusperintöä taajaman maisemaan

Historiallisen identiteetin vahvistaminen vetovoimatekijänä

Keskeistä Nikkilän kaavarungon toteutuksessa on historiallisen paikan hengen tiivistäminen ja vahvistaminen säilynttä kulttuuriympäristöä hyödyntäen. Helsingin seudun ympäristössä 50 km säteellä sijaitsevista osakeskuksista Nikkilällä on poikkeuksellisen voimavarana mahdollisuus nostaa esiin pitkää historiallista identiteettiä ja kulttuuriympäristöä. Suunnitteluinstrumenttien näkökuolemasta tämä läpäisee kaikki suunnittelun tasot ulottuen yleiskaavatyön laajamittaisemmasta, aluetaisoisesta otteesta asemakaavoihin ja käytännön suunnittelu- ja korjaustyön antikvaariseen ohjaukseen ja kannustukseen kunnassa.

Nikkilän tapauksessa kaavarungon taustalla oleva voimakas väestönkasvuennuste tulee myös muuttamaan alueen historiallisen rakennuskannan arvoa ja niihin sijoitettavien mahdollisten toimintojen potentiaalia merkittävästi. Kaavarunkotyössä on suojeluperiaatteiden esittämisen rinnalla olennaista, millä tavoin alueen erilaisten aikakerrosten välisiä yhteyksiä ja rajapintoja onnistutaan kiteyttämään asemakaavoitusta ohjaaviksi selkeiksi ideoiksi. Tämän vuoksi tässä rakennusperintöselvityksessä on esitetty ideoita siitä, millaisia alueita ja reittejä kaavarungon toteutukseen voi hahmottaa tulkitsemalla taajaman ja sen ympäristön aikakerroksia.

Yksi tärkeä työkalu historiallisen identiteetin

rakentamisessa ovat tilapäiset käytöt. Nikkilän historiallisista kohteista monissa olisi mahdollista pohtia tilapäisen käytön mahdollisuutta purkamisen sijaan alueen ollessa merkittävässä murrosvaiheessa – yhdessä suurimmista muutosvaiheista sitten jokilaakson ruotsalaisasutuksen saapumisen ja peltoviljelyn vakiintumisen 1200-luvulla.

Täydennysrakentamisen mittakaavan ja luonteen yksinomaan rakennustehokkuutta tarkempi visiointi on keskeistä jo kaavarunkovaiheessa historiallisen identiteetin vaalimisen ja vahvistamisen kannalta. Historiallisesti arvokkaiden rakennusten ympäristön käsittely ja keskeisten näkymälinjojen säilyttäminen ovat olennaisia ja välttämättömiä keinoja luoda historialtaan vetovoimainen taajama. Nikkilän kiintoisa kerroksellisuus antaa tähän erinomaiset mahdollisuudet, joita harkitusti toteutetut uudet reitit ja täydennykset olemassaolevan kaupunkirakenteen sisään voivat vahvistaa.

Suunnittelun ohella kunnan visiointi- ja kehitystyössä on syytä nostaa historiallisia tekijöitä täsmällisemmin ja laajemmin esiin esimerkiksi julkaisu- ja interaktiivisiin nettipor- taaleihin. Kytkeytyä ympäristön konkreettisiin piirteisiin ne lisäävät kiinnostusta alueen historiaan ja omaleimaisiin kulttuuriympäristöihin. Ne lähentävät asukkaiden suhdetta myös vähemmän esillä oleviin kulttuuriympäristön piirteisiin ja kohteisiin.

Elektricitetsverketin rakennus (1927)
alkuperäisine ikkunoineen on keskeinen
Vanhan Nikkilän paikan henkeä luova kohde.

5. Lähteet

Alkuperäislähteet

Finlands medeltidsurkunder (FMU)

Kansallisarkisto

Maanmittaushallituksen uudistusarkisto

Helsingin kaupungin rakennusviraston arkisto

Rakennuspiirustukset

Sipoon kunnanarkisto

Rakennuspiirustukset

Kirjallisuus ja raportit

Enbom, Sten, Lindroos, Birgit, Sjöholm, Odin 2005: *Entisajoista nykypäivään. Sipoon historian vaiheita*. Sibbo Hembygdsförening, Sipoo.

Huhtamies, Mikko 2014: "Nordenbergien manufaktuuriutopia Sipoossa hyödyn ajan toiveajattelun ilmentäjänä. *Historiallinen aikakauskirja* 2014:3, 255–269.

Nikkilän vanhan sairaala-alueen konseptisuunnitelma 2015. Arkkitehtitoimisto Livady, Helsinki ja Sipoo kunta.

Perkkiö, Eila 1982: *Sipoon kunta, rakennuskulttuuri, inventointi* 1982. Kulttuurihistoriatoimikunta

Rantanen, Arja & Kuvaja, Christer 1994: *Sipoon pitäjän historia, Vuoteen 1868*, I osa. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Rantanen, Arja & Kuvaja, Christer 1994: *Sipoon pitäjän historia, Vuoteen 1868*, 2 osa. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Sipoon kunnan kulttuuriympäristö- ja rakennusperintöselvitys 2006. Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy ja Sipoo kunta.

Tietokannat ja sähköiset lähteet

Diplomatarium Fennicum (df.narc.fi)

Muinaisjäännösrekisteri

https://www.sipoo.fi/fi/asuminen_ ja_ ymparisto/kaavoitus/yleiskaavat/nikkilan_kehityskuva

https://www.sipoo.fi/fi/asuminen_ ja_ ymparisto/kaavoitus/yleiskaavat/nikkilan_kaavarunko

https://www.sipoo.fi/fi/asuminen_ ja_ ymparisto/kaavoitus/yleiskaavat/yleiskaava-arkisto

https://www.sipoo.fi/fi/asuminen_ ja_ ymparisto/kaavoitus/asekaavat

Sipoon kirkonkylän ja Nikkilän taajaman historia käsittää useita suomalaisen pitäjänkeskuksen tavanomaisesta kehityshistoriasta poikkeavia vaiheita. Varhaisin näistä on keskiaikalta periytyvä liikenneväylä, Suuri Rantatie, jonka merkitys on uuden ajan alusta lähtien näkynyt kestikievareina ja alueen elinkeinoissa. 1700-luvun lopulta alkaen myös kasvavan Helsingin läheisyys on vaikuttanut Sipoon maankäyttöön, joskin Helsingin vaikutukset näkyvät voimakkaina vasta 1900-luvulla. Muita tavanomaisesta kirkonkylästä ja pitäjänkeskuksesta poikkeavia vaiheita ja murroskohtia ovat varhainen rautatieyhteys, suurikokoinen sairaala-alue sekä 1900-luvun jälkipuoliskon kehitys kaupunkiseudun osakeskukseksi.

Tässä rakennusperintöselvityksessä käsitellään Nikkilän ja Kirkonkylän historiaa, rakennusperintöä ja kulttuurimaisemaa ja esitetään niiden vaalimisen ja kehityspotentiaalin reunaehdot alueen tulevalle maankäytölle.

LIVADY
O S A K E Y H T I Ö

Helsinki 2020